

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GULYÁS PÁL

III FOLYAM. * XXIII. KÖTET.

1915. ÉVFOLYAM.

(A Bulletin de la Revue Bibliographique Hongroise c. melléklappal.)

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA.

1915.

Hungl.
392^{m.}

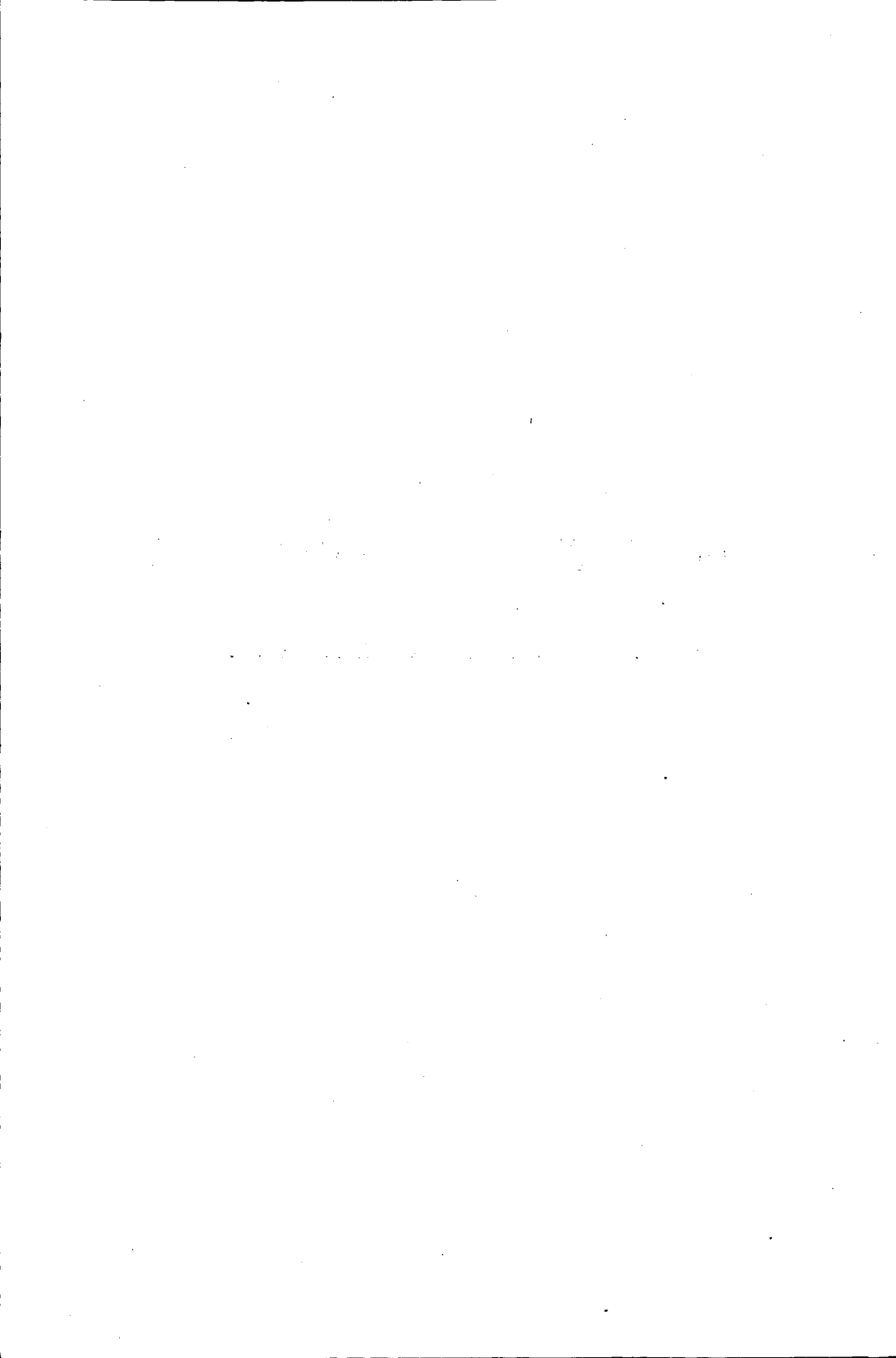
~~50073~~

HA 1. 1759

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

ÚJ FOLYAM. * XXIII. KÖTET.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GULYÁS PÁL

*1915. évi folyam * I—II. füzet.*

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA.

1915.

TARTALOM.

	Lap
Fraknói Vilmos. Mátyás király megbízásából nyomtatott politikai röpirat ...	1
Szücsi József. Madách Imre könyvtára ...	5
Dr. Gulyás Pál. Magyar szépirodalom idegen nyelven a M. N. Múzeum könyvtárában. (Hatodik közlemény) ...	29
Vidéki könyvtáraink 1913-ban ...	46
Dr. Holub József. Az Orsz. Széchényi-könyvtár háborús gyűjteménye ...	99
Harsányi István. A Rákóczi-könyvtár és katalógusa. (Kilencedik közlemény) ...	102
Tárca. A M. N. Múzeum Orsz. Széchényi-könyvtára az 1914. év negyedik negyedében ...	106
Szabályzat családi levéltáraknak a M. N. Múzeumban való letéteményezé- sére és kezelésére... ..	109
Szakirodalom. STEINHOFFER Károly. A könyv története. I. (Ism. GYALUS István.) — BARANYAY József. A komáromi nyomdászat és a komáromi sajtó története. (Ism. dr. GULYÁS Pál.) ...	111
Külföldi folyóiratok szemléje. La bibliofilia. XVI. 7—8. — Maandblad voor bibliotheekwezen. II. 1—2. — Österr. Zeitschrift für Bibliothekswesen. I. 2—4. — The library world. Új folyam. XVI. 95—97....	116
Vegyes közlemények. Könyvtáraink személyzete és a háború. — A «Sokféle» történetéhez. (SZILY Kálmán.) — Könyvtárak sorsa a háborúban. (dr. GULYÁS Pál.) — A Korvina két maradványa Amerikában. (G. P.) ...	119
Változások a magyarországi nyomdákban 1914 július—december hónapokban	127

TARTALOM.

1. ÉRTEKEZÉSEK, ÖNÁLLÓ KÖZLEMÉNYEK.

	Lap
A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM országos Széchényi könyvtára az 1914. évben	129
DR. ECKHART FERENC. A magyar kamarai levéltár szervezése a XVIII. században	151
FRAKNÓI VILMOS. Mátyás király megbízásából nyomtatott politikai röpirat	1
FRAKNÓI VILMOS. Visegrádon 1367-ben írt kodex a klosterneuburgi könyvtárban	148
DR. GULYÁS PÁL. Magyar szépirodalom idegen nyelven a M. N. Múzeum könyvtárában. (Hatodik és hetedik közlemény)	29, 170
HARSÁNYI ISTVÁN. A Rákóczi-könyvtár és katalógusa. (Kilencedik és tizedik közlemény)	102, 214
DR. HOLUB JÓZSEF. Az Orsz. Széchényi-könyvtár háborús gyűjteménye ...	99
SZÜCSI JÓZSEF. Madách Imre könyvtára	5
VIDÉKI KÖNYVTÁRAINK 1913-ban	46

2. ADATTÁR.

FRAKNÓI VILMOS. Kérvény a budai Corvin-könyvtárba való bebocsátás végett az 1629-ik évből... ..	218
---	-----

3. TÁRCA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉSEK a M. N. Múzeum könyvtárának állapotáról 1914 október 1-től 1915 június 30-ig	106, 219
SZABÁLYZAT családi levéltáraknak a M. N. Múzeumban való letéteményezésére és kezelésére... ..	109

4. SZAKIRODALOM.

BARANYAI JÓZSEF. A komáromi nyomdászat és a komáromi sajtó története. Ism. DR. GULYÁS PÁL	113
FUMAGALLI G. L'arte della legatura alla corte degli Estensi a Ferrara e a Modena dal sec. XV al XIX col catalogo delle legature pregevoli della biblioteca Estense di Modena. Ism. H. R.	228

	Lap
HELTAI GÁSPÁR. Háló. Kolozsvár, 1570. Kiadta Trócsányi Zoltán. Ism.	
DR. GULYÁS PÁL	225
RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR I. HELTAI GÁSPÁR.	
STEINHOFFER KÁROLY. A könyv története. I. rész. A magyar könyvnyomtatás és könyvkereskedelem rövid története a legrégibb időktől napjainkig. Ism. GYALUS ISTVÁN... ..	111
TRÓCSÁNYI ZOLTÁN I. HELTAI GÁSPÁR.	
VOGELSTEIN JULIE. Von französischer Buchmalerei. Ism. Σ	227

5. KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

LA BIBLIOFILIA XVI. évf. 7—8. sz.	116
MAANDBLAD VOOR BIBLIOTHEKWEZEN. II. évf. 1—2. sz.	116
ÖSTERR. ZEITSCHRIFT FÜR BIBLIOTHEKSWESEN. I. évf. 2—4. sz.	117
THE LIBRARY JOURNAL XXXIX. köt. 4—6. sz.	233
THE LIBRARY WORLD. Új folyam. XVI. köt. 95—97. sz.	118
ZEITSCHRIFT FÜR BÜCHERFREUNDE. Új folyam. VI. évfolyam. 4—10. sz.	235
ZENTRALBLATT FÜR BIBLIOTHEKSWESEN. XXXI. évf. 9—12. sz.	237

6. VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

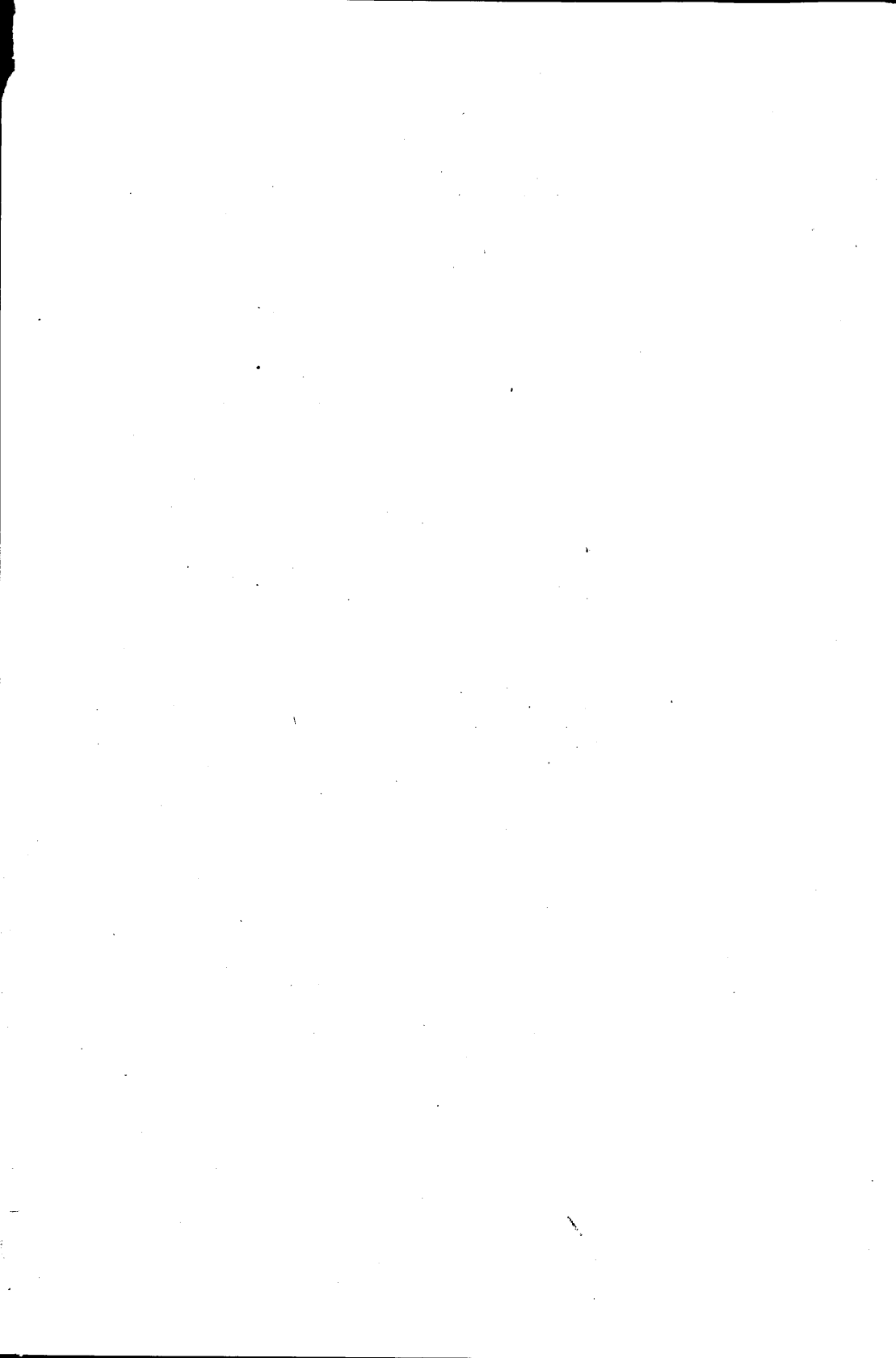
Könyvtáraink személynzete és a háború	119, 240
A «Sokféle» történetéhez (SZILY KÁLMÁN)	120
Könyvtárak sorsa a háborúban (GULYÁS PÁL)	120
A Korvina két maradványa Amerikában (G. P.)	127
Dr. Hupka Ödön †... ..	240
Személyi változások a M. N. Múzeum könyvtárában	240
A budapesti kir. magyar tudományegyetem könyvtárának 1912. és 1913. évi állapotáról	242
Hajnóczy és a Pol.-Kirchl. Manch-Hermaeon. (MOLNÁR IMRE)	244
Magyar írók élete és munkái	245
A Budapesti Városi Nyilvános Könyvtár 1914. évi működéséről	246
A M. N. Múzeum könyvtárának háborús gyűjteménye	257

*

VÁLTOZÁSOK a magyarországi nyomdákban 1914. július-december hónapokban	127
---	-----

*

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ	258
----------------------------	-----

MÁTYÁS KIRÁLY MEGBIZÁSÁBÓL NYOMATOTT POLITIKAI RÖPIRAT.

Mátyás királytól tekintélyes számban maradtak fön levelék, melyeknek megírására nem egy fennforgó ügynek elintézése, hanem azon törekvés készítette, hogy — mint ma mondani szoktuk — politikája iránt kedvező hangulatot keltsen, a közvéleményt az ő javára irányítsa.

Különösen valahányszor a császárral összeütközésbe jutott, magától a felelősséget elhárítandó, Rómába és Nápolyba, Németországba és a Svájcba igazoló iratokat szokott küldeni. A császár leveleit, melyekben őt tüntette föl esküszegő békebontó gyanánt, sohasem hagyta válasz nélkül.¹

A toll fegyverével vívott ezen küzdelmében a sajtót is felhasználta. Ő volt valószínűleg az első fejedelem, ki azt a politikai izgatás és felvilágosítás eszköze gyanánt értékesítette.

Föltehetjük, hogy manifesztuma, melyet 1477-ben, mikor a császárnak háborút üzent, Bécs város közhelyein kifüggesztetnie sikerült, nyomtatvány volt.² És bizonyos, hogy később nyomtatott röpiratot bocsáttatott közre a császár ellen, amiről ennek 1485-ben Strassburg városhoz intézett és levéltárában megőrzött rendelete tanúskodik.³

¹ Ezekről szólok «Mátyás király mint levélíró» című értekezésemben, mely «Mátyás király levelei, külügyi osztály» című kiadványom II. kötetének bevezetése gyanánt jelent meg. (1895.)

² 1477 «Golden Sonntag» (?) KELLNER Lőrinc a szász hercegeket értesíti: «Hat der König von Ungarn Briefe an lassen schlagen zu Wien, von unserem gnädigsten Herrn den Kaiser... Man hat sie bald abgerissen, dasz sie nicht viele Leute gelesen haben». (A weimari hercegi levéltárban.)

³ Másolatát a levéltár igazgatósága szíves volt nekem megküldeni. Figyelmet rá PRIBATSCH Felix, a «Correspondenz des Kurfürsten Albrecht Achilles»

Szövege a következő:

Fridrich von gottesgnaden Römischer Keyser etc. Ersamen lieben getrewen. uns lanngt an *wie die hanndlung* des mutwilligen unpillichen kriegs so der kunig von Hungern on all ursach uber hoch glubd eyde und verschreibung gegen uns und unsern erblichen lannden gebrauchet *in der Statt Strassburg in schrift geŕucket* und unnser etlicher massen schimpflich darinne gedacht werden sulle. Nw wisset ir in was gestalt wir lanng jar und zeit von den Türckhen und demselben kunig von Hungern mit krieg swerlichen angefochten und wie die allein auf uns und unnser erbliche lannde gelaitet und von meniclich darinne verlassen sein, desshalben solh schrift, wo die also gedruckt und in künfftig zeit den lewten zu hören werden solt, nicht allain uns und unsern namen, sonnder auch gemeiner deutschen nation, die uns in solichen kriegten als romischem keyser irem rechten herrn und deutschen cristenlichen fürsten pillich rate, hilffe und beystannd getan und in disen unfal darinne wir laider steen, nit wachsen lassen hetten, zu ewiger smah und verachtung komen möcht. das zuverhuten begern wir an euch mit ernst bevelhende, ir wellet uns euch selbst und gemeyner deutscher nacion zu eren darob sein und verfügen, ob solich schrift bey euch zu Strassburg gedruckt weren, damit die furderlichen widerumb abgetan un ferner nit gedruckt werden. Als ir uns, euch selbst dem heiligen reiche und gemeyner deutschen nacion des zetunde schuldig seit, daran tut ir unnser ernnstlich meynung und sonnder gevallen. Geben zu Nuremberg am Sonntag nach sant Symon und Judas der heiligen zwelfboten tag Anno dni etc. LXXXVIII unsers keyserthumbs im vierunddreissigsten jare.

Ad mandatum Dni.
Imperatoris proprium.

A rendelet szövegének tanulmányozásánál a legelső kérdés, amely felmerül, az: a strassburgi nyomtatvány milyen természetű volt?

A legbiztosabb választ maga a nyomtatvány adná meg. Sajnos, a felkutatására irányuló igyekezeteim az osztrák és németországi könyvtárakban eredményre nem vezettek. A strassburgi nyomdák XV. századbeli termékeit ismertető *Repertoire Bibliographique Strasbourgeois*¹ nem ismeri azt. Kiváló szakférfiakhoz intézett kérdésekre negatív választ kaptam.

Sajátszerű véletlen, hogy azon gúnyiratból, melyet FRIGYES

kiadó-szerkesztője hívta föl, ki a rendelet rövid kivonatát közli: «Der Kaiser beschwärt sich darüber, dasz ein ihn beschimpfendes Manifest des Königs von Ungarn in Strasburg gedruckt ist». II. 357. jegyzetben.

¹ Megjelent 1893—5.

császár ellen osztrák alattvalói hoztak forgalomba, egy kézirati példányt¹ a Magyar Nemzeti Múzeum kodexe őrzött meg; ellenben a strassburgi kiadványnak hazánkban emlékezete sem maradt fenn.

Igy tehát e rendelet szövegéből vont következtetésre vagyunk utalva.

Azon német tudós, kinek először került kezeibe a császári irat, a nyomtatványt «manifestum»-nak, vagyis MÁTYÁS neve alatt kibocsátott hivatalos iratnak tartja. Föltevése nem valószínűtlen; mert uralkodók közérdekű okiratainak sajtó útján sokszorosítása a XV. század második felében már általánosan meghonosult gyakorlat volt.

Azonban a császári rendelet szövege a nyomtatványt nem királyi levélnek (Brief), hanem olyan «irat»-nak (Schrift) jelzi, mely a császár és a király között dúló háború «lefolyásáról» (Handlung des Krieses) szól és mind a császárra, mind a német nemzetre «gyalázatot áraszt». Ezen ismertetés alapján bizonyosnak kell tartanunk, hogy a nyomtatvány, formájánál és tartalmának irányzatosságánál fogva, a szó szoros értelmében politikai röpirat volt.

Megjelenésének időpontja a császári rendelet közrebocsátását kétségtelenül csak néhány héttel, legfeljebb egy-két hónappal előzte meg; mert föl kell tennünk, hogy megjelenése felől a császár azonnal értesült és elnyomása érdekében intézkedését² haladéktalanul tette meg.

Megjelenése 1485 nyarán támpontot nyújt annak megállapítására, hogy milyen alkalomból és célból bocsátattott közre. Június 1-én MÁTYÁS bevonult Bécs városba és Ausztria hercegének címét vette föl. Úgy vélekedhetett, hogy céljához, mely két évtized óta lelke előtt lebegett, a császári trón elnyeréséhez hatalmas lépéssel közelebb jutott. A császárt megalázva, örökös tartományai nagy részéből elűzve, arra kényszerítve, hogy a német birodalom rendeit folytonos segélykéréssel zaklassa, helyzetét a német birodalom

¹ Ismertette JOACHIMSOHN a Historisches Jahrbuch 1891-ik évfolyamában.

élén tarthatatlanná tenni igyekezett. Ezen igyekezete szolgálatában állott a strassburgi röpirat.

Csak így magyarázhatjuk meg, hogy a császár a röpirat megjelenését fontos eseménynek tekintette, terjesztését és újranyomatását személyes intézkedésével kívánta meggátolni. Csak így érthetjük meg a strassburgi tanácshoz intézett azon figyelmeztetést, hogy rendelete végrehajtásával «a császár, a római birodalom és a német nemzet iránt kötelességét fogja teljesíteni».

Az iránt, hogy a röpirat MÁTYÁS parancsára iratott és bocsátott közre, kétség nem merülhet föl.

Hogy e célra kinek tollát vette igénybe, tájékozva nem vagyunk. Válasz nélkül kell hagynunk azon kérdést is, hogy miért fordult a röpirat megrendelője és szerzője strassburgi sajtóhoz, noha 1485-ben Bécsnek volt már nyomdája és 1486-ban Túróczi krónikája Augsburgban meg Brünbnben látott napvilágot.

Nem mondunk le a reményről, hogy még valamikor napvilágra kerül a röpirat egy példánya, melyben nagy királyunk politikai sokoldalúságának és leleményességének értékes emlékét nyernők.

FRAKNÓI VILMOS.

MADÁCH IMRE KÖNYVTÁRA.

1913. folyamán a vallás- és közoktatásügyi kormány megszerezte MADÁCH hagyatékát. A hagyaték kézirati része a Nemzeti Múzeum könyvtárának jutott s ideiglenesen a költő könyvtára is itt nyert elhelyezést. MADÁCH Imre kézíratait VÉRTESY Jenő részesítette beható méltatásban (Irodalomtörténet, 1904. 294—305. l.), e sorok célja a költő könyvtárát bemutatni.

A MADÁCH-családban a tudomány és irodalom szeretete majd oly régi, mint a család története. A vitézkedő és a literatus MADÁCHOK egymást váltják. Két költőt (Gáspár és János), egy orvos-tudományi író (Gáspár), két kiváló törvényhozót (János és László) és egy nagyszabású jogtudóst (Sándor) találunk MADÁCH Imre ősei között. A költő nagyapja tanúsága szerint a családnak régóta gazdag levéltára és jelentékeny könyvtára volt. Azonban e gyűjtemények szétszűllöttek. A költő szépapja, János, ugyanis egész életét és egész vagyonát a protestantizmus ügyének szentelve teljesen tönkrement, úgy hogy a család ősi fészke, Alsó-Sztregova is idegen kézbe került.

A költő nagyapja, Sándor, kit MIGAZZI Kristóf váci püspök katolikusként nevelt fel, egy fáradságos élet munkájával visszaszerezte az ősi vagyont. A régi családi levéltárat és könyvtárat azonban nem sikerült visszaszereznie, hanem ehelyett ő maga vetette meg alapjait a reánk jutott MADÁCH-könyvtárnak.¹

MADÁCH Sándor könyvgyűjtése — néhány ajándékba kapott régibb könyvet (569, 742, 887, 889, 913, 915, 957, 959, 960, III.²) leszámítva — a XVIII. század második felének és

¹ Mindez adatokra nézve I. LATKÓCZY Mihály *Madách Imre őseiről* című tanulmányait. (A budapesti VII. ker. (belső) áll. főgimn. 1900—01. évi értesítője 3—48. l.)

² E számok, valamint a következők is, az alább közölt könyvjegyzék számai.

XIX. letelejének (meghalt 1814-ben) irodalmára terjed ki, még pedig több irányban is. Elsősorban nagy buzgósággal vásárolta az ókori klasszikusokat. A latin írók többnyire szép bécsi bilinguis kiadásokban vannak meg, a görög írók jóval kisebb számban és német vagy latin fordításban. Gyűjtötte a korabeli német irodalmat is, pl. megvan a *Sammlung der vorzüglichsten Werke deutscher Dichter und Prosaisten* című a maga korában igen nevezetes gyűjtemény, továbbá WIELAND, KOTZEBUE stb. művei. Megvette néhány angol író: YOUNG, MILTON, POPE műveit is német fordításban.

A magyar irodalomról még nem igen vett tudomást MADÁCH Sándor, de annál szívesebben gyűjtötte a magyar történetírókat: BÉL, DECSI, GVADÁNYI, KATONA, SCHWANDTNER stb. műveit megszerezte. Még jelentékenyebb lehetett jogi könyvtára. Sajnos, ez nem jutott ránk, mert MADÁCH Aladár eladta, sőt a megmaradt jegyzékből is kitépte az e könyvekre vonatkozó részt, de abból, hogy egy évszázad múlva is érdemes volt e könyveket eladni, az következik, hogy magában foglalta kora legjelesebbjeinek munkáit. Amennyire hozzávethetünk, a gyűjtemény mintegy 200 kötetből állhatott.¹

Voltak MADÁCH Sándornak theologiai és vallásbölcseleti (LUTHER, KEMPIS, PAINE stb. németül) könyvei is, de nagyobb buzgalommal szedegette össze a korabeli felvilágosodott szellemű állambölcseleti munkáikat. Így megvoltak neki Nagy FRIGYES munkái és ROUSSEAU iratai német nyelven. Még nevezetesebb az a 61 kötetnyi szabadkőműves, illuminatus és rózsarendi könyvtár, mely hagyatékából megmaradt. A szabadkőművességnek MOCSÁRY Antal nyerte meg. A Balassagyarmaton 1781-ben keletkezett *Erényes zarándok* nevű páholy tagja volt és ennek 1786-ban történt megszűnése után valamelyik budai páholyának lett tevékeny tagja, legalább 1795-ben ő készíti a két budai páholy felségfolyamodványát.² Hogy a szabadkőműves világban ismert és jártas ember

¹ E gyűjteményből összesen 7 kötet maradt meg (751, 886, 887, 913—14, 915, III.) s más kettőről (888, 939) van még tudomásunk.

² V. ö. ABAFI Ludwig: *Geschichte der Freimaurerei in Oesterreich-Ungarn*. V. k. 264—6. l. és SZINNYEI: *Magyar írók*. VIII. k. 217. l.

volt, mutatja az is, hogy egy szabadkőműves szerző tiszteletpéldányt küld neki (976) és hogy egy másik szabadkőműves iratra bírálati megjegyzést ír rá (982). A politikai szentimentalizmus korában majd minden szellemi életet élő, reformer gondolkozású ember szabadkőműves volt.

MADÁCH Sándor könyvtárát katalogizálta is. Ez a katalógus nem maradt ugyan meg, de több könyvben, mely kétségtelenül MADÁCH Sándoré volt, benne van a régi katalógus szám (463, 464, 877, 887, 895, III. számúak, a mi jegyzékünkben) és nagyon sok könyvön meglátszik a régi szám nyoma. Ez a régi szám vagy annak nyoma a legbiztosabb kritérium arra nézve, hogy valamely könyv MADÁCH Sándortól való-e, mert ő unokájától eltérőleg alig néhány könyvébe írta be nevét (463, 887, 895, 958, XXV.). Úgy látszik a könyvek a megszerzés sorrendje szerint voltak katalogizálva és mivel a régi számok közt és 950 is (877): előfordul, MADÁCH Sándor könyvtárát mintegy 1000 darabra becsülhetjük.

E könyvtárát legidősebb fia, Imre, örökölte. Imre, ha nem is volt akkora tanultságú és annyira tudományos férfiú, mint apja, kora előkelő világának műveltségi színvonalán állott. Apja könyvtárát meg tudta becsülni, megőrizte, sőt gyarapította. Segítségére volt ebben igen művelt felesége, MAJTHÉNYI Anna is. MADÁCH Aladár egy alább közlendő megjegyzése szerint volt néhány gazdaságra és nevelésre vonatkozó könyve. Ezek közül reánk jutott egy-kettő (1090, 1183, 1184, 1186, 1323), de néhány más könyvben is megtaláljuk nevét vagy monogrammját (413, 622, 655, 656, 823, 894). Ezekből következtetve történeti és szépirodalmi műveket vásárolt. Franciás műveltsége következtében ő szerzi meg a NAPOLEONra és korára vonatkozó számos munkát. Egyáltalában ő kezd francia nyelvű munkákat vásárolni. Ő szerez teljes MOLIÉRET, gyűjti FÉNÉLON, LAFONTAINE, VOLTAIRE, Mme GENLIS és SÉVIGNÉ stb. munkáit. Feleségének nevét is ott olvassuk egy MARMONTELben (565) és rokonsága és ismerősei is néhány francia művel gyarapítják könyvtárát (433, 571, 931). Angol írókat ő is németül olvas. A többi közt megszerzi

az akkoriban annyira ünnepelt BULWER műveit. De tudomást vesz már a magyar irodalomról is. Egy kötet KISFALUDY Károlyban, egy DUGONICSban és egy Élet és Literaturában olvassuk nevét (622, 655, 656). Mindazokat a magyar szépirodalmi munkákat, melyeket nem a költő szerzett meg, ő vásárolta. Tehát ő vette a többi közt Fáy Bélteki házáat, P. HORVÁTH Lázár *Elbujdosottját*, az Aurora, Hebe és Emlény köteteit is.

Egészben véve mintegy 250 kötetre tehetjük MADÁCH Imrének, az idősebbnek, szerzeményeit. Ha jelentősége a MADÁCH-könyvtár történetében nem is akkora mint apjáé, mégis több tekintetben is jelentékenyen fejlesztette a könyvtárat.

Ilyenformán a költőre egy a korviszonyokhoz képest elég gazdag és sokoldalú könyvtár szállott. A könyvtár sokféle impulzus adott szellemének, a tudomány és irodalom több mezején is tanulmányozásra sarkalta és erősen táplálta képzeletét. Emellett a sok könyv könyvtára gyarapítására is ösztönözte.

Összesen 192 kötetről tudjuk biztosan, hogy a költő szerzeménye. Túlnyomólag szépirodalmi munkák. ARANY, BAJZA, DAYKA, a KISFALUDYak, KÖLCSEY, SZIGLIGETI, VÖRÖSMARTY műveit megszerzi; a német irodalomból BÖRNE, GOETHE, SCHILLER műveit; a francia irodalomból HUGO, LESAGE, STAËL munkáit; az angol irodalomból német fordításban BYRONT és SHAKESPEARET. Szépirodalmi munkák mellett megszerezte FEUERBACH, LAMENNAIS, LAROCHEFOUCAULD, MONTESQUIEU filozófiai és államtudományi, GIBBON és SCHÜTZ világtörténeti, GELPKE, HUMBOLDT, REBAN természettudományi műveit, SZEMERE Bertalan, GOROVE István útleírását stb.

A költő idejében készült a könyvtár reánk maradt jegyzéke is. A rendezést azonban nem ő maga végezte, hanem Károly öccse és GÁL Ignác alsó-sztrégovai plébános, MADÁCH Aladár szerint 1850 körül mindenestre az ötvenes évek első felében, mert a meglévő ötvenes évekbeli könyvek egyike sem szerepel a jegyzékben. Nagyon valószínűnek látszik, hogy e könyvösszeírás MADÁCH fogsága (1852—53.) alatt készült, nemcsak azért, mert nem ő maga készítette a jegyzéket s mert szokásos az elfogottak vagyonát összeírni, hanem azért is, mert ez összeírás annyira elvtelenül s

oly fogyatékos irodalmi ismeretekkel készült, hogy ezt csak a költő távolléte magyarázhatja meg.

A MADÁCH-könyvtár története MADÁCH Imre halálával nem záródott le. Fia, MADÁCH Aladár, tovább fejlesztette sok modern természettudományi, spiritisztikai és költői munkát vásárolván,¹ másrészt azonban MADÁCH Aladár idején a könyvtárt több rendbeli csonkulás érte. Először is «méltányos családi jogon» a könyvtárból 85 kötetet odaadott MADÁCH Károlynak,² azután eladta MADÁCH Sándor jogi könyvtárát s végül a könyvtár sok más darabja kallódott el az ő ideje alatt. Azt nem mondhatni, hogy semmi érzéke sem volt e családi könyvtár irodalomtörténeti jelentőségének megértéséhez, mert viszont ő volt az, aki egy külön könyvtárba összeválogatta az apja által gyakrabban használt és nevével megjegyzett könyveket s ugyancsak ő a MADÁCH Károly—GÁL Ignác-féle jegyzéket 1884-ben a tényleges állománnyal összehasonlította s megjegyzéseivel kiegészítette. MADÁCH Imre könyveit a költő dolgozószobájában állította fel, míg a régebbi könyvek egy más teremben állottak, saját könyvei meg saját dolgozószobájában.³

A Nemzeti Múzeum könyvtára birtokába csak a két előbbi könyvcsoport jutott el, mint amelyek MADÁCH Imre könyvtárát alkották. Összesen 712 kötet könyvből és 2 kéziratból (630, 762) áll e gyűjtemény. A jegyzék és MORVAY feljegyzései⁴ segítségével azonban még 572 könyvről és 3 kéziratról (893, 921—22) van tudomásunk. Szóval, összesen 1084 kötet könyvet ismerünk MADÁCH Imre könyvtárából, mely 1500 kötetnél nem lehetett nagyobb.

Amennyire a hiányzó könyvekről való igen fogyatékos feljegyzések segítségével megállapíthattuk, az 1084 könyvből magyar nyelvű volt 118, német 741, francia 115, német-francia 2, latin

¹ V. ö. MORVAY Győző: *Adalékok Madách Imre életéhez*. Budapest, 1898. 25. l.

² A 136—207, 544, 545, 546—48, 802—10, számúakat.

³ V. ö. MORVAY Győző: *Adalékok Madách Imre életéhez*. Budapest 1898. 24. l.

⁴ V. ö. többször idézett munkáját 25. l.

69, latin-német 38, latin-francia 1 kötet, a magyar irodalmat képviselte 61, a németet 357, a franciát 86, az angolt 106, a latint 64, a görögöt 12, az arabot 18, egyebet 12 kötet s volt 150 történelmi, 54 politikai, 42 theologiai, 23 filozófiai, 17 természettudományi, 26 egyéb tudományos munka és 61 szabad-körműves irat.

Alább következik az 1084 kötet részletes jegyzéke. Jegyzékünk a MADÁCH Károly—GÁL Ignác-féle *A szegovári (sic!) Madách-könyvtár lajstroma* (Fol. Hung. 1404) című könyvjegyzék alapján készült. Ennek címlapján a következőket olvashatjuk: «MADÁCH Imre könyvtára volt, a melyből az ő általa használt, megjegyzett, vagy jegyzetekkel ellátott köteteket későbbi újabb könyveivel együtt egy *Madách Imre könyvtára* gyűjteménybe összeválogatta 1884. Alsó-Sztregova, MADÁCH Aladár.»

Ezután 30 2° oldalon következik 1—1015. sorszámmal az egyes kötetek felsorolása. Köteteké és nem műveké, így aztán KOTZEBUE művei pl. 120 számot foglalnak el. A felsorolás igen gyarló, tele íráshibával, az idegen nyelvek nem ismeréséből származó gyakran mulatságos félreértésekkel. Sajnos, épen ezért a hiányzó könyvek meghatározása többször teljesen lehetetlen. A könyveket két sorozatba osztja: az első a 750-ik számig tart, a második a 751-ikkel kezdődik. Az elsőben szépirodalmi, a másodikban tudományos munkák vannak. E sorozatokon belül a következő szakokat találjuk:¹

A) Szépliteraturai művek 1—42. sz. (Sammlung der vorz. Werke deutscher Dichter und Prosaisten.)

B) Szépliteratura 43—81. (NAGY FRIGYES, OSSZIÁN, MILTON.)

C) Szépliteratura 82—135. (Ezeregyéj, SCHILLER.)

D) Szépliteratura 136—207. (BULWER.)

E) Szépliteratura 208—329. (KOTZEBUE.)

F) Szépliteratura 330—369. (GOETHE.)

G) Szépliteratura 370—412. (WIELAND, POPE.)

¹ A zárjelben lévő megjegyzések az én megjegyzéseim, melyekkel némi eligazodást akarok lehetővé tenni a zürzavaros jegyzékben.

H) Francia szépliteratura 413—458. (MOLIÈRE, MONTESQUIEU, LAMMENAIS, VOLTAIRE.)

L) Szépliteratura 459—491. (VOLTAIRE, SÉVIGNÉ, STAËL, GENLIS.)

K) Szépliteratura 492—550. (KOTZEBUE, IFFLAND, COLLIN stb. stb.)

L) Szépliteratura 551—580. (GENLIS, LAFONTAINE, MARMONT-EL, CORNEILLE, ECKARTSHAUSEN stb. stb.)

M) Szépliteratura. Német és magyar 581—630. (YOUNG, BYRON, BÖRNE, KISFALUDY Károly, VÖRÖSMARTY stb.)

N) Magyar Szépliteratura s zsebkönyvek 631—675. (KÖL-CSEY, FÁY, KISFALUDY Sándor, BAJZA, SZIGLIGETI, Aurora stb.)

O) Classicus művek 676—704. (SALLUSTIUS. VERGILIUS, CI-CERO stb.)

P) Classicusok 705—726. (OVIDIUS, LUCIANUS, HORATIUS, TA-CITUS, HOMERUS stb.)

Qu) Classicusok s egyveleg 727—750. (NEPOS, CAESAR, SHAKESPEARE stb.)

R) História. Magyarorszáé 751—765. (BÉL, LEHOTZKY stb.)

S) História. Magyarorszáé 766—774. (DECSI, KATONA.)

T) História. Magyarorszáé 775—784. (KATONA.)

U) História. Magyarorszáé 785—794. (FESSLER.)

X) História 795—816. (SCHÜTZ, ROTTECK, GVADÁNYI.)

Y) História 817—834. (Kisebb írók.)

Z) História, Biographia 835—863. (GIBBON, BURKE, HUME, NAPOLEON-irodalom stb.)

a) Biographia 864—885. (NAPOLEON-irodalom, FESSLER stb.)

b) Philosophia 886—898. (GROTIUS, ROUSSEAU, KANT stb.)

c) História s egyveleg 899—911. (WIELAND, MENDELSSOHN, szabadkömüves iratok stb.)

d) Theologia 912—925. (Biblia stb.)

e) Theologia 926—945. (Korán, PAINE, WOLF stb.)

f) Theologia 946—964. (LUTHER, KEMPIS, szabadkömüves iratok stb.)

g) Freymauer (sic!) könyvek 965—989. (Szabadkömüves iratok.)

b) Freymauer (sic!) könyvek 990—1015. (Szabadvőműves iratok.)

i) Politika

Innentől kezdve a 32-ik lap aljáig ki van radirozva minden, csak a számozás látszik 1020-ig. A radirozás helyén a következők olvashatók: «MADÁCH Sándornak régi jogi könyvtára következett a lajstrom további folyamában. Azután még néhány gazdaságra és nevelésre vonatkozó idős Imre könyveiből. Ezen lajstromot MADÁCH Károly és GÁL Ignác alsó-sztrégovai katolikus lelkész állították össze, és pedig 1850-ik év körül. Átnézte és rendezte Alsó-Sztrégova 1884. MADÁCH Aladár.»

Az 1015-ik szám után nincs jegyzékünk, de 10 meglévő könyvön megtaláljuk a rendes lajstrom-számot (1088, 1090, 1182, 1183, 1184, 1186, 1188, 1190, 1323, 1377). Ezeket tehát közvetlenül az előbbiek után iktattuk alábbi jegyzékünkbe.

Van azután 33 olyan munka, melyen nincsen szám,¹ mert a könyvtár rendezésénél később vásároltatott, vagy mert a könyvtár rendezésénél nem került elő. Ezeket betürendbe szedve és e rendben római számokkal megjelölve közöljük az előbbiek után.

Végül van 3 munka, melyeket a lajstrom nem ismer és meg sincsenek, de MORVAY még látta őket Alsó-Sztrégován.² Ezeket betürendben és az ábécé három első betűjével megjelölten soroljuk fel az előbbiek után.

Még megjegyezzük, hogy a könyvek címét lapszám, forma és kiadó feljegyzése nélkül, de egyébként bibliographiai pontossággal közöljük. Aa álneveket iparkodtunk megfejteni, a jegyzékben hiányosan közölt könyvcímeket meghatározni, sajnos, elég gyakran sikertelenül. Segédkönyvekként használtuk SZINYEI és PETRIK magyar, HOLZMANN-BOHATTA, KAYSER, HEINSIUS német, BRUNET, QUÉRARD, LORENZ, BARBIER francia és WOLFSTIEG szabadvőműves bibliographiai műveit. Mindazt, amit ezek segítségével pótolunk, zárjelbe helyeztük, hogy könnyebb legyen az ellenőrzés.

¹ Közülök kettőn (III., XXXIII.) van ugyan szám, de e számok alatt a jegyzékben más könyvek szerepelnek.

² V. ö. MORVAY Győző: *Adalékok Madách Imre életéhez*. Budapest, 1898. 25. l.

A számok és jegyek előtt álló kereszt (+) azt jelenti, hogy az illető könyv hiányzik. A csillag (*) azt jelenti, hogy az illető könyv a költőé volt, amit vagy az bizonyít, hogy a költő ráírta nevét, vagy az, hogy ezt a jegyzékben MADÁCH Aladár feljegyezte — e kétfajta 192 kötet van — vagy az, hogy MORVAY a költő külön könyvtárában látta őket (82—99, 413—25, 748, 917, XXVI, XXVII, XXVIII. *A B C.*) Mindig megmondjuk, hogy mily alapon sorozzuk az illető kötetet a költő könyvei közé. Ahol a könyvekről valami érdekesebb közölni valónk van, azt vonal (—) után közvetlenül a cím után közöljük. Itt e tekintetben legfőként a XVIII. számú könyvre utalunk.

Végül a meglévő könyvek címe s az esetleges jegyzet után álló szám, a Nemzeti Múzeum kéziratárában ideiglenesen felállított MADÁCH-könyvtár mai katalógus-száma, melynek alapján lehet ma az egyes köteteket a legkönnyebben megtalálni.

A MADÁCH-KÖNYVTÁR JEGYZÉKE.

1. KLEIST Ewald Christian: Sämmtliche Werke. Wien, 1789. Sammlung der vorzüglichsten Werke deutscher Dichter und Prosaisten. I. k. — 177.

2—3. BÜRGER Gottfried August: Gedichte. I—II. B. Wien, 1789. Sammlung I. I. II—III. B. — 177.

4—7. GESSNER Salomons Schriften. I—IV. k. Wien, 1789. Sammlung etc. IV—VII. k. — 177.

8. HOELTY L. H. C. Gedichte. Wien, 1790. Sammlung etc. VIII. k. — 177.

9—13. HAGEDORNS Werke. I—V. k. Wien, 1790—91. Sammlung etc. XII—XVI. k. — 177.

14—16. Uz' Werke. I—III. k. Wien, 1790. Sammlung etc. IX—XI. k. — 177.

17—20. MICHAELIS Johann Benjamin: Sämmtliche poetische Werke. I—IV. k. Wien, 1791. Sammlung etc. XVII—XX. k. — 177.

21—22. PFEFFEL Gottlieb Conrad: Poetische Versuche. I. és III. k. Wien, 1791. Sammlung. XXI. és XXIII. k. — 177.

23. THÜMMEL M. H.: Poetische Schriften. Wien, 1792. Sammlung etc. XXIV. k. — 177.

24—26. GELLERT C. F.: Poetische Schriften. I—III. k. Wien, 1792. Sammlung etc. XXV—XXVII. B. — 177.

27. GELLERT C. F.: Sämmtliche Schriften. IX—X. k. (egybe kötve). Leipzig, 1784. — 70.

28. HALLERS Gedichte. I. k. Wien, 1793. Sammlung etc. XXIX. k. — 177.

29—30. WEISSE C. I.: Gedichte. I., III. k. Wien, 1793. Sammlung etc. XXXI., XXXIII. k. — 177.

31—32. LICHTWER M. G.: Poetische Schriften. I.—II. k. Wien. 1793. Sammlung etc. XXIV—XXV. k. — 177.

33—34. WILLAMOV Johann Gottlieb: Sämmtliche Poetische Schriften. I.—II. K. Wien, 1793—94. Sammlung etc. XXXVI—XXXVII. k. — 177.

35—36. GERSTENBERG Joh. Wilhelm: Sämmtliche poetische Schriften. I.—II. k. Wien, 1794. Sammlung etc. XXXVIII—XXXIX. k. — 177.

37—42. KLOPSTOCK G. F.: Poetische Werke. I—V., VII. k. Wien 1794—96. Sammlung etc. XLI—XLV, XLVII k. — 177.

†43—44. WIELAND: Goldener Spiegel. (Leipzig 1772.)

45—74. Hinterlassene (a 16-ik kötetből Sämmtliche) Werke FRIEDRICHS II. I—XXX. k. Wien, 1789—91. — 69.

75—80. OSSIAN und SINEDS Lieder. I—VI. k. Wien, 1784. — 157.

†81. MILTON: Das wiedereroberte Paradies. (Basel, 1752.)

†*82—99. Tausend und eine Nacht. (? I—XV. k. és Neue Folge I—IV. k. Meissen, 1838—1850.) — MORVAY szerint a költő külön könyvtárában.

*100—135. SCHILLER Friedrich: Sämmtliche Werke. I—XII., XIV., XVI—XXXVI. Wien, 1835. — A jegyzékben MADÁCH Aladár írásával odajegyezve: MADÁCH Imre kézjegyével. — 181.

†136—207. BULWER művei németül. Ügylátszik az 1833—1840 közt megjelent «BULWERS Werke» volt meg. — A jegyzékben MADÁCH Aladár írásával odajegyezve hozzájuk: MAHÁCH Károlynak áadtam.

208—327. KOTZEBUE August: Dramatische Werke. I—CXX. k. Wien, 1828—1830. — V. ö. 507—512., 563. sz. — 120.

†328—329. FRECHER und BILDERBECK: Die Brüder.

*330—369. GOETHE'S sämmtliche Werke in vierzig Bänden. Stuttgart—Tübingen, 1840. — A IX., XIV. és XVIII. kötetek hiányzanak. — A jegyzékben MADÁCH Aladár odajegyezte: MADÁCH Imre névvel és alanti jegyzeteivel kézírásában. Ezek az «alanti» jegyzetek nem találhatók. — 82.

370—399. WIELAND C. M.: Sämmtliche Werke. Csak a XX—XXII. k. van meg belőle. Wien, 1800. — 225.

†400—412. POPE: (Sämmtliche Werke. I—XIII. B. Mannheim, 1783—85.)

*413—425. MOLIÈRE: Oeuvres, par VOLTAIRE. I—XIII. k. Berlin, 1788—1791. — A IX. kötetbe beleírva: Emeric de MADÁCH 1807. szept. 30. MORVAY szerint a költő külön könyvtárában foglalt helyet. — 142.

426—427. (DEFOË): La vie et les aventures surprenantes de Robinson Crusoe. I.—II. k. Amsterdam, 1760. — 32.

*428—429. MONTESQUIEU: Lettres persanes. I—II. k. Páris, 1836—45.

†*430—432. MONTESQUIEU egy közelebbről meg nem határozott munkája. Jelezve, hogy bele volt írva MADÁCH neve.

433. MONTESQUIEU: De l'esprit des loix. IV. k. Amsterdam, 1761. — Beleírva: Comte de PONGRÁCZ. — 144.

*434—439. LESAGE: Histoire de Gil Blas. I—VI. k. Páris, 1836. Az utolsó kötet hiányzik. — 130.

- *440. LAMENNAIS: Worte des Glaubens... übersetz von L. BÖRNE. Páris, 1834. — 125.
- †441. LAMENNAIS: Livre du peuple (Paris, 1838.) — Már a jegyzékben jelezve hiánya.
- *442. LAMENNAIS: De la religion. Bruxelles, 1840. — 127.
- *443. LAMENNAIS: Le pays et le gouvernement. Bruxelles, 1840. — 126.
- *444. LAROCHEFOUCAULT's Sätze aus der höhern Welt- und Menschenkunde. Französisch und deutsch herausgegeben von Dr. SCHULZ. Breslau—Leipzig, 1798. — 170.
- *445—446. HUGO Victor: Cromwell. I—II. k. Bruxelles, 1836. — 94.
- 447—458. Théâtre de VOLTAIRE. I—XII. k. Páris IX, 1801. — 218.
- 459—460. VOLTAIRE: S. M. d. Kön. von Preussen erklärte Bibel. I—II. k. London, 1788. — 921.
461. VOLTAIRE: Das Mädchen von Orleans. Paris — 222.
- †462. VOLTAIRE: Candide. (? Berlin, 1785.)
463. VOLTAIRE: Hurone. Berlin—Leipzig, 1785. — Beleirva: No. 273. Alexander MADÁCS. 1787. 9. ápril. — 220.
464. VOLTAIRE: Der unwissende Philosoph. Berlin—Leipzig, 1785. — Beleirva: No. 272. — 219.
- *465. HUGO Victor: Ruy Blas. Leipzig, 1838. — 95.
- †466—471. Madame de SÉVIGNÉ: Lettres.
- 472—477. Madame STAËL: Delphine I—V. k. Páris, XI—XII., 1803—5. — 193.
- *478—479. Madame STAËL: Corinne ou l'Italie. I—II. k. Páris, 1867. — 194.
- 480—481. Madame de GENLIS: Les petits émigrés. I—II. k. Páris—Berlin, 1798. — 74.
- 482—484. Madame de GENLIS: Les chevaliers du cygne. I—III. k. Hamburg, 1797. — 72.
- 485—487. Madame de GENLIS: Les vœux téméraires. I—III. k. Páris, VII., 1798. — 73.
488. Madame de GENLIS: Six nouvelles morales et religieuses. Páris, é. n. — Beleirva: Marie MADÁCH. — 75.
- †489. Madame de GENLIS: Soirées amusantes.
490. Madame de GENLIS: La religion. Maestricht, 1787. — 190.
491. Madame de GENLIS: Le petit La Bruyère. Hamburg—Brunswic, 1799. — Beleirva: MADÁCH. — 76.
- †492. KLINGEMANN: Faust.
- †493. FLORIANS kleine Schriften. (Zwickau, 1798.)
- †494. MEISL: Amors Triumph. (Wien, 1817.)
- †495. RAIMUND: Verschwender.
- †496. SCHILLER (Friedrich): Der Parasit. (? Nürnberg, 1841.)
- †497. ROMANI: Beatrice di Tenda, fordította: JAKAB István. 1838.
- †498. KRIMFELD: Das Ehepaar. (Wien, 1807.)
- †499. KOCH (K.): Der Weiberfeind. (Hamburg, 1802.)
- †500. SCHRÖDER: Um sechs Uhr ist Verlobung.

- †501. Neuigkeits-Krämer. (Wien, 1802.)
 †502. Oranien.
 †503. (KOTZBUE.) Der Flussgott Niemen. — V. ö. 208—327. és 507—512. sz.
 †504. KASPAR: Heirath durch List. (Wien, 1806.)
 †505. (III. GUSZTÁV.) Siri Brahe oder die Neugierigen. (Berlin, 1794.)
 †506. MEISL C.: Die Entführung der Prinzessin Europa. (Wien, 1816.)
 †507—512. KOTZBUE: Wirrwarr, Maske, Schule der Frauen, Abendstunde, Zugemauerte Fenster, Schlaue Witwe c. darabjai. — V. ö. 208—327. és 503. sz.
 †513. ZIEGLER: Vaterliebe. (Wien, 1802.)
 †514. GUTTENBERG: Comödie ohne Titel. (Wien, 1807.)
 †515. (? GR. BRÜHL A. Fr.) Der eiserne Mann. (Dresden, 1786.)
 †516. Der Beruf (? des Kriegers). (Erfurt, 1840.)
 517. IFFLAND August Wilhelm: Das Erbtheil des Vaters. Grätz, 1803. — 101.
 518. IFFLAND A. W.: Figaro in Deutschland. Wien, 1800. — 100.
 519. COLLIN Heinrich Josef: Ein Schauspiel. Wien, 1804. — 28
 520. COLLIN Heinrich Josef: Regulus. Wien, 1802. — 27.
 †521. POINSINET: Le cercle (ou la soirée à la mode). (Páris, 1843.)
 †522. M. D'ANCOURT: Le Charivari. (Paris, 1783.)
 †523. Monatschrift für Theaterfreunde.
 †524—525. VULPIUS művei.
 526—528. Dya-Na-Sore oder die Wanderer. Eine Geschichte aus dem San-skrit übersetzt. I—III. k. Wien—Leipzig, 1789—91. — 43.
 †529. Julie Benson (oder die leidende Unschuld. Leipzig, 1776.) — Angol regény.
 †530. (? NEUMANN Joh. Jak.): Auguste. (Küstrin, 1786.)
 †531. (LAROCHE Sophie): Miss Lony. (Gotha, 1789.)
 †532. Mädchen aus Pesth.
 †533. (BOURGOING): Der gefangene in Russland. (Leipzig, 1810.)
 †534. (GLEICH J. A.): Der schwarze Ritter. (Wien, 1810.)
 †535. Frhr. v. Münchhausens wunderbare Reisen.
 †536. Loredano der Wunderbare. (Leipzig, 1803.)
 †537. (STROBL J.?) Unglücksgeschichten. (München, 1788.)
 †538. Schreckens(bilder und rührende) Gemälde. (Zerbst, 1830.)
 539. ARNDT J. W.: Interessante Skizzen. Pesth, 1817—8.
 †540. WAGNER (Michael): Spuren der Gottheit. (Berlin, 1810.)
 †541. BENCKERT: Die Braut auf der Donau.
 †542. LEYRER (Josef): Sibyllens Talisman. (Pest, 1809.)
 †543. (BENKOWITZ C. I.): Gesichter (und Charaktere. Leipzig, 1813.)
 †544. Vocativus Zündlichtel: Lachfeuerwerk. — A jegyzékben oda írva: MADÁCH Károlynál.
 †545. Bibliothek des Frohsinns. (Stuttgart, 1836.) — A jegyzékben oda írva: MADÁCH Károlynál.
 †546—548. G. FRIEDRICH: Vademecum. — A jegyzékben oda írva: MADÁCH Károlynál.

- †549—550. (STEGMAYER M.): Rochus Pumpnickel. (Wien, 1811.)
- †551—552. BERGUIN: L'ami (des enfants) et des adolescents. (I—II. k. St. Gallen, 1835.)
- †553—554. (M. de GENLIS?): Théâtre de société. I—II. k. (Páris, 1781.)
- †555. (M. de GENLIS): Théâtre à l'usage des jeunes personnes. (Páris, 1779.)
- †556. (COLLÉ Ch.?) Théâtre de société. (Páris, 1777.)
- †557—559. (M. de GENLIS): Annales de la vertu. (Páris, I—II. k., 1802.)
- †560. LAFONTAINE: Sittenspiegel.
- †561. LAFONTAINE: Moralishe Erzählungen.
562. LAFONTAINE: Fables choisies. I—II. k., egybekötve. (Páris, 1780—124.)
563. FÉNÉLON; Nouveaux dialogues des Morts avec des contes et fables. I—II. k. (egybekötve). Amsterdam, 1745—55.
- †564. MARMONTEL: Moralishe Erzählungen.
565. MARMONTEL: Nouveaux contes moraux. I—II. k. (egybekötve). Cobourg, 1800. — Beleírva: Anna MAJTHÉNYI 1804. — 138.
- †566. PERRAULT (Charles): Contes de fées. (Leipzig, 1820.)
- †567—68. MONTAGUE Emil: Histoire (de gouvernement des anciennes republicues. Páris? 1768.) II—III. k.
569. CORNEILLE Pierre: Théâtre. III. k. Páris, 1814. — 29.
570. CORNEILLE Thomas: Chefs-d'oeuvres de — Paris, VIII. (1799.) — 30.
- 571—572. Du MONTIER: Lettres de madame — et de la marquise. De *** sa fille, recueillies par madame le prince de Beaumont avec les réponses. I—II. Francfort—Leipsic. — Belejegyvezve: Le présent Livre appartient à Joseph LEBLANC. — 39.
- 573—574. BELLAMY J's Gedichte. Aus dem Holländischen. I—II. k. Wien. 1790—I. — 13.
575. Briefe von den Herren GLEIM und JACOBI. Berlin, 1778. — 80.
576. ECKARTSHAUSEN: Probaseologie, oder praktischer Theil der Zahlenlehre der Natur. Leipzig, 1795. — 44.
- †577. ECKARTSHAUSEN K.: (Entdeckte) Geheimnisse der Zauberei. (München, 1790.)
- †578. ECKARTSHAUSEN (Karl): Rittergeschichten. (München, 1783.)
- †579. ECKARTSHAUSEN (Karl): Tagebuch eines Richters. (München, 1783.)
- †580. ECKARTSHAUSEN Karl: Der Tiger aus Bengalen. (München, 1789.)
- 581—582. YOUNG Eduard: Einige Werke... übersetzt von J. A. Ebert. I—III. k. (II. és III. k. egybekötve.) Braunschweig—Hildesheim, 1767—72. — 232.
- †583—592. BYRONS (Sämmtliche Werke. I—X. k. Stuttgart, 1845.)
- A Lyrische Gediche kötetnél megjegyvezve, hogy Madáché és hogy nincs meg.
- *593. GUTZKOW Karl: Börnes Leben. Hamburg, 1840. — 84.
- *594—599. BÖRNE Ludwig: Briefe aus Paris. I—VI. k. Hamburg—Páris, 1832—4. — 18.
- *600—608. BÖRNE Ludwig: Gesammelte Schriften. I—IX. k. Hamburg, 1833. — Az utolsó kötet hiányzik. A jegyzék szerint MADÁCHÉ. — 17.

- *609—618. KISFALUDY Károly minden munkái. I—X. k. Buda, 1831. — Az I. és VIII. k. hiányzik. — 113.
- 619—620. SZEMERE Bertalan: Utazás külföldön. I—II. k. Budapest, 1840. — 199.
- †*621. KISFALUDY Károly: Irene.
- 622—623. KISFALUDY Károly: Kemény Simon. Barátság és nagylelkűség. Pest, 1820. — Beleírva: MADÁCH. 2 példány. — 114.
- †*624—629. VÖRÖSMARTY munkái.
630. GR. FEKETE János: VOLTAIRE La Pucelleje fordításának kézírata.
631. FENELÓNI Saligniák Ferencz: Telemakus bujdosásának történetei, melyeket... magyarrá fordított... HALLER László. Kassa, 1755. — Beleírva: Ex libris Jonae MAJTHÉNYI de Kesseleő-Keő. 1785. — 56.
- *632—634. KÖLCSEY Ferenc minden munkái. I—III. k. Pest, 1842. — Csak az utolsó szám van meg. — 111.
- *635—636. VIELAND Abderitái, fordítá Erdélyi Károly. I—II. k. Pozsony, 1834. — 227.
- †637—638. FÁY András: Bélteki ház. (Pest, 1832.)
- †639—640. FÁY András: Kedvcsapongások. (Pest, 1824.)
641. FÁY András újabb eredeti meséi és aphorizmái. Pest, 1824. — 53.
- †642. HORVÁTH Ádám: Rudolphias. (Bécs, 1817.)
- †643—650. KISFALUDY Sándor munkái I—IV. VIII. k. (Pest, 1833—38.) — 115.
- †*651. BAJZA: Versek. — A jegyzék szerint is hiányzik.
- †652. BAJZA: Szózat a színház ügyében. (Pest, 1839.)
- †653—654. P. HORVÁTH Lázár: Az elbujdosott. (Kolozsvár, 1836.)
655. DUGONICS András: Példabeszédek és jeles mondások. II. rész. Szeged, 1820. — M. I. monogrammmal beleírva. — 38.
656. Élet és Literatura, 1826. — Beleírva: MADÁCH 21. jan. 1827, ki-vülről ráírva: KÖRNER, Zrínyi. — 46.
657. Elisa... fordíttatott VERES Márton által. Pozsony, 1803. — 214.
- *658. SZENTMIKLÓSSY Alajos: Mesék. Pest, 1840. — Beleírva: Tekintetes baráti ifjabb HUSZÁR József úrnak, t. n. Neográd vármegye első alispánjának atyafiságos szeretete s barátsága emlékeül a szerző. — 200.
- †659. MAJTHÉNYI Sándor emléke. (Napló.) Buda, 1836.
- †660. SZIGLIGETI Ede: Gyászvitézek. Pest, 1838. — 201.
- †661. HORVÁTH Cзырил: Tirus. Eredeti Játékszín. II. k. (Buda, 1834.) — 93.
- *662. PAPP Gábor: Imre, vagy a királyi tekintet hatalma. Székesfejérvár, 1830. — 162.
- †663. De la PLUME: A veres barátunk képzelései (?)
- †664. PONGRÁCS Lajos: Kárpátúti zengemények. (Buda. 1838.)
665. P. OVIDIUS Naso Szomorú Verseinek öt könyve. Fordította: HOMONNAY Imre. Pest, 1825. — 106.
666. Publius OVIDIUS Nasonak Enyelgése. Magyarázta: Peretsenyi NAGY László. Pest, 1820. — 155.
- †667—668. Hebe. 1823, 1825.

- †669. Aurora. 1823.
- †670. Játékszíni korszorú. 1834.
- †671. Emlény. 1839.
- †672. Taschenbuch. 1810.
- †673—674. (REICHARD H. A.) *Revolutions-Almanach*. (Göttingen, 1794—1795.)
- †675. Taschenbuch.
676. MARTIALIS: *Epigrammata*. — 139.
- 677—678. C. C. SALLUSTII opera omnia. SALLUSTIUS sämtliche Werke (bilinguis). I—II. k. Wien, 1800. — V. ö. 740—41. sz. — 175.
- 679—680. Cornelii NEPOTIS vitae excellentium imperatorum. Cornelius NEPOS Biographien etc. übersetzt von Michael FEDER (bilinguis), I—II. Wien, 1800.) — V. ö. 736—37. sz. — 150.
681. Auli PERSII Flacci Satyrae. Satyren übersetzt von G. G. Fülleborn (bilinguis). Wien, 1801. — 163.
- 682—687. P. VIRGILII Maronis opera omnia. P. VIRGILIUS M. Sämtliche Werke, übersetzt von J. A. Voss. (bilinguis). V—VI. k. Wien, 1800—01. V. ö. 733—734. sz. — 216.
688. L. Annaei FLORI: *Epitome rerum Romanarum*. Skizzen der römischen Geschichte. Übersetzt... von BERTRAND. (bilinguis). Wien, 1801. — L. 735. sz. — 65.
- 689—692. Marci Tullii CICERONIS opera philosophica. CICEROS philosophische Werke. I—IV. k. Wien, 1802. — 24.
- 693—701. Marci Tullii CICERONIS epistolae. CICEROS sämtliche Briefe. I—IX. k. Wien, 1801. (bilinguis). — 23.
702. M. Tullii CICERONIS ad familiares epistolae. Tyrnaviae, 1726. — Különféle bejegyzések szerint 1813-ban VOLFARTH Ferenc váci tanulóé volt. — 25.
- †703. CICERO: *Orationes selectae*.
704. Marci Tullii CICERONIS epistolae. CICEROS sämtliche Briefe. V. k. A 697. szám dupluma. — 23.
- 705—706. P. OVIDII Nasonis opera. I., III. k. (II. nincs meg.) Venetiis 1789. — 154.
707. SARBIEVII Matthiae Casimiri. Carmina. Argentorati XI. (1803.) — 178.
- 708—713. LUCIANS von Samosata sämtliche Werke. Übersetzt von C. M. WIELAND. I—VI. k. Leipzig, 1788—89. — 134.
- †714—715. HORATIUS Briefe. I—II. k. (Dessau, 1782—90.)
- †716—717. HORATIUS: Satyrae.
- 718—721. C. Cornelii TACITI opera. I—IV. k. Biponti, 1782. — 203.
722. HOMERI Ilias Latinis versibus expressa a Raymundo CUNICHIO Ragusino. I—II. k. (egyben). Venetiis, 1784. — Belenyomva: Ex libris L. MAGYARI — 91.
723. HOMERI Odyssea Latinis versibus expressa a Bernardo ZAMAGNA Ragusino. Venetiis, 1783. — Belenyomva: Ex libris L. MAGYARI. — 92.
- 724—725. Traduction en prose de CATULLE, TIBULLE et GALLUS. Par l'auteur des Soirées Helvetiennes. I—II. k. Amsterdam, 1771—22.

726. Albii TIBULLI Carmina. A. TIBULLUS Gedichte (bilinguis), Wien, 1801. — 205.

727—732. Collectio Pisauriensis omnium poematum, carminum, fragmentorum Latinorum. I—VI. k. Pisauri, 1766. — 26.

733—734. P. VIRGILII Maronis opera omnia. P. VIRGILIUS M. sämtliche Werke. Übersetzt von J. H. Voss (bilinguis). II., V. k. Wien, 1880—I. — V. ö. 682—687. sz. — 216.

735. L. Annaei FLORI: Epitome rerum Romanarum. Skizzen der römischen Geschichte. Übersetzt... von BERTRAND. (bilinguis). Wien, 1801. — I. 688. sz. — 65.

736—737. Cornelii NEPOTIS vitae excellentium imperatorum. Cornelius NEPOS Biographien etc. Übersetzt von Michael FEDER. I—II. k. (füzetekben). Wien, 1800. — V. ö. 679—680. sz. — 150.

†738—739. HORATIUS. — Minden közelebbi magyarázat nélkül.

740—741. C. C. SALLUSTII opera omnia. SALLUSTIUS sämtliche Werke. I—II. k. Wien, 1800. — Ráírva: C. 100. — V. ö. 677—678. sz. — 175.

742. C. Julii CAESARIS Commentarii. Lipsiae, 1726. — Bejegyezve: Ex libris Samuelis DROZDIK Puchovis Trencheniensis comparatus Sempronii 1739 mense Novembri emptus vero 1 fl. — 19.

743. C. Julii CAESARIS et aliorum... commentarii. Les commentaires de CAESAR de la traduction de N. PERROT. Berlin, 1748 (bilinguis). — 20.

†744. FLORANT: L'esprit sur Polybe.

745. FEUQUIERE: Kriegsnachrichten. I—II. k. egybekötve. Berlin, 1786 — 63.

*746. SHAKSPEARE'S sämtliche Werke. Herausgegeben von Julius KÖRNER. Schneeberg, 1836. — Hátraléírva: MADÁCH Imre 1839. Elöl egy MADÁCH Aladártól készített tartalomjegyzék. — 189.

†*747. NAGY Ignác. Szinműtár. — További részletezés nélkül.

†*748. MEYER: Universum. — MORVAY szerint a költő külön könyvtárában volt.

†749. Musée des familles.

†750. (RICHARD Carl.) Le nouvelliste Française. (Pesth, 1815.)

751. SCHANNAT Joannes Fridericus: Vindemiae literariae I—II. k. (egybekötve). Fuldae et Lipsiae 1723—24. — A jegyzék szerint: eladó jogi könyvtárba sorozva. — V. ö. 915. sz. — 178.

†752—755. BÉL Mátyás: Notitia Hungariae. I—V. k. Viennae, 1735—42. — Az utolsó számhoz MADÁCH Aladár írásával odajegyezve: Csonka, eladtam 40 frtért.

†756. Abbildungen (und Beschreibungen der hungarischen edlen) Banden. (Pest, 1791.) — A jegyzék szerint régen nincs meg.

†757—758. LEHOTZKY (András): Stemmatographia nobilium familiarum regni Hungariae. I—II. k. (Pozsony, 1796—98.)

759—760. KÖLESY Carl Vinzenz: Ungarischer Plutarch. I—II. k. Pesth, 1815—16. — 122.

†761. BÁSTHY József: Magyarok emléke, I. k. (Buda, 1836.)

762. Criminalis processus NÁDASDY, ZRINYI et FRANGEPÁNI. Kézirat.
 †763. Ad Hungaros.
 †764. KAYSER (Mihály): Compendium historiae familiae MÁRIÁSSY. (Pozsony, 1803.) — Eladó jogi könyvek közé sorozva.
 765. SCHWANDTNER Joannes Georgius: Scriptores rerum Hungaricarum. III. k. Vindobonae, 1768. — 184.
 †766. DÉCSI Sámuel: Osmanographia. III. k. (Bécs, 1789.)
 767—784. KATONA Stephanus: Historia Critica regum Hungariae. I—XIX. k. Pestini, 1779—1793. — (18 kötet, mert a VI. és VII. egybekötve.) — 109.
 785—794. FESSLER J. A.: Die Geschichte der Ungern. I—X. k. — Leipzig, 1815—1825. — 57.
 *795—801. SCHÜTZ J. B.: Allgemeine Weltgeschichte. I—VII. k. Wien, 1805. — A jegyzék MADÁCH Imrének mondja. — 183.
 †802—810. ROTTECK: Allgemeine Geschichte. I—IX. k. (Freiburg, 1824—27.) — A jegyzék: MADÁCH Károlynak átadtam méltányos családi jogon.
 811—816. Gr. GVADÁNYI József: A világnak közönséges történetje. I—VI. k. Pozsony, 1796—1803. — 85.
 †817—818. DIODOR: Bibliothek der Geschichte. (Übersetzt von F. A. STROTH. Frankfurt, 1781.)
 819—882. LEBEAU: Geschichte des morgenländischen Kayserstums. I—IV. k. Leipzig, 1765—66. — 128.
 823—886. Geheime Nachrichten über Russland unter der Regierung CATHARINENS II. und PAULS I. I—IV. k. Páris, 1800—02. — Beleírva: E. M. 1824. — 148.
 827—829. Die Geschichte der Römer. I—III. k. Wien, 1792. — 77.
 830—833. NITSCH Paul Friedrich: Beschreibung... des Zustandes der Römer. I—IV. k. Wien, 1792—3. — 152.
 †834. VERTOT: Histoire des revolutions (de la republique romaine. I. k. Braunschweig, 1799.)
 *835. GIBBON: Geschichte des Verfalles und Unterganges des römischen Weltreiches. Deutsche Ausgabe von Johann SPORSCHILL. Leipzig, 1837. — A jegyzék szerint MADÁCHÉ. — 79.
 †836. BURKE: (Betrachtungen über die) französische Revolution. (Wien, 1794.)
 837. FANTIN-DESODOARDS Antoine: Histoire de la république française. VII. k. Páris, VIII, 1800. — 51.
 838. Lettres de l'armée en Egypte. Londres, 1800. — 131.
 839. Précis des opérations de l'armée du Danube sous les ordres du Général JOURDAN. Extrait des mémoires manuscrits de ce général. Páris, VIII. (1799.) — Beleírva Charles. — 105.
 †840. Urkunden des gegenwärtigen Krieges 1805.
 †841. Briefe vom 16. Sept. 1813.
 †842. Anzeige gegen Minister HARDENBERG.
 843. RABAUD J. P.: Kurzgefasste Geschichte der französischen Revolution. Strassburg, 1792. — 167.

- †844—845. SANTINÉ (Ch. Doris): Amours Secrètes de Napoléon Bonaparte. (Páris, 1815.)
- †846. Der Gefangene von St.-Helena.
- †847. Krieg NAPOLEONS gegen Spanien.
848. Kriegsschauplatz im Jahre 1813. Breslau, 1813. — 123.
- †849. HEINRICH: Abfertigung.
- †850. MÜLLER Johann: Die Posaune des heiligen Kriegs. (Leipzig, 1806.)
- †851. GÖTTFY Borbála: (Néhai GÖTTFY László háznépének) Hóra pórhada (miatt esett romlása). — A jegyzék szerint rég nincs meg.
- †852. (SCHÜTZE): Geschichte von Hamburg. (Hamburg, 1775.)
- †853. Das streitbare Böhmen. (Prag, 1814.)
- †854. Dom Pedro (und Brasilien. Leipzig, 1831.)
855. ZWACK: Einige Originalschriften des Illuminatenordens. München, 1787. — 235.
- 856—857. HUME M.: Histoire de la Maison de Stuart. I—II. k. Londres, 1766. — 98.
- 858—859. SCHILLER Karl August: Gallerie interessanter Personen. I—II. k. Wien, 1799. — 182.
- 860—862. HALEM G. H.: Leben Peters des Grossen. Münster—Leipzig, 1803—4. — 86.
- †863. BONAPERTE, MOREAU und Europa. (Straub, 1804.)
864. KOLINOVICS Gabriel: Chronicon... Templariorum. Pestini, (1790.) — 117.
- †865. WELLINGTON und MASSENA. (Pest, 1813.)
- †866. (JACOBI J. G.) Trauerrede auf JOSEPH II. (Freiburg, 1790.)
- †867. (WAGNER G. H.) WELLINGTON. (Leipzig, 1817.)
- †868. BERNADOTTE.
- 869—870. (RICHTER Jos.) Leben FRIEDRICHS des Zweiten. III—IV. k. Amsterdam, 1789. — Jegyzék: eladó jogi könyvtár. — 129.
871. JENISCH D.: Denkschrift auf Friedrich den Zweiten. Berlin, 1801. — 103.
872. Réponse du Général DUMOURIEZ au rapport du député Camus. Hambourg, 1796. — 41.
873. Lettre du Général DUMOURIEZ au traducteur de l'histoire de sa vie. Hambourg, 1795. — 40.
- 874—876. La vie du Général DUMOURIEZ (écrite par lui même), I—III. k. Hambourg, 1795. — 42.
877. FESSLER J. A.: Alexander der Eroberer. Berlin, 1800. — Egy régi szám: 950. — 59.
878. FESSLER I. A.. Attila, König der Hunnen. Breslau, 1794. — 60.
- 879—880. (FESSLER): Mathias Corvinus. I—II k. Breslau, 1793—94. — 61.
- 881—882. (FESSLER): Aristides und Themistocles. I—II. k. Berlin, 1792. — 58.
- 883—885. ROBERTSON Wilhelm: Geschichte der Regierung Kaiser Karls V. Aus dem englischen übersetzt von J. H. REMER. I—III. k. Braunschweig, 1792—96. — 169.

886. SENSEL Josephus: *Delineatio jurisprudentiae naturalis*. Vindobonae, 1757. — A jegyzék: eladó jogikönyvek közé soroltani. — 187.

887. GROTH Hugonis de jure belli ac pacis libri tres. Jenae, 1680. — Beleírva: Alexandro MADÁCS de Szregova dono dedit Samuel MARTINY in Szenna, 5. Aug. 1783. №. 58. — 88.

†888. PUFENDORF (Samuel): *De officio hominis*. (? Leipzig...)

889. PLUTARQUE: *Les oeuvres morales*. I. k. Lyon, 1587. — Beleírva: G. HALLER. — 166.

890. FEDER Georg Heinrich: *Logik und Metaphysik*. Göttingen, 1790. — 54.

891. FLEISCHER Adam Siegismund: *Beschreibung der drei wirkenden Grundeigenschaften der menschlichen Seele*. 1786. — Beleírva: Alex. MADÁCS. — 64.

892. XENOPHONS sämtliche Schriften... übersetzt von A. Chr. Borhek. V. k. Wien—Prag 1801. — 231.

†893. REVICZKY: *Assertiones et philosophia*. — Kézirat? — Odajegyezve: A könyvek szabad olvasásáról.

894. ROUSSEAU's Bekenntnisse. I—II. k. (egybekötve). Berlin, 1782. — Beleírva Emerich de MADÁCH. — 174.

895. ROUSSEAU's Philosophische Werke. II. k. Reval—Leipzig, 1781. — Beleírva: MADÁCH 1790. No. 268. — 172.

896. ROUSSEAU: *Oeuvres complètes*. XXVI. k. Deux-Ponts, 1782. — 173.

897. KANT Immanuel: *Critik der reinen Vernunft*. Riga, 1787. — Beleírva: MADÁCH Aladár. — 107.

†898. ROZGONYI (József): *Dubia (de initiis transcendentalis idealismi) Kantiani*. (Pestini, 1782.)

899. SENEQUE: *De la colère*. Lyon, 1663. — 186.

900. (WIELAND Chr. M.): *Beyträge zur geheimen Geschichte des menschlichen Verstandes und Herzens*. I—II. k. (egybekötve). Leipzig, 1770. — 14.

901. (PEZZL J.): *Faustin, oder das pbilosophische Jahrhundert*. 1783. — 52.

†902—903. MENDELSSOHN Moses: *Philosophische Schriften*. I—II. k. (Troppau, 1785.) — A jegyzék szerint MADÁCHÉ. — 140.

904. (SINTENIS Chr. Fr.): *Elpizon oder über meine Fortdauer im Tode*. I—II. k. (egybekötve). Danzig, 1803—4. — 47.

905—906. HOFFMANN Leopold Alois: *Höchst wichtige Erinnerungen... über... Angelegenheiten dieses Zeitalters*. I—II. k. Wien, 1795—96. — 89.

907. HOFFMANN Leopold Alois: *Aktenmässige Darstellung der deutschen Union... mit dem Illuminaten-Freumaurer und Rosenkreutzer-Orden*. Wien, 1796. — 90.

908—911. ZIMMERMANN J. G.: *Über die Einsamkeit*. I—IV. k. Leipzig, 1784—85. — 233.

†912. JOANNIS Nep. *processus*.

913—914. *Institutum societatis JESU*. I—II. k. Pragae, 1705. — Beleírva: *Collegii Szakolczensis societatis JESU catalogo inscriptum* 1717. — A jegyzék: eladó jogi könyvek közé. — 102.

915. Eckhardt Jo. GEORGIUS: Animadversiones historicae et criticae in Jo. Friderici SCHANNATI... (Wirceburgi, 1727.) — A jegyzék: eladó jogikönyvek közé. — V. ö. 751. sz. — 45.

†*916. KÁROLI Gáspár: Szent Biblia. — A jegyzék: régen nincs meg.

*917. Die Bibel oder die ganze Heilige Schrift. Nach der deutschen Übersetzung Martin LUTHERS. Halle, 1788. — MORVAY szerint a költő külön könyvtárában volt. — 136.

918. Biblia sacra vulgatae editionis. Venetiis, 1750. — 15.

†919. ADER: Biblische Historien.

920. Hirtenbrief des... Erzbischofes von Paris über den Handel der Gesellschaft JESU. Augsburg, 1773. — 88.

†921—922. Über die Wunder JESU. Kézirat.

923. Joannis PHYSIOPHILI Specimen monachologiae. Augustae Vindelicorum 1783. — A jegyzék: eladó jogikönyvek közé. — 165.

924. (HIRSCHFELD Viktoria): Gespräch im Reiche der Todten zwischen dem Pater Angelo... und dem Ritter von Moncada. 1774. — 2.

925. Anhang zu dem Gespräch im Reiche der Todten etc. 1775. — 2.

†926. Kis János: (Görög és római) mythologia. (Pozsony, 1805.)

†927. OVIDIUS: Verwandlungen.

†928. VOLLNEY: Die Ruinen. Aus dem französischen... (von Georg Foerster. Braunschweig, 1808.) — 217.

†929. (WÜNSCH Ch. E.): Horus (oder astrognostisches Endurtheil über die Offenbarung Johannis... EBENEZER. Halle, 1783.)

930—934. Der Koran. Aus dem Arabischen... übersetzt... von L. ULLMANN. I—V. k. Crefeld, 1840. — Csak az első kötet van meg. — 118.

935—936. PAINE Thomas: Untersuchungen über wahre und fabelhafte Theologie. Deutschland, 1794—97. — 158.

937. PAINE Thomas: Die Rechte des Menschen. Kopenhagen, 1793. — 159.

938. Vollständige Acten des Processes... gegen Thomas PAINE. Aus dem Englischen von C. F. CRAMER. Kopenhagen, 1794. — 1.

†939. BAYERLI: Delineatio juris divini.

†940. HILARIUS: Expositio hymnorum.

941—944. WOLF Peter Philipp: Allgemeine Geschichte der Jesuiten. I—IV. k. Zürich, 1789—92. — 229.

945. WOLF Peter Philipp: Geschichte der Römisch-katholischen Kirche. VII k. Leipzig, 1802. — 230.

†946—947. LUTHER: Kleiner Katechismus.

948. LUTHER Martins bisher ungedruckte Briefe. Leipzig, 1783. — 135.

949. MONTALTIUS Ludovicus: Literae provinciales. Lausannae, 1775. — Beleírva: Ex libris Alexandri RUDNAY donodedit Michael KLIMKÓ. — 143.

†950—951. SCHAD (J. Bapt.): Lebens- und Klostergeschichte. (I—II. k. Erfurt, 1803—4.) — A jegyzék szerint: hiányos, kiselejtezve.

†952. Catholicismus, Protestantismus, Jesuitismus.

953. KESSLER C. F.: Abgenöthigte Fortsetzung des Anti-St. Nicaise. Leipzig, 1788. — V. ö. 954, 983, 992. sz. — 112.

954. (KESSLER Chr.): Archidémides, oder des Anti-St. Nicaise zweyter Theil. Leipzig, 1786. — V. ö. 953., 983., 992. sz. — 3.

†955. Bedenken über Vernichtung des Jesuitismus.

†956. WOLF Peter: (Vorschlag einer) Reformation der kath. Kirche. (Leipzig, 1799.)

957. DERHAMS William: Astrotheologie... in die deutsche Sprache übersetzt von Jo. Alberto FABRICIO. Hamburg, 1732. — A címlapra ráírva Mich. Martiny neve. — 33.

958. Thomae von KEMPEN: Vier Bücher von der Nachfolgung Christi. Tyrnau, 1771. — Beleírva: Alexandri MADÁCS. Tyrnavia 24. Nov. 1790. — 111.

959. HEERBRANDUS Jacobus: Compendium theologiae. (Lipsiae, 1598.) — Különféle bejegyzések szerint RADVÁNYI Ferencé volt. — 87.

960. LONICERUS Philippus: Theatrum historicum. Frankfurt, 1590. — 133.

†961. Synodi Tridenti 1551 scripta.

†962. Unsichtbarer Bund gegen die christl. Religion.

†963. Bujdosó Magyar: Szent Heortokretes. — A jegyzék: régen nincs meg.

†964. GNATERETH (HELMECZI István.): Igazság paizsa. (Miaburg, 1741.)

965. NICOLAI Friedrich: Versuch über die Beschuldigungen, welche dem Tempelherrenorden gemacht worden. Berlin—Stettin, 1782. — 151.

966—968. (GOUÉ Au. S.) Notum, nicht Ex-Jesuit, über das Ganze der Maurerey. I—III. k. Leipzig, 1788—89. — Az I. kötet hiányzik. — 153.

969. (GROLMANN L. A.): Endliches Schicksal des Frey-maurer Ordens. 1794. — 180.

970—971. Sammlung aller... Schriften die Freymaurer betreffend. I—VIII. f. Wien—Leipzig, 1786. — A második szám hiányzik. — 176.

972—973. (BRABBÉE G.): Freymaurerbegebenheiten in Prag vom Jahr 1786. I—II. k. 1787. — 67.

974. (STARCK J. Au.): Über den Zweck des Freymaurerordens. Berlin, 1781. — Belenyomva: G. K. — 234.

975. (ANDRÉ Ch. C.): Der Freymaurer. I—V. füzet. Halle—Eisenach—Gotha, 1793—96. (Egy köteten.) Compendiöse Bibliothek. XXV. Abtheilung. — 116.

976. (HOFFMANN L. Au.): Über den wahren Endzweck der Freymaurerei. 1786. Pest, 1786. — Beleírva: ab autore. — 48.

977. Illuminatus dirigens oder Schottischer Ritter. (Leipzig) 1794. — 37.

978. (STARCK J. Au.) Apologie des Ordens des Freymaurer. Philadelphia, 3882. (Berlin, 1778.) — 5.

979. (GÖCHHAUSEN E. A.) Freymaurerische Wanderungen des weisen Junkers Don Quixote von Mancha. Deutschland. (Leipzig) 1787. — 223.

980. Der Compass der Weisen... von Ketmia Vere. Berlin, 1782. — 213.

981. (RAGOTZKY C. A.) Der Freidenker in der Maurerei. Berlin, 1793. — 66.

982. Gr. PALATIN Josef: Kronik der Maurerey. Philadelphia, 1785. — Beleírva: nem valódi freimaurer könyv. — 160.

†983. (KESSLER C. F.) Anti-St. Nicaise. (Leipzig, 1786.) — V. ö. 953., 954., 992. sz.

984. (PRICHARD Samuel.) Die zergliederte Freymaurerei. Frankfurt—Leipzig, 1788. — 68.
985. SERVATI Erich: Bruchstücke zur Geschichte der deutschen Freymaurerei. Basel, 1787. — 188.
986. (WILSON Thomas.): Le maçon démasqué etc. Der entdeckte Maurer (bilinguis). Frankfurt—Leipzig, 1786. — 137.
987. (GÖCHHAUSEN Ernst.) Vollendeter Aufschluss des Jesuitismus und des wahren Geheimnisses der Freimaurer. Rom, 1787. — 9.
- 988—989. Ephemeriden der gesammten Freimaurerei in Deutschland. 5785—86. — 50.
- †990. (COSANDEY Sulpitius): Grosse Absichten der ... Illuminaten. (München, 1786.)
991. WEISHAUPT Adam: Das verbesserte System der Illuminaten. Frankfurt—Leipzig, 1787. — 224.
992. (KESSLER Chr.): Fr. Anti-Saint Nicaise. Leipzig, 1786. — V. ö, 953, 954., 983. sz. — 3.
- †993. Begebenheiten der Verborgenen Obern Illuminaten.
994. (WEISHAUPT Ádám): Apologie der Illuminaten. Frankfurt—Leipzig, 1786. — 4.
- 995—996. ANDERSON Jakob és KLEINSCHMIDT: Des verbesserten Konstitutionsbuch ... der Freimaurer I-r Theil. I—II. k. Frankfurt a. m., 1783—84. — 116.
997. (HORVÁTH Ádám): Feltedezett titok. 1792. — 209.
998. LOBREICH Karl Hubert: Geoffenbarter Einfluss in das allgemeine Wohl der Staaten der ächten Freymaurerei. Amsterdam, 1779. — 132.
999. Feltedezett álarc. Irta: Igaz Hazafi. (SZEITZ Leo?) 1794. — 196.
1000. Die zwo Schwestern oder neu entdecktes Freymaurer- und Revolutionssystem. 1796. — 185.
1001. (BODE Johann): Nachtrag zu dem Circular-Brief an die S. E. F. R. M. R. I. Abschnitt. Germanien, 5790. (1790.) — 149.
1002. (KNIGGE Adolf): Auszug eines Briefes die Illuminaten betreffend. (II. kiadás.) 1795. — 10.
1003. Jesua Joab an die Wanderer im Thale Josaphat. Philadelphia 1496. (Leipzig, 1795.) — 104.
- 1004—1015. Journal für Freymaurer. I—III. évfolyam, 12 kötet. Wien, 5784—87. — Belenyomva: W. E. monogramm. — 106.
- *1088. Magyar Szózatok. Hamburg, 1847. — 202.
1090. BÉKEHÁZI Innocent: Igaz-e, hogy mindenben hátra vagyunk? Pest, 1838. — 12.
- *1182. Gr. SZÉCHENYI István: Adó és két garas. Buda, 1844. — 197.
1183. Gr. DESSEWFFY Josef: Zergliederung des Werkes über den Credit. Übersetzt von S. v. LUDVIGH. Kaschau, 1831. — 36.
1184. Gr. DESSEWFFY József: A Hitel című munka Taglatatja. Kassa, 1731. — Felvátatlan. — 35.
1186. Gr. DESSEWFFY Aurél, Marczel és Emil: Néhány szó a közönséghez. Kassa, 1832. — Felvátatlan. — 34.

1188. Felelet Gróf SZÉCHENYI Istvánnak KOSSUTH Lajostól. Pest, 1841. — 119.
- *1190. Gr. SZÉCHENYI Stephan: Über die ungarische Akademie 1842. Leipzig, 1843. — 198.
1323. KÖSTNER Christian August: Kunst in zwei Monaten griechisch zu lernen. Leipzig, 1828. — Beleírva: MADÁCH (Aladár). — 110.
- *1377. GELPKE August: Allgemeine Darstellung der Oberflächen der Weltkörper unseres Sonnengebietes. Leipzig, 1811. — 71.
- *I. ARANY János kisebb költeményei. I—II. k. Pest, 1856. — Az első kötet első íve hiányzik. — 7.
- II. ARGENTI Döme: Különféle betegségek hasonrszenvi gyógy ítása. Pest, 1858. — 6.
- III. BANIZZA Josephus L.: Delineatio jurisprudentiae naturalis. Vindobonae, 1757. — A kötetben 886 szám, belül 52 régi szám; 886 alatt más szerepel a katalogusban. — 11.
- IV. Camera obscura. I. k. Lipcse, 1844. — 21.
- *V. DAYKA Gábor versei. Buda, 1833. — 31.
- VI. ENGEL Johann Jacob: Der Philosoph für die Welt. I—II. k. Wien, 1827. Classische Cabinets-Bibliothek. 114—115. k. — 49.
- *VII. FEUERBACH Ludwig: Das Wesen des Christentums. Leipzig, 1843. — 62.
- *VIII. Geschichtliche Fragmente und das ungarische Staatsleben neuerer Zeit. I—II. k. Leipzig, 1846. — Egy tokban, melynek belső lapján MADÁCH Imre egy angol fogalmazványa olvasható. — 78.
- *IX. GOROVE István: Utazás külföldön. I. k. Pest, 1844. — 81.
- X. HUGO Victor: A századok legendájából. Fordította: Szász Károly. Pest, 1862. — 96.
- *XI. HUMBOLDT Alexander: Kosmos. I—II. k. Stuttgart—Tübingen, 1845—47. — 97.
- *XII. HUSZÁR Gyula: Beszélyek. Pest, 1857. — Beleírva: MADÁCH Imrének baráti emlékül a szerző. — 99.
- XIII. KARÁCSON János: Myrthus-lombok. Veszprém, 1845. — Ráírva: MADÁCH PÁL KARÁCSON-tól; belül: 1845. szept. 3. — 108.
- XIV. MENDELSSOHN Moses: Phädon. Herausgegeben und mit einer Einleitung versehen von David FRIEDLANDER. Ofen, 1819. — 141.
- XV. Mahler MÜLLER: Der hohe Ausspruch. I—II. k. Wien, 1825. Classische Cabinets-Bibliothek. 47—48. k. — Belenyomva C. RUPP. — 147.
- *XVI. Mozaik. Lipcse, 1844. — 146.
- *XVII. Országgyűlési almanach. Szerkeszti: VACHOT Imre. I. k. Pest, 1843. — 212.
- *XVIII. PALUGYAY Imre: WERBŐCZY István rövid életrajza. Buda, 1842. — Hátlapján MADÁCH írásával: MARTINUZI kukta. Imre fia, Erzsébet leánya. MÁRJA királyné. 40.000 aranyos madár. SIGMOND a pápától függetlenségéről. — 161.
- XIX. Das Pfennig-Magazin. 1833—1836. — Hiányos és rongált. — 164.
- *XX. REBAN Heinrich: Gesamtgebiet der Naturgeschichte. I. k. Stuttgart. — 168.

- XXI. ROSENBERG C.: Androgynik. London. — 171.
- XXII. SOPHOKLES' Tragödien. Übersetzt von K. F. W. Solger. I—II. k. Berlin, 1837. — 191.
- XXIII. SRÉTER János: Visszaemlékezések. Buda, 1842. — 192.
- XXIV. STEPHENS Henry: Mezei gazdaság könyve. Hazai körülményekhez alkalmazva kiadják KORIZMICS László, BENKŐ Dániel, MÓROCZ István. I—V. k. Pest, 1855—58. — 195.
- XXV. THYM Johann Friedrich: Die Practic des Seidenbaues. Berlin, 1774. — Beleírva: Marie MADÁCH; ráírva: Alexandri MADÁCH de Stregova. — 204.
- *XXVI. TIECK Ludwig: Dramaturgische Blätter. I—III. k. Wien, 1826. Classische Cabinets-Bibliothek. 49—51. Bändchen. — Belenyomva: C. RUPP. — MORVAY szerint a költő külön könyvtárában. — 206.
- *XXVII. TIMON: De la centralisation. Paris, 1842. — MORVAY szerint a költő külön könyvtárában. — 207.
- *XXVIII. TIMON: Livre des orateurs. Paris, 1844. — MORVAY szerint a költő külön könyvtárában. — 208.
- XXIX. TOMTSÁNYI Adamus: Institutiones physicae. II. k. Pesthini, 1823. — Beleírva: Bobdai GYERTYÁNFY Gyula 1842. 2-od éves bölcselet hallgatója. — 210.
- *XXX. TÓTH Lőrinc: Uti tárca. I—VI. füzet (egybekötve). Pest, 1844—46. — 211.
- XXXI. VERNER Josephus: Metaphysica. I. k. Pestini, 1835. — Beleírva: MADÁCH Paulus 1 annuū phil. sem. 2. — 215.
- XXXII. WIELAND: Musarion. Leipzig, 1799. — 226.
- XXXIII. Wiener Zeitschrift für Kunst, Literatur, Theater und Mode 1819, 44—96., 97—156. számok két kötetben. — A köteteken 311—12. szám, de a katalogusban ez alatt más szerepel. — 228.
- †*A. DANTE. Wien, 1826. (?).
- †*B. (Közhasznú) esméretek tára. I—XII. k. (Pest, 1831—34.)
- †*C. Gr. SZÉCHENVI István: Hitel. (Pest, 1830.)

SZÜCSI JÓZSEF.

MAGYAR SZÉPIRODALOM IDEGEN NYELVEN A M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

(Hatodik közlemény.)

PETŐFI SÁNDOR. (Válogatott költeményei.) *Cseh.*

431. Básně Alexandra Petófiho. Přeložili Karel Tůma, Fran Brábek.
V Praze, Ed. Grégra 1870.

8-r. 195, 5 l. Tartalom: Bevezetés. — 1. Poesie. (Költészet.) — 2. Můj Pegaz. (Az én Pegazusom.) — 3. Má fantazie. (Képzeletem.) — 4. Jediné pomyslení. (Egy gondolat bánt engemet.) — 5. Nejvyšší. (Szabadság, szerelem.) — 6. Meč a řetez. (Kard és lánc.) — 7. Do boje! (Előre.) — 8. Můj hněv. (A haraghoz.) — 9. O vlasti. (A hazáról.) — 10. Europa mlčí. (Európa csendes.) — 11. Jaru r. 1849. (A tavaszhoz.) — 12. Ku předu! (Csatadal.) — 13. Buď sprostým česť! (Tiszteljétek a közkatonaikat!) — 14. Vlastencova píseň. (Honfidal.) — 15. Kdyby Bůh. (Ha az isten.) — 16. Tušení. (Véres napokról álmodom.) — 17. Tré ptácat. (Három madár.) — 18. Rusá žena, rusá žena. (Szőke asszony, szőke asszony.) — 19. To netrap tě. (Ne bántson az meg.) — 20. Moje žena a můj meč. (Feleségem és kardom.) — 21. Blahá skromnost. (Jó költőnek tartanak.) — 22. Víra v nesmrtelnost. (Szép napkeletnek.) — 23. Sterý oděv. (Száz alakba.) — 24. O tvůrce můj. (L. . . -né.) — 25. Rád řekl bych. (Elmondanám.) — 26. Kterak tě zvátí mám. (Minek nevezzelek.) — 27. Pouště obyvatelé. (A sivatag lakói.) — 28. Vidím Orientu ráje. (Látom kelet leggazdagabb virányit.) — 29. Dívce do památníku. (E. R. kisasszony emlékkönyvébe.) — 30. Etelka. (Egressy Etelka. 7—8. versszak.) — 31—34. Cypřiše z Etelčina hrobu. (Cipruslombok: 1. Ha életében. 2. Te voltál egyetlen virágom. 3. Láttam két hosszú nap. 4. Játsszik öreg földünk.) — 35. O nejdražší matinko má. (Anyám, anyám.) — 36. Aleksandru Vahottovi. (Vahot Sándorhoz.) — 37. Touha po milování. (Szerelemvágý.) — 38. Písníčka. (A dal.) — 39. Můj hrob. (Sírom.) — 40. Pozvolna se chmúra nízi. (Ereszkedik le a felhő.) — 41. Což veliký ten boží svet. (Ez a világ, amilyen nagy.) — 42. Zachvěl se keř. (Reszket a bokor, mért.) — 43. Pojď, nech se sedlat. (Gyere lovam.) — 44. Rozlila se řeka. (Kicsapott a folyó.) — 45. Což nade mnou. (Száll a felhő magasan.) — 46. Nezabrániš kvítku, (A virágnak megtiltani nem lehet.) — 47. Tu kytíčku. (A bokrétát, melyet.) — 48. Chci býtí stromem. (Fa leszek, ha.) — 49. Co lučinou tam řine. (Mi foly ott a mezőn.) — 50. Hle ten potok. (?) — 51. Ta radost. (?) — 52. Ne jinak. (Nem tesz föl a

lyány magáb an egyebet.) — 53. Na Dunaj. (A Dunán.) — 54. K pohřbu. (Teme-
tésre szól az ének.) — 55. Ptactvem se ten les ozývá. (Az erdőnek madara van.) —
56. Pod zeleným akátem. (Zöldleveles, fehér.) — 57. Ůmysl, jenž rozplynul se v
dým. (Füstbe ment terv.) — 58. Na vodě. (Vizen.) — 59. Ukolébavka. (Szülőföldre-
men.) — 60. Octovo a moje řemeslo. (Apám mestersége s az enyém.) — 61. Slunce.
(A nap.) — 62. Když mne oči bolí. (Szemfájásomkor.) — 63. V kuchyni.
(Befordultam a konyhára.) — 64. Prší, prší. (Esik, esik, esik.) — 65. Přiliš
sily. (Felsülés.) — 66. Jak šťasten. (Élet, halál.) — 67. Vino, pij! (Igyunk!) —
68. Pití pro vlast. (Részegség a hazáért.) — 69. Po pitze. (Dáridó után.) —
70. Má smrt. (Halálom.) — 71. Cos jedla země. (Mit ettél föld.) — 72. Basník
a réva. (A költő s a szalóvessző.) — 73. Sen. (Az álom.) — 74. Změna.
(Változás.) — 75. Věštba. (Jövendölés.) — 76. Má radost a můj žal. (Bűm
és örömem.) — 77. Moje fantazie. (Az én képzeletem.) — 78. Láska. (A sze-
relem.) — 79. Ty naše naděje. (Szállnak reményeink.) — 80. Co sláva je?
(Mi a dicsőség.) — 81. Život a smrt. (Élet és halál.) — 82. Smutná noc.
(Szomorú éj.) — 83. Vzpomínka. (Őszi éj.) — 84. O Sylvestru r. 1847.
(Szilveszter éje 1847-ben I.) — 85. Světlo, světlo jen! (Világosságot!) — 86.
Muzeum bud'! (Ha férfi vagy, légy férfi.) — 87. Moje písně. (Dalaim.) —
88. 15. březem 1848. (15-ik március 1848.) — 89. Vzbouřilo se širé moře. (Föl-
támadott a tenger.) — 90. Misera contribuens plebs. (A nép nevében.) — 91.
Okovy. (A bilincs.) — 92. Dva poutníci. (Két vándor.) — 93. Sváty rob.
(Szent sr.) — 94. Pohádka tři srdcí. (Három szív története.) — 95. V lese.
(Erdőben.) — 96. Velebná noc. (Főnséges éj.) — 97. Soumrak. (Alkony.) —
98. Zbořená čárda. (A csárda romjai.) — 99. Malá Kumanie. (Kis-Kúnság.) —
100. Pusta v zimě. (A puszta télen.) — 101. Zimny večery. (Téli esték.) —
102. Na plání Hevešske. (A hevesi rónán.) — 103. Žebrákův hrub. (A koldus
sírja.) — 104. Za vsí krčma. (Falu végén kurta kocsmá.) — 105. Szilaj Pista.
— 106. Hospodská. (A csaplárné a betyárt szerette.) — 107. Ukradený kůň.
(Lopott ló.) — 108. Setkání na pustě. (Pusztai találkozás.) — 109. Čarovný
sen. (Tündér álom.) — 110. Přípitek. (Felköszöntés.) — 111. Poslední almužna.
(Az utolsó alamizsna.) — 112. Vlčí hody. (Farkaskaland.) — 113. Befár. (Piroslik
már a fákon a levél.) — 114. Loupežník. (Füldik a holdvilág.) — 115. Pan
Pavel. (Pál mester.) — 116. Šílený. (Az őrült.) — 117. Starý praporečník.
(A vén zászlótartó.) — 118. V Sedmihradsku. (Erdélyben.) — 119. Homér a
Ossian. (H. és O.) — 120. Čim mi byla druhdy láska. (Mi volt nekem a
szerelem.) — 121. Marie Szécsi. (Szécsi Mária.) — 122. Na konci roku 1848.
(Az év végén.) — Verses fordítás. (Poesie světová. II.) Jelzete: P. o. hung.
1261 m.

432. Fr. Brábek a Jar. Vrchlický: Nové překlady básní A. Petőfiho.
Kniha I. V Praze. Nakladatelství J. Ottý. 1907.

8-r. 257, 6 l. Nyomtatta: «Unie» u. o. Tartalom: 1. Ve vlasti své.
(Hazámban.) — 2. Dva poutníci. (Két vándor.) — 3. Při pitze. (A borozó.) —
4. Má první úloha. (Első szerepem.) — 5. V pustině. (Vadonban.) — 6. Vepřové
hody. (Disznótorban.) — 7. Ať si zřývá rádio... (Mi haszna, hogy a cso-

roszlya...) — 8. Sem tam bloudi... (Járnak, kelnek sokan zöld erdőben.) — 9. Hortobádská krčmářka. (Hortobágyi kocsmárosné.) — 10. Z dalky. (Távolból.) — 11. Má milá. (Az én mátkám.) — 12. Dinomdánom. — 13. Touha po smrti. (Halálvágy.) — 14. Matildě. (Matildhoz.) — 15. Já. (Én.) — 16. Přátelům. (Barátaimhoz.) — 17. Omrzelo mne otroctvi. (Megúnt rabság.) — 18. Dumání. (Merengés.) — 19. Obilí již zraje. (Érik a gabona.) — 20. Kdo já jsem. (Ki vagyok én?) — 21. Tisíc láter! (Lánggal égő teremtetten...) — 22. Láska, láska. (A szerelem, a szerelem.) — 23. Nepůjdu... (Nem megyek én innen sehova.) — 24. Snih je Szlaký. (Síkos a hó, szalad a szán.) — 25. Na sklonku zimy. (Tél végén.) — 26. Piskot. (Füty.) — 27. Šlechtic. (A nemes.) — 28. Bledý vojín. (Halvány katona.) — 29. Ovčák. (Megy a juhász számaron...) — 30. Jeden můj večer doma. (Egy estém otthon.) — 31. Nešťastný vždy byl jsem. (Boldogtalan voltam.) — 32. Stabým jsem... (Gyöngé vagyok...) — 33. Co tam teče? (Mi foly ott a mezőn.) — 34. Co většího... (Mi nagyobb...) — 35. Jsem zrozen na pustě. (Pusztán születtem.) — 36. Nehledím. (Nem nézek én, minek néznék...) — 37. Carmen lugubre. — 38. Již nevím věru, co bych činit měl... (De már nem tudom, mit csináljak...) — 39. Jak velký je ten svět? (Ez a világ, amilyen nagy.) — 40. Gazda Ambrož. (Ámbrosz gazda.) — 41. V mé jizbě. (Szobámban.) — 42. Večer. (Est.) — 43. Napodopitelům. (Az utánzókhoz.) — 44. Mlady pán Pinť. (Pinty úrfi.) — 45. Slunci. (A naphoz.) — 46. Manželský život slunce. (A nap házassálete.) — 47. Poutníci lásky. (Szeretlem vándorai.) — 48. Csokonai. — 49. Srdce mé. (Szívem, te árva rabmadár.) — 50. Shvělá hvězda. (Fényes csillag.) — 51. Pojď, můj koni! (Gyere lovam.) — 52. V šťastné noci. (Boldog éjjel.) — 53. Gazda János. (János gazda.) — 54. Kalamář. (A tintás üveg.) — 55. Padá listi. (Hull a levél a virágról.) — 56. Povím, co jsem dosud. (Elmondom, mit eddig.) — 57. Co bych nebyl... (Mit nem tettem volna érted...) — 58. Kam se's děla? (Hová levél?) — 59. Zavřete již... (Zárjátok be...) — 60. Hoj, jak smutný! (Jaj, be bús ez a harangszó.) — 61. Nechodiš-li ke mně... (Ha ébren meg nem látogatsz...) — 62. Tam na výsosti hvězda plá... (Amott fenn egy csillag ragyog...) — 63. Já to jsem... (Én vagyok itt.) — 64. Nezruším tvůj klid? (Nem háborítom-e nyugalmad.) — 65. Příroda! i ty... (Természet! még te is gúnyolódol?) — 66. Dlouhé dva dny... (Láttam két hosszú nap...) — 67. Kdes, rozmare, můj dváný? (Hol vagy te, régi kedvem!) — 68. S nebe hvězdy padají. (Le az égről hull a csillag.) — 69. Což by na tom? (Mi volna különös azon.) — 70. Nad jejím jsem rovem stál... (Álltam sírhalma mellett...) — 71. Modrají se? (Kéket mutatnak még.) — 72. Dvanáctá hodina. (Tizenkettőt ütött az óra.) — 73. Jaký to zvuk? (Mi bűvös-bájos hang.) — 74. Daleko jsem chodil... (Messze vándoroltam.) — 75. Rychlý pták jest... (Gyors a madár...) — 76. Uprostřed zábavy. (Mulatság közben.) — 77. O mých špatných verších. (Rossz verseimről.) — 78. Vzpomínka na krásnou dámu. (Egy szép hölgy emléke.) — 79. Ven v přírodu! (Ki a szabadba.) — 80. Švadlena. (A varróleány.) — 81. Barva mého oře. (Párpárnának az ő színe fakó.) — 82. Liliom Peti. — 83. Na vsi. (Falun.) — 84.

Poslední člověk. (Az utolsó ember.) — 85. Má modlitba. (Imádságom.) — 86. Mraky a hvězdy. (Felhő és csillag.) — 87. Nevěrným přátelům. (A hűtelen barátokhoz.) — 88. Já a slunce. (Én és a nap.) — 89. Vůz o čtyřspřeží volů. (A négy ökrös szekér.) — 90. Do památníku slečny S. Zv. (S. Z. kisasszony emlékkönyvébe.) — 91. Do památníku A. B. (A. B. emlékkönyvébe.) — 92. Jest noc. (Éj van.) — 93. Jak jsem tě spatřil. (Mihelyest megláttalak) — 94. Co updal jsem v lásky tenata. (Amióta szerelembem...) — 95. Svou podobiznu. (Arcképpemmel.) — 96. Myslil jsem... (Azt hívem, hogy) — 97. Divný sen. (Milyen furcsa álmam.) — 98. Morici Jókaiovi. (Jókai Mórhoz.) — 99. Naděje. (Remény.) — 100. Koruna pouště. (A sivatag koronája.) — 101. Jak to jest... (Hogy van, hogy azt a sok gazembert...) — 102. Pták stěhuje se v chvat... (Elvándorol a madár...) — 103. Svůj dobrý a zlý osud... (Viseld egyformán.) — 104. Což krásnějšího jest... (Mi szebb, mint...) — 105. Kadeř vlašů svých... (Hajamnak egy fűrtjét levágom.) — 106. Svět velký, těžký. (Mintha a nagy, nehéz...) — 107. Zde stojm v středu pusty. (Itt állok a rónaközépen.) — 108. Ó dívko... (Oh lány! szemed...) — 109. Vzdorná dívka! (Dacos leány.) — 110. V šer kmitá svíčka... (Gyertyám homályosan lobog...) — 111. Práví každý z nás... (Mondják, hogy mindenikünk...) — 112. Kam as se člověk poděje? (Az ember ugyan hova lesz?) — 113. Přemítá duch můj... (Elmém azon gondolkodik.) — 114. Že přátelé jste... (Barátim vagytok...) — 115. Své pole rolník... (Földét a földműves.) — 116. Kam poděje se smích? (Hová lesz a kacaj.) — 117. Mladosti, smřští bouřící... (Te ifjúság.) — 118. Jen se smějte... (Mosolyogjatok rám.) — 119. Kdyby srdce v hrobě uschlá... (Ha a szívban megszáradt.) — 120. My lidé. (Nemcsak mi vénülünk.) — 121. Kolik kapek. (Hány csepp van az óceánban.) — 122. Neklesá lidstvo... (Nem súlyd az emberiség.) — 123. Vy z nízkého kdož prachu hlíny... (Kik a föld alacsony porából...) — 124. Pohled'te tam! (Oda nézzetek!) — 125. Čtm se stane země... (Mivé lesz a föld?) — 126. Kdo rozluští? (Ki fogja vajon megfejteni.) — 127. Zdali duše? (Szeretője-e vajon.) — 128. Proč? (Miért hogy láthatatlanok.) — 129. Pomíjejicnost. (Mulandóság.) — 130. Muž vrací se. (A férj hazajő beteg.) — 131. Mne objali mī přátelé. (Barátim megölelének.) — 132. Jak běhá... (Mint lófut a boldogság után.) — 133. Comi jest? (Vajon mi ér?) — 134. Vdova. (Az özvegy.) — 135. Tento bohetý pán. (E gazdag úr.) — 136. Kdy jen lidí pár... (Midőn a földön...) — 137. Vyřiznu já srdce z hrudni. (Kivágom én.) — 138. Zrnko písku, krupěj rosy... (Fövénszem... harmatcsepp.) — 139. V hlavě mé jest noc... (Fejemben éj van...) — 140. Nenávist světa. (Világyűlölet.) — 141. Slavici a skřivani. (Csalogányok és pacsirták.) — 142. Mé srdce. (Most kezdem én csak megismerni...) — 143. Bez lásky srdce mrzne. (Megfagy a szív, ha nem szeret.) — 144. Miluji tak! (Szeretek én!) — 145. Má fantasie. (Az én képzeletem nem...) — 146. Venku v sadě. (Kinn a kertben voltunk.) — 147. Nepříjemné podzimní jitro. (Kellemetlen őszi reggel.) — 148. Do památníku slečny K. J. (K. J. kisasszony emlékkönyvébe.) — 149. Nechce rozuměmi svět. (Nem ért engem a világ.) — 150. Nesmrtel nost duše. (Halhatatlan a lélek.) — 151. O vánocích.

(Karácsonkor.) — 152. Jediný přítel. (Egy barátom az ifjúság.) — 153. Kutya-kaparó. — 154. Janu Aranyovi. (Arany Jánoshoz.) — 155. Tisa. (A Tisza.) — 156. Ollaka. (A felhők.) — 157. Mad'arským jinochům. (A magyar ifjakhoz.) — 158. V své ktně. (Csuklyában jár a barát.) — 159. Vitr. (A szél.) — 160. Ovčáku, spěj kozich skřýt! (Tedd le bojtár a subádat.) — 161. Válka byla. (Háború volt.) — 162. Dívka sirotek. (Az árva lány.) — 163. Kterou zapomníti jsem toužil. (Kit feledni vágytam.) — 164. F. A. do památníku. (F. A. emlékkönyvébe.) — 165. Otrhaní rekové. (Rongyos vitézek.) — 166. Na milou když myslím... (Ha én kedvesemről gondolkodom.) — 167. Oheň. (Tűz.) — 168. Letí prach silnicí. (Röpül az úti por.) — 169. V báni. (Bányában.) — 170. Čáp. (A gólya.) — 171. Slavná kráska. (Híres népség.) — 172. Soud. (Az ítélet.) — 173. Jaký to křik tam zas? (Mi láрма az megint.) — 174. Budeš mou? (Hozzám jöss-e?) — 175. Má musa a má nevešta. (Műzsám és menyasszonyom.) — 176. Času. (Az időhöz.) — 177. Je horké poledne. (Meleg dél van.) — 178. Hvězdnaté nebe. (A csillagos ég.) — 179. Tlučhubové. (A szájhősök.) — 180. Mé srdce. (Szívem.) — 181. Volák. (A kisbéres.) — 182. Se stromy mluví podjeseně vitr... (Beszél a fákkal a bús ősz szél...) — 183. Člověk. (Az ember.) — 184. Koncem září. (Szeptember végén.) — 185. Co jest láska? (Mi a szerelem.) — 186. Mudrování a moudrost. (Bölcselkedés és bölcsesség.) — 187. Vězeň. (A rab.) — 188. Elegie měsíce. (A hold elegiája.) — 189. Dívám se... (Nézek, nézek kifelé.) — 190. Podzimní noc. (Őszi éj.) — 191. Soudce, soudce... (Bíró, bíró, hivatalod.) — 192. Noc. (Az éj.) — 193. Sotra že bylo ráno. (Még alig volt reggel.) — 194. Dobrý učitel. (A jó tanító.) — 195. Slepice mé matky. (Anyám tyúkja.) — 196. 15. března. 1848. (15-ik március.) — 197. Připítek. (Bordal.) — 198. Vybouřilo se moře. (Föltámadott a tenger.) — 199. Sřícená socha. (A ledőlt szobor.) — 200. Zbabělé plémě. (A gyáva fej, a törpe lelkek.) — 201. Jsem na cestě, ty nejsi se mnou. (Uton vagyok, nem vagy velem.) — 202. Kdo myslil by, kdo řekl by? (Ki gondolná, ki mondaná?) — 203. Vörösmartymu. (Vörösmartyhoz.) — 204. Čarovný sen. (Tündéralom.) Verses fordítás. (Sborník světové poesie. Číslo 91.) Jelzete: Acad. 414 t.

Finn.

433. Aleksanteri Petöfin Runoja. Koonut Severi N. Porvoossa. Werner, Söderström. (1892.)

8-r. Arckép, 64, 2 l. Tartalom: Életrajz. — 1. Vapaus ja lempi. (Szabadság, szerelem.) Ford. Uno von SCHROVE. — 2. Sataa. (Esik, esik, esik...) Ford. Julius KROHN. — 3. Elämä, kuolema. (Élet, halál.) Ford. Severi N. — 4. Juokaamme! (Igyunk!) Ford. O. UOTILA. — 5. Määrä kävi väärään. (Füstbe ment terv.) Ford. Arvi JÄNNES. — 6. Ulkomaan magyareille. (A külföld magyarjaihoz.) Ford. Uno von SCHROWE. — 7. Lausuisiko joskus Luoja mulle. (Ha az isten...) Ford. Julius KROHN. — 8. Sodasta näin unta. (Háborúval álmodám...) Ford. u. a. — 9. Runoni. (Képzetem.) Ford. u. a. — 10. Toivo. (Remény.) Ford. Severi N. — 11. Liika voima. (Felsülés.) Ford. Julius KROHN. — 12. Herra Tohtori. (Drága orvos úr.) Ford. Severi N. — 13. Rakkauden kirous.

(Szerellem átka.) Ford. TUOKKO. — 14. Krouvi. (Falu végén kurta kocsmá...) Ford. Julius KROHN. — 15. Hurja Pista. (Szilaj Pista.) Ford. Severi N. — 16. Maine. (Mi a dicsőség?...) Ford. u. a. — 17. Runoheponi. (Az én Pegazusom.) Ford. Paavo CAJANDER. — 18. Taaskin kyynel... (Ismét könny!...) Ford. Severi N. — 19. Koirien laulu. (Kutyák dala.) Ford. Uno von SCHROWE. — 20. Susien laulu. (Farkasok dala.) Ford. u. a. — 21. Kansallislaulu. (Nemzeti dal.) Ford. u. a. — 22. Mer'ompi noussut! (Föltámadott a tenger...) Ford. Julius KROHN. — 23. Unkarin Kaasa. (A magyar nép.) Ford. u. a. — 24. Pienen poikasen kuoltua. (Kis fiú halálára.) Ford. u. a. — 25. Vait'on Eurooppa. (Európa csendes, újra csendes.) Ford. u. a.¹ — 26. Husaari. (A huszár.) Ford. u. a. Verses fordítás. (Tuhansille kodeille tuhatjävrien maassa No. 4.) Jelzete: L. eleg. g. 809.

Francia.

434. Le poète de la révolution hongroise. Alexandre Petőfi par Charles Louis Chassang. Bruxelles, A. Lacroix, Van Meeren & Cie. Paris, Pagnerre. 1860.

8-r. XVI, 360 l. Nyomtatta: A. Lacroix, Van Meeren & Cie, Bruxelles. Az életrajzba számos költemény részleges és teljes fordítása van beleszőve. Ez utóbbiak jegyzéke a következő: 1. La liberté, l'amour. (Szabadság, szerelem. Cím-lapon.) — 2. De loin. (Távolból. 13. l.) — 3. Les deux voyageurs. (Két vándor 16. l.) — 4. Toast. (Felköszöntés. 20. l.) — 5. Mon premier rôle. (Első szerepem. 23. l.) — 6. Réverie. (Merengés. 26. l.) — 7. La Basse Hongrie. (Az alföld. 29. l.) — 8. Les voix d'Eger. (Egri hangok. 32. l.) — 9. Je t'estime fort ô mon verre! (Poharamhoz. 34. l.) — 10. Celui qui n'a point d'amante. (Igyunk! 34. l.) — 11. Maître Paul. (Pál mester. 35. l.) — 12. Chanson. (Megy a juhász számaron. 37. l.) — 13. Le marché. (Alku. 37. l.) — 14. L'amour! l'amour! (A szerelem, a szerelem. 38. l.) — 15. Moi, je suis né sur la steppe. (Pusztán születtem. 40. l.) — 16. La jument volée. (Lopott ló. 41. l.) — 17. Rapide est l'oiseau, rapide le vent. (Gyors a madár, gyors a szélvész. 42. l.) — 18. Coup pour coup. (Szeget szeggel. 43. l.) — 19. L'hôtesse d'Hortobagy. (Hortobágyi kocsmárosné. 46. l.) — 20. Les préoccupations d'un homme qui a soif. (Szomjas ember tündödése. 47. l.) — 21. La fête du cochon. (Disznótorban. 49. l.) — 22. Prophétie. (Jövendölés. 51. l.) — 23. Chant patriotique. (Honfidal. 55. l.) — 24. On ne peut défendre à la fleur. (A virágnak megtiltani nem lehet. 63. l.) — 25. Carmen lugubre. (67. l.) — 26. Le soir. (Est.) — 27. A Etelka. (Etelkéhez. 70. l.) — 28. Ce monde est grand. (Ez a világ amilyen nagy. 70. l.) — 29. Non, je n'ai pas le droit. (Nincs jogom, hogy. 71. l.) — 30. Si vivante, je n'eusse aimé. (Ha életében. 72. l.) — 31. Que n'aurais-je pas voulu faire. (Mit nem tettem volna érted. 72. l.) — 32. O Dieu! que cette cloche est triste! (Jaj, be bús ez a harangszó. 73. l.) — 33. J'étais debout près de sa tombe. (Álltam sírhalma mellett. 74. l.) — 34. Des cieux tombent les étoiles. (Le az égről hull a csillag. 74. l.) — 35. O toi, la meilleure des mères.

¹ Egy versszakkal rövidebb, mint az eredeti.

(Anyám, anyám.) — 36. Si je ne te vois éveillé. (Ha ébren meg nem látogatasz. 76. l.) — 37. Oui, je suis là. (Én vagyok itt. 77. l.) — 38. La vieille terre folâtre. (Játszik öreg földünk. 78. l.) — 39. Amusez-vous, mes amis. (Mulatság közben. 79. l.) — 40. Le monde et moi. (A világ és én. 80. l.) — 41. Le fou. (Az őrült. 82. l.) — 42. Pour chaque fleur et pour chaque herbe. (Minden virágnak. 85. l.) — 43. Qu'est-ce que l'Espérance? (Remény. 86. l.) — 44. La veuve. (Az özvegy. 86. l.) — 45. S'il n'aime pas, le coeur gèle. (Mégfagy a szív, ha nem szeret. 87. l.) — 46. Qu'est-ce que la douleur? (A bánat, egy nagy ocean. 87. l.) — 47. Ma fantaisie. (Képzetem. 91. l.) — 48. Depuis longtemps punit le Hongrois. (Rég veri már a magyart a teremtő. 98. l.) — 49. Heureux est vraiment l'homme. (Élet, halál. 99. l.) — 50. Qu'est-ce donc que la gloire? (Mi a dicsőség? 101. l.) — 51. Le miracle de Dieu. (Isten csodája. 102. l.) — 52. De la patrie. (A hazáról. 104. l.) — 53. La lyre et le sabre. (Lant és kard. 106. l.) — 54. Si Dieu... (Ha az isten. 107. l.) — 55. La chaumière dans la forêt. (Az erdei lak. 109. l.) — 56. L'esclavage. (Rabság. 111. l.) — 57. La chaîne. (A bilincs. 112. l.) — 58. Ma foi! que faire? (De már nem tudom, mit csináljak. 113. l.) — 59. Le poète et la vigne. (A költő s a szőlővessző. 113. l.) — 60. La couronne du steppe. (A sivatag koronája. 115. l.) — 61. Les ruines de l'auberge. (A csárda romjai. 117. l.) — 62. Csokonai. (121. l.) — 63. La voiture à quatre boeufs. (A négy ökrös szekér. 124. l.) — 64. La vie errante. (Vándorélet. 126. l.) — 65. Liliom Peti. (128. l.) — 66. La rencontre dans le steppe. (Pusztai találkozás. 130. l.) — 67. Ce nuit j'ai rêvé de guerre. (Háborúval álmodám. 145. l.) — 68. Il était un pauvre garçon. (Volt egy szegény fiú. 147. l.) — 69. Je n'eus jusqu'ici que des songes. (Költői ábránd volt, mit eddig érzék. 148. l.) — 70. Tu m'aimes donc. (Szeretsz tehát. 151. l.) — 71. La plaine de M... (A majtényi sikon. 156. l.) — 72. Mes chants. (Dalaim. 159. l.)¹ — 73. Les poltrons aux petites âmes. (A gyáva faj, a törpe lelkek. 174. l.) — 74. Les Hongrois à l'étranger. (A külföld magyarjaihoz. 178. l.) — 75. Le peuple. (A nép. 180. l.) — 76. Le palais et la chaumière. (Palota és kunyhó. 181. l.) — 77. En Transylvanie. (Erdélyben. 184. l.) — 78. Le dieu des hongrois. (A magyarok istene. 187. l.) — 79. Les héros en paroles. (A szájhősök. 190. l.) — 80. J'ai feuilleté l'histoire. (Itélet. 194. l.) — 81. Debout Hongrois. (Nemzeti dal. 203. l.) — 82. Le quinze mars. (15-ik március 1848. 207. l.) — 83. La colonne renversée. (A ledől szobor. 212. l.) — 84. Ladislas Bien-bien. (Dobzse László. 219. l.) — 85. Le roi et son serviteur fidèle. (A király és a hódér. 221. l.) — 86. Nous parlons encor. (Mégint beszélünk. 227. l.) — 87. L'océan s'est réveillé. (Föltámadott a tenger. 237. l.) — 88. Sus! (Föl! 239. l.) — 89. Ma femme et mon sabre. (Feleségem és kardom.) — 90. Rákóczi. (248. l.) — 91. A Voeroesmarty. (Vörösmartyhoz. 252. l.) — 92. La vie ou la mort. (Élet vagy halál. 259. l.) — 93. Le vieux porte-drapeau. (A vén zászlótartó. 267. l.) — 94. Beaurepaire. (273. l.) — 95. Chant de guerre. (Csatadal. 277. l.) — 96. A Bem. (Az erdélyi hadsereg. 289. l.) — 97. Honorez les simples soldats.

¹ A 164—165. lapon VÖRÖSMARTY szövegének teljes fordítása Appell címen.

(Tiszteljétek a közkatonákat. 792. l.) — 98. Dirai-je: En avant les Sicules! (A székelyekhez. 294. l.) — 99. Oui, le Hongrois triomphera. (Bizony mondom, hogy győz most a magyar. 302. l.) — 100. Le printemps de 1849. (A tavaszhoz. 308. l.) — 101. Le honvéd. (A honvéd. 321. l.) — 102. L'Europe est tranquille. (Európa csendes. 316. l.) — 103. Voilà la preuve, la dernière. (Föl a szent háborúra.) — 104. Chant du carnaval. (342. l.) — 105. Le pélerin nocturne. (343. l.) — 106. Toast. (347. l.) E három utóbbi tévesen PETŐFI-nek tulajdonított költemény. Prózai fordítások. Jelzete: P. o. hung. 1252.

435. Poésies magyares. Pétoefi (*sic*) Sandor. Traduction par H. Desbordes-Valmore et Ch. E. Ujfalvy de Mező-Hövesd (*sic*) Paris. Librairie internationale. 1871.

8-r. 282 l. Nyomtatta E. Donnaud u. o. Tartalma: A magyar irodalmi viszonyokat és PETŐFI költészetét jellemző bevezetés. — 1. A moi l'amour et la liberté! (Szabadság, szerelem.) — 2. La vigne et le poète. (A költő és a szőlővessző.) — 3. Mes chants. (Dalaim.) — 4. Ma fantaisie. (Képzetem.) — 5. Ma tristesse et ma joie. (Bűm és örömem.) — 6. Mélancolie. (Kellemetlen őszi reggel.) — 7. Le monde ne me comprend pas. (Nem ért engem a világ.) — 8. Joyeux courage. (Félre mostan...) — 9. Mon coeur. (Szívem.) — 10. Dans ma chambre. (Szobámban.) — 11. Un hiver à Débretsinn. (Egy telelem Debreczenben.) — 12. Les amis. (Voltak barátim.) — 13. Dernière parole à ***. (Végszó ***-hoz.) — 14. Consultation. (Drága orvos úr.) — 15. Reconnaissez-moi! (Ismerjétek meg!) — 16. Au printemps. (A tavaszhoz.) — 17. O belle nuit! (Fönséges éj!) — 18. Fin de l'hiver. (Tél végén.) — 19. Les deux voyageurs. (Két vándor.) — 20. L'oubli. (Erdőben.) — 21. La chaumière dans les bois. (Az erdei lak.) — 22. La lune. (Kinézek én, benéz a hold.) — 23. Le soleil et moi. (Én és a nap.) — 24. L'angelus. (Rég elhúzták az esteli harangot...) — 25. Le soir. (Az est.) — 26. Clair de lune. (Holdvilágos éj.) — 27. Dans mon pays. (Hazámban.) — 28. Le bon vieil hôte. (A jó öreg korcsmáros.) — 29. Le chant du berceau. (Szülőföldemen.) — 30. A mes parents. (Szülőimhez.) — 31. Un soir à la maison. (Egy estém otthon.) — 32. Vains projets. (Füstbe ment terv.) — 33. La poule de ma mère. (Anyám tyúkjá.) — 34. A ma mère. (Jövendőlés.) — 35. La naissance de mon fils. (Fiam születésére.) — 36. La création. (Felhő és csillág.) — 37. Le drapeau. (Szerelemnek lobogója.) — 38. La colombe. (Szerelmes vagyok én 2.) — 39. Jamais celui-là ne fut amoureux. (Soha sem volt az szerelmes.) — 40. Floraison. (A virágnak megtiltani nem lehet...) — 41. Beaux yeux! (Szemek, mindenható szemek.) — 42. L'arbre mort. (Mihelyst megláttalak...) — 43. La moisson. (Érik a gabona...) — 44. Ses yeux. (Nem nézek én, minek néznék az égre?...) — 45. Mon amour et toi. (Száz alakba...) — 46. Heureux ces jardins! (Ablakodból hogyha.) — 47. A Etelka. (Etelkéhez.) — 48. Pour être unis. (Fa leszek, ha.) — 49. Les saisons. (Te a tavaszt szereted.) — 50. A C. R. (E. R. kisasszony emlékkönyvébe.) — 51. C'était dimanche. (Vasárnap volt.) — 52. Les couleurs nationales. (A bokrétát, melyet.) — 53. Au jardin. (Kinn a kertben voltunk.) — 54. Heureuse nuit! (Boldog éjjel.) — 55. Pauvre

réalité. (Éj van.) — 56. Les larmes. (Mi foly ott a mezőn?) — 57. La forge. (Paripámnak az ő színe fakó.) — 58. Émulation. (Gyere lovam.) — 59. Le rossignol. (Ereszkedik le a felhő.) — 60. L'orage. (Esik, esik, esik.) — 61. L'école. (Megvallom, hogy.) — 62. Le rêve. (Milyen furcsa álmam...) — 63. Peine-amoureuse. (Elvennék én, csak adnának.) — 64. Hésitation. (Élet, halál! nekem már mindegy!) — 65. Jalousie. (Az én szerelmem.) — 66. Où batirai-je mon nid? (Szerelmemvágy.) — 67. O mort. (Elnémult a fergeteg...) — 68. Le bon grain. (Mi haszna, hogy a csoroszlya.) — 69. Sois joyeux, mon coeur! (Mikor a lánc lehull.) — 70. Ta tendresse! (Még ne itélj.) — 71. Quittons le monde ensemble. (A világtól.) — 72. M'aimes-tu encore? (Reszket a bokor.) — 73. Après l'orage. (Szerelmem zúgó tenger.) — 74. Inquiétude (Szívem, te árva rab madár.) — 75. Tout seul. (Elmondanám.) — 76. L'adieu. (Hull a levél...) — 77. Le lien. brisé. (Megtunt rabság.) — 78. Illusions. (Vadonban.) — 79. Si je ne te connaissais pas. (Vólnék bár...) — 80. Première séparation. (Nem csoda, ha újra élek, a 8. versszaktól.) — 81. Doucement, mon cheval! (Rövidre fogtam a kantárszárat.) — 82. L'anneau. (A jegygyűrű.) — 83. Le coeur des jeunes filles. (Mosolyogjatok rám...) — 84. Tu verdiras. (Búsulnak a virágok.) — 85. Lune et soleil. (Sírba tették.) — 86. Raison perdue. (Amióta szerelemben estem.) — 87. Jamais seul. (Szerelmem vándorai.) — 88. Le soupir. (Kicsapott a folyó.) — 89. La pluie. (Zöldleves, fejér.) — 90. Notre silence. (Lyányka, mikor úgy együtt sétálunk.) — 91. Prière à deux. (Rózsabokor a domboldalon.) — 92. Quel nom te donner? (Minek nevezzelek?) — 93. Isolement. (Járnak, kelnek, sokan zöld erdőben.) — 94. Transformation. (Változás.) — 95. La pipe. (Befordúltam a konyhára.) — 96. Anéantissement. (Szeretném itt hagyni.) — 97. La terre. (Mivé lesz a föld.) — 98. La gloire. (Mi a dicsőség?) — 99. Réalité. (Szállnak reményeink.) — 100. Devant l'âtre. (Borús, ködös őszi idő.) — 101. La couseuse. (A varróleány.) — 102. L'attelage des boeufs. (A négy ökrös szekér.) — 103. Chant populaire. (A faluban utcahosszat.) — 104. La neige. (Sikos a hó, szalad a szán.) — 105. A Joujika. (Zsuzsikához.) — 106. Chant populaire. (Ez a világ, amilyen nagy.) — 107. Ma gaieté d'autrefois. (Hol vagy te, régi kedvem.) — 108. Le nuage. (Száll a felhő.) — 109. L'amitié. (Gyertyám homályosan...) — 110. La perle. (A bánat? egy nagy óceán.) — 111. Au Danube. (A Dunán.) — 112. Suprême beauté. (Ha életében...) — 113. Étoiles et pleurs. (Le az égről hull a csillag.) — 114. J'ai froid! (Te voltál egyetlen virágom.) — 115. La mort. (Látam két hosszú nap.) — 116. Après la mort. (Egy pár rövid nap.) — 117. Quels sons! (Mi bűvös-bájos hang.) — 118. La paix de la tombe. (Nem háborítom-e nyugalmad?) — 119. Partout et toujours. (Ha ébren meg nem látogatsz.) — 120. L'apparition. (Tizenkettőt ütött az óra.) — 121. Tant de joie! (Játszik öreg földünk.) — 122. La ruine. (Álltam sírhalma mellett.) — 123. Le cimetière. (A hó, a holt föld téli szemfedője.) — 124. Si je pouvais pleurer! (Elfojtott könnyek.) — 125. Les pêcheurs. (Mi nagyobb a Szent-Gellért hegyénél?) — 126. La vie. (Elvándorol a madár.) — 127. Ma flute. (Kis furulyám szomorú fűz ága.) — 128. Jours de bonheur dans le mariage. A Julie. (Augusztus ötödikén.) — 129. Après les épousailles. (Ilyen óriást, mint...) —

130. Ma femme et mon sabre. (Feleségem és kardom.) — 131. Nuit nuptiale. (Háborúval álmodám az éjjel...) — 132. Voeu. (Ha az isten.) — 133. L'idole. (Szeretlek én téged, pipám.) — 134. Ma pauvre mère. (Anyám, anyám...) — 135. Pressentiment. (Egy gondolat bánt engemet.) — 136. 11. juin 1848. (Föltámadott a tenger...) — 137. Quel bruit! (Milyen lármá, milyen vigadalom!) — 138. Les Séklers. (A székelyek.) — 139. Chant de guerre. (Csatadal.) — 140. Autrefois! (Mért nem születtem ezer év előtt.) — 141. Aux comtesses Batthyani et Karolyi. (Batthyáni és Károlyi grófnék.) — 142. Rakotsy. (Rákóczi.) — 143. Luth et glaive. (Lant és kard.) — 144. Debout, Magyares! (Nemzeti dal.) — 145. En avant! (Föl.) — 146. L'Europe est tranquille. (Európa csendes, újra csendes.) — 147. Le vieux porte-drapeau. (A vén zászlótartó.) — 148. Consolation. (Rég veri már a magyart a teremtő...) — 149. Quelqu'un pleurera. (Véres napokról álmodom.) — 150. Le fils de la patrie esclave. (Rabházának fia.) — 151. A la patrie. (A hazáról.) — 152. J'ai fait mon temps. (Katona vagyok én.) — 153. Au simple soldat. (Tiszteljétek a közkatonákat.) — 154. Vivons donc! (Dinom-dánom.) — 155. Magie du vin. (Mi lelt?) — 156. Le vin. (A borhoz.) — 157. La tscharda. (Van a nagyalföldön.) — 158. La cave. (Meredek a pincegádor.) — 159. Buvons donc! (Igyunk.) — 160. Pour ma patrie! (Reménység.) — 161. A mon verre. (Poharamhoz.) — 162. Que dit le sage? (Mit szól a bölcs?) — 163. En sortant de table. (Ebéd után.) — 164. Par delà le but. (Felsülés.) — 165. Amour et vin. (Szerelem és bor.) — 166. L'hiver. (Téli világ.) — 167. Le bon maître. (A jó tanító.) — 168. Tante Sara. (Sári néni.) — 169. M. Paul. (Pál mester.) — 170. Représaille. (Lopott ló.) — 171. Le voleur de chevaux. (Gyors a madár, gyors a szélvész...) — 172. Hôtesse d'Hortobadj. (Hortobágyi kocsmárosné.) — 173. Le berger. (Alku.) — 174. Le berger est sur son âne. (Megy a juhász számaron.) — 175. Déjà les feuilles rougissent. (Piroslik már a fákon a levél.) — 176. Le bétyar. (A csavargó.) — 177. La tombe du bétyar. (A koldús sírja.) — 178. Chant populaire. (Lánggal égő teremtetten.) — 179. Au pied du gibet. (Ki vagyok én? nem mondom meg.) — 180. L'hôtesse et le bétyar. (A csaplárné a betyárt szerette.) — 181. Le gibet. (A zsványság vége.) — 182. Scène de tcharda. (Falu végén kurta korcsma.) — 183. Chant des chiens. (A kutyák dala.) — 184. Chant des loups. (A farkasok dala.) — 185. Aventure de loup. (Farkaskaland.) — 186. Le pauvre garçon. (Hirös város az aaföldön Kecskemét.) — 187. Mélancolie. (Fürdik a holdvilág.) — 188. Le tchikoche. (Pusztán születtem...) — 189. L'entrevue. (A szeretőm nyalka gyerek.) — 190. Le petit béréche. (A kis béres.) — 191. Rencontre dans la pousa. (Pusztai találkozás.) — 192. La veillée d'hiver. (Téli éj.) — 193. La plaine magyare. (Az alföld.) — 194. Sur la plaine de Hévéche. (A hevesi rónán.) — 195. Les ruines de la tcharda. (A csárda romjai.) — 196. La petite Coumanie. (Kis-Kunság.) — 197. La cigogne. (A gólya.) — 198. La montagne et le vallon. (A völgy s a hegy.) — 199. Homère et Ossian. (H. és O.) — 200. Allons en pleine campagne. (Ki a szabadba!) — 201. Élégie de la lune. (A hold elégiája.) — 202. Silai Pischta. (Szilaj Pista.)

Próza fordítás. Jelzete: P. o. hung. 1252 v.

Horvát.

436. Petőfiéve pjesme. Preveo: Béla Horváth. Subotica, 1914. Tiskara Sv. Antuna.

8-r. XII, 132 l. Tartalom: Predgovor. — 1. U domovini svojoj. (Hazában.) — 2. Na Dunavu. (A Dunán.) — 3. Prva uloga. (Első szerepem.) — 4. U pustošu. (Vadonban.) — 5. Krčmarico, golubico... (Hortobágyi korcsmárosné.) — 6. Iz daljime. (Távolból.) — 7. Moja sudjena. (Az én mátkám.) — 8. K Matildi. (Matildhoz.) — 9. Dosadilo robstvo. (Megűnt rabság.) — 10. Otvorena je kuhina. (Befordultam a konyhába.) — 11. Oj, ljubavi, oj, ljubavi. (A szerelem, a szerelem.) — 12. Na razkršću stojim. (Keresztúton állok.) — 13. Mrtvačka se čuje pjesma. (Temetésre szól az ének.) — 14. Domoljubna pjesma. (Honfidal.) — 15. Rekoh bi. (Elmondanám.) — 16. Pjesma. (A dal.) — 17. Promišljanje žednoga čovjeka. (Szomjas ember tündödése.) — 18. Blijedi vojnik. (Halvány katona.) — 19. Kao oluja leti. (Megy a juhász számaron.) — 20. Cigani. (Vándorélet.) — 21. Jedna večer kod kuće. (Egy estémm otthon.) — 22. Posli ručka. (Ebéd után.) — 23. K Anici. (Zsuzsikához.) — 24. Jesam budan? (Álmodom-e.) — 25. U piću. (Ívás közben.) — 26. Neuspjela nakana. (Füstbe ment terv.) — 27. Na vodi. (Vizen.) — 28. Nesretan sam bio. (Boldogtalan voltam.) — 29. Što to poljem teče? (Mi foly ott a mezőn.) — 30. Sokakom me cigan prati. (A faluban utcahosszant.) — 31. Moj grob. (Sírom.) — 32. Bratu Stevi. (István öcsémhez.) — 33. Ja već neznam što će samnom bit. (De már nem tudom mit csináljak.) — 34. Bolje će bit. (Mondom ne ingerkedjeteek velem.) — 35. Moja žena. (Ezrivel terem a fán a meggy.) — 36. Ovaj svijet je velik jako. (Ez a világ, amilyen nagy.) — 37. Milij gosti. (Kedves vendégek.) — 38. Gazda Luka. (Ambrus gazda.) — 39. Zimovanje u Debrecinu. (Egy telem Debreczenben.) — 40. Život, smrt. (Élet, halál.) — 41. Kodoči boliše. (Szemfájásomkor.) — 42. Moja smrt. (Halálom.) — 43. Moje pjesme. (Verseim.) — 44. Mojim roditeljima. (Szülőimhez.) — 45. Sretna večer. (Boldog éjjel.) — 46. Sajnaja zvijezdo. (Fényes csillag.) — 47. Pada. (Esik, esik, esik.) — 48. Pijanstvo za domovinu. (Részegség a hazáért.) — 49. Gusle i mač. (Lant és kard.) — 50. Gubi cvijeće voje lišće. (Hull a levél a virágról.) — 51. Stajah kraj groba njenog. (Álltam sírhalmam mellett.) — 52. Kažu: tuga da i ubit može. (Hazugság, amit.) — 53. Crni kruh. (Fekete kenyér.) — 54. Privoj. (Virágoskert a költő szíve.) — 55. Nevjernim prijateljima. (A hűtelen barátokhoz.) — 56. Moja molitva. (Imádságom.) — 57. Oblak i zvijezda. (Felhő és csillag.) — 58. Pazar. (Alku.) — 59. Doktore. (Drága orvos úr.) — 60. Noć je. (Éj van.) — 61. Velika sam ja lijenčina bio! (Megvallom, hogy...) — 62. Ti si mene. (Mihelyest meglátalak.) — 63. Bit ću drvo. (Fa leszek, ha...) — 64. O ratu sam sanjō. (Háborúval álmodám.) — 65. Čudno li je. (Milyen furcsa álmam.) — 66. Kad bi dragi Bog. (Ha az Isten...) — 67. Luda. (Az őrült.) — 68. Na smrt Peter Vajda. (V. Péter halálára.) — 69. Prokletstvo i blagoslov. (Átok és áldás.) — 70. Zašto su nevidljivi? (Miért, hogy láthatatlanok.) — 71. Zagledao sam se. (Barna menyecsképek.) — 72. Starodrevna lipa. (Zöldleveles fejr.) — 73. Večernje

zvono. (Rég elhúzták az esteli harangot.) — 74. Srce smirzne, kad ne ljubi. (Megfagy a szív, ha nem szeret.) — 75. Zaljubio sam se. (Szerelmes vagyok én.) — 76. Ti proljeće ljubiš. (Te a tavaszt szereted.) — 77. Muči me jedna misao. (Egy gondolat bánt engemet.) — 78. Pjesma vuková. (A farkasok dala.) — 79. Mladeži magjarskoj. (A magyar ifjakhoz.) — 80. Oblaci. (A felhők.) — 81. Rat mi bio. (Háború volt.) — 82. Sivota. (Az árva lyány. I. rész.) — 83. Prva zakletva. (Első esküm.) — 84. Hoćeš li bit moja? (Hozzám jöss-e?) — 85. Krajem sela krčma trošna. (Falu végén kurta kocsmá.) — 86. Putujući kalfa. (A vándorlegény.) — 87. Njekako. (Valahogy.) — 88. Gle ti silne snage. (Ilyen óriást, mint...) — 89. Rob. (A rab.) — 90. Dokle ćeš još spavati? (Meddig alszol még hazám?) — 91. Na brežuljku niže rumene. (Rózsabokor a domboldalon.) — 92. Istom je zora bila. (Még alig volt reggel.) — 93. Štoradiš, ženo. (Mit csinálsz, mit varrogatsz ott?) — 94. Zarobljen lav. (A rab oroszlán.) — 95. U sponem knjigu jednog knjižara. (Egy könyvtárú emlékkönyvébe.) — 96. Ljubim te, dušo neizmjerno. (Szeretlek én, szeretlek téged.) — 97. Brijeg i dolina. (A völgy s a hegy.) — 98. Koka moje matere. (Anyám tyúkjá.) — 99. Narodna pjesma. (Nemzeti dal.) — 100. Ne smije sad srce drhtat. (Van-e mostan olyan legény.) — 101. Na smrt djeteta. (Kis fiú halálára.) — 102. Oproštaj. (Bucsu.) — 103. Bojna pjesma. (Csatadal.) — 104. Kad mi se sin rodio. (Fiam születésére.) — 105. U boju. (Csatában.) — 106. Ta ko bi rekao? (Ki gondolná, ki mondaná?) — 107. Svjetlost! (Világosságot!) — 108. Moje srce. (Szívem.) — 109. U svom zavičaju. (Szülőföldemen.) — 110. Takon sam buru vidit rad. (Ha jőne olyan fergeteg.) — 111. Dva putnika. (Két vándor.) — 112. Tuga što je? (A bánat? Egy nagy óceán.) — 113. Sveti grob. (Szent sír.) — 114. Tuga i radost moja. (Bűm és örömem.) — 115. Morem neba sjajna. (Fürdik a holdvilág az éj tengerében.) — 116. Samo da me sa utjehom vašom. (Barátim, csak vigasztalással.) — 117. Dosjetlivost. (Furfangos borívó.) — 118. Zvižd. (Füttty.) — 119. Pijmo! (Igyunk!) — 120. Kazališna kritika. (Színbírálat.) — 121. Kada pednu robu. (Milyen furcsa álmam.) — 122. Bili smo u bašči. (Kinn a kertben voltunk.) — 123. Bio mladić jedan. (Volt egy szegény fiú.) — 124. Snijeg, pokrov mrtve zemlje... (A hó, a holt föld téli szemfedője.) — 125. Kolinje. (Disznótorban.) — 126. Zadnji čovjek. (Az utolsó ember.) — 127. U rudniku. (Bányában.) — 128. Pitaj me, da l' te ljubim? (Kérdezd, szeretlek-e?) — 129. Hvališ me diko. (Dicsérsz kedves.) — 130. Vjetar piri. (Kemény szél fúj.) — 131. Sikulci. (A székeltek.) — 132. Baka Julia. (Sára néni.) — 133. Gledam... gledam. (Nézek, nézek.) — 134. Zagriše me. (Barátaim megölelének.) — 135. U glavi mi. (Fejemben éj van.) — 136. San. (Az álom.) — 137. Carstvo ljubavi. (A szerelem országa.) — 138. Oj, silni plamenu. (Óh szerelem.) — 139. O, divne li noći! (Főnséges éj.) — 140. Kako za srečom hrle. (Mint lőt-fut a boldogság.) — 141. Okovi. (A bilincs.) — 142. Na smrt mojih roditelja. (Szüleim halálára.) — 143. Spušćava se oblak gusti. (Ereszkedik le a felhő.) — 144. U spomenicu gospodjice F. L. (F. L. kisasszony emlékkönyvébe.) — 145. Prolazivost. (Mulandóság.) — 146. Iz grudih ću. (Kívágom én.) — 147.

Ovam, ovam! (De kis lány!) — 148. Nisi samnóm, moja diko. (Úton yag yok s nem vagy velem.) — 129. Silvestrovo noć god 1847. (Szilveszter éje 1847-ben.) — 150. Husar. (A huszár.) Verses fordítások. Jelzete: P. o. hung. 1253 ye.

436a. Ugyanaz. Drugo izdanje. Tiskara Sv-Antuna. Subotica. 1914. 8-r. XII, 132 l. Az első kiadással teljesen azonos. Verses fordítás. Jelzete: P. o. hung. 1253 yf.

Német.

437. Verschiedene deutsche Nachdichtungen Alexander Petöfi's. Von Kertbeny 1858; Opitz 1854; Meltzl 1868; Aigner 1876; Neugebauer 1877; Fest 1877. Budapest. J. Neuer. É. n.

8-r. ? l. Cédulakatalogus nyomán. Az eredetit nem kaphattam kézhez. Az 1911. é. revíziónál még megvolt. Jelzete: P. o. hung. 1252 n.

238. Gedichte von Alexander Petöfi. Aus dem Ungarischen von Max Farfas. Leipzig, Bibliographisches Institut. É. n.

16-r. 199 l. Életrajzi bevezetéssel. Tartalom: 1. In der Heimat. (Hazám-ban.) — 2. Beim Wein. (A borozó.) — 3. Zwei Wanderer. (Két vándor.) — 4. In der Wildniss. (Vadonban.) — 5. Toast. (Felköszöntés.) — 6. Frau Wirtin, mein Engel. (Hortobágyi kocsmárosné.) — 7. Aus der Ferne. (Távolból.) — 8. Saus und Braus. (Dinom-dánom.) — 9. Prophezeiung. (Jövendőlés.) — 10. Wolfsabenteuer. (Farkaskaland.) — 11. Im Friedhof. (Temetőben.) — 12. Gestohlenes Fohlen. (Lopott ló.) — 13. Das letzte Almosen. (Az utolsó alamizsna.) — 14. Die Tage sind so heiss. (Érik a gabona.) — 15. Glatt ist der Schnee. (Sikos a hó, szalad a szán.) — 16. Grabgeleit. (Temetésre szól az ének.) — 17. Will denn Trost und Labe. (Hejh, nekem vigasztalást már mi sem ad.) — 18. Patriotenlied. (Honfidal.) — 19. Der Edelmann. (A nemes.) — 20. Ein Abend daheim. (Egy estém otthon.) — 21. Nach dem Mittagsmahl. (Ebéd után.) — 22. Vereitelter Vorsatz. (Füstbe ment terv.) — 23. Was fließt auf grüner Wiese? (Mi foly ott a mezőn?) — 24. Auf der Heide bin ich geboren. (Pusztán születtem.) — 25. Hell umtönt. (A faluban utcahosszat.) — 26. Mein Grab. (Strom.) — 27. Ein Waisenhaarstrauss. (Árványhaj a süvegem bokré tája.) — 28. Ich sag' euch. (Mondom, ne ingerkedjete velem.) — 29. Die Kellerstiege. (Meredek a pincegádor.) — 30. Hei, Bandi. (Hejh Bűngözsdi Bandi.) — 31. Die Welt ist so gross. (Ez a világ, amilyen nagy.) — 32. Wir hochbeglückten Pester. (A boldog pestiek.) — 33. Das Tiefland. (Az Alföld.) — 34. Abend. (Est.) — 35. Ein Winter in Debreczin. (Egy telem Debreczenben.) — 36. Meine Nächte. (Éjszakáim.) — 37. Trink' Wein! (Igyunk.) — 38. Und wenn ich auch. (Vólnék bár.) — 39. Meine Liebe. (Az én szerelmem.) — 40. An gewisse Kritiker. (A természet vadvirága.) — 41. O Liebe. (Szerelem, szerelem.) — 42. Was sagt der Weise? (Mit szól a bölcs?) — 43. Auf, Brüder, auf! (Részegség a hazáért.) — 44. An Adelheid. (Etelkéhez.) — 45. Leier und Schwert. (Lant és Kard.) — 46. Fräulein E. C.

ins Stammbuch. (Cs. E. kisasszony emlékkönyvébe.) — 47. Meines Vaters Handwerk. (Apám mestersége s az enyém.) — 48. Nun sag' ich. (Elmondom mit eddig.) — 49. Warst meine einzige Blume. (Te voltál egyetlen virágom.) — 50. Wenn du mich wachend. (Ha ébren meg nem látogatsz.) — 51. Vergrab'nes Kleinod. (Nem háborítom-e nyugalmad.) — 52. Ach, ich sah. (Láttam két hosszú nap.) — 53. Mein Herz, den Feensaal. (Ő, a kedves, drága kis leány.) — 54. An ihrem Grabe. (Álltam sírhalma mellett.) — 55. O Freunde. (Barátim, csak vigasztalással.) — 56. Nur Lüge ist's. (Hazugság, amit.) — 57. O komm, o komm. (Jöjj, tavasz, jöjj!) — 58. Hier im Stübchen. (E szobában küzködött.) — 59. Erscheinen noch so blau. (Kéket mutatnak még.) — 60. Wenn ich seit lange. (Ha életében.) — 61. Wenn mich der Schmerz. (Midőn nagyon bánt.) — 62. So kann ich dich erharren nimmer. (Hiába várlak hát.) — 63. Seit lange schon. (Függ már a lant.) — 64. Gar weit bin ich gewandert. (Messze vándoroltam.) — 65. Erstickte Thränen. (Elfojtott könnyek.) — 66. Liebessehnen. (Szerelmevágy.) — 67. Pfaffenkäppchen. (Piroslik a kecskerágó.) — 68. Schnell ist der Vogel. (Gyors a madár, gyors a szélvész.) — 69. Überschwemmung. (Kicsapott a folyó.) — 70. Mein Reitpferd. (Gyere lovam.) — 71. Auf dem Lande. (Falun.) — 72. Jugend. (Ifjúság.) — 73. Mein Gebet. (Imádságom.) — 74. Mein Schatz. (A szeretőm nyalka gyerek.) — 75. An ein Frauenzimmer. (Egy asszonyi állathoz.) — 76. Handel. (Álkú.) — 77. Ungarischer Edelmann. (A magyar nemes.) — 78. K. S. ins Stammbuch. (S. K. emlékkönyvébe.) — 79. Quelle und Strom. (Forrás és folyam.) — 80. Dichter und Rebe. (A költő s a szőlővessző.) — 81. Du erschufst mir. (Megteremtéd lelkem új világát.) — 82. Sonntag war's. (Vasárnap volt.) — 83. Lasst ab von mir. (Félre mostan.) — 84. Wohl Bessere als ich. (Voltak sokkal jelesebbek.) — 85. In dieser Welt. (Vadonerdő a világ.) — 86. Urteil' von mir. (Meg ne ítélj.) — 87. In meine Träume. (Álmaimban gyakran.) — 88. Im tiefen Thale. (Alacsony kis ház.) — 89. Ich will ein Baum sein. (Faleszek, ha.) — 90. Niemals liebte. (Sohasem volt ez szerelmes.) — 91. Mein Leben ist. (Életem most.) — 92. Verödet. (Letarlott.) — 93. Der Sturmes harfe rauhes Lied. (Elnémult a fergeteg.) — 94. Vom Kriege träumte ich. (Háborúval álmodám.) — 95. Meiner Seele Konterfei. (Arcképpemmel.) — 96. Hätt' Gott in seiner Huld. (Ha az Isten.) — 97. Gar fern von dir. (Messze estem.) — 98. Die Ruinen der Schenke. (A csárda romjai.) — 99. Veränderung. (Változás.) — 100. Winternacht. (Téli éj.) — 101. Ein Gotteswunder. (Isten csodája.) — 102. Jedwede Blume. (Minden virágnak.) — 103. Der Wahnsinnige. (Az őrlt.) — 104. Warum kann ich vom Leben. (Mért vagyok én még a világon.) — 105. Des Lebens Last. (Viseld egyformán.) — 106. Scheiden. (Elváltam a lánykától.) — 107. Der Weise ritt. (Egy bölcs haddan.) — 108. Das treue Weib. (A férj haza jő beteg.) — 109. Kreuze. (Kereszt.) — 110. Das verliebte Meer. (A szerelmes tenger.) — 111. Im Walde. (Erdőben.) — 112. Wie am Firmament. (Mint felhők a nyári égen.) — 113. Ich blickte einer Braunen. (Barna menyecskének.) — 114. Verhallt ist längst. (Rég elhűzták az esteli harangot.) — 115. Welthass. (Világgyűlölet.) — 116. Ich liebe. (Szeretek én.) — 117. Auf der Ebene zu Heves. (A hevesi

rónán.) — 118. Was bist du, Brust? (Mi vagy keblem?) — 119. Nicht Liebe war's. (Költői ábránd volt, mit eddig érzék.) — 120. Ein armer Knabe. (Volt egy szegény fiú.) — 121. Nur ein paar Tage. (Egy pár rövid nap.) — 122. Die Blumen trauern. (Búsúlnak a virágok.) — 123. Ob auch die Fessel sprang. (Mikor a lánc lehull.) — 124. Von blut'gen Tagen. (Véres napokról álmodom.) — 125. Ach mich begreift nicht. (Nem ért engem a világ.) — 126. Streift ihm der Vogel. (Reszket a bokor, mert.) — 127. Nur ein Gedanke quält mich. (Egy gondolat bánt engemet.) — 128. Meine Lieder. (Dalaim.) — 129. Die öde Schenke. (Kutyakaparó.) — 130. Bist du ein Mann. (Ha férfi vagy, légy férfi.) — 131. Das Lied der Hunde. (A kutyák dala.) — 132. Das Lied der Wölfe. (A farkasok dala.) — 133. Drei Söhne. (Három fiú.) — 134. Ungar bin ich. (Magyar vagyok.) — 135. Bitt'res Leben, süsse Liebe. (Késérű élet, édes szerelem.) — 136. Der Wind. (A szél.) — 137. Die Wolken. (A felhők.) — 138. Was soll ich ihrer denken? (De miért is gondolok rá?) — 139. Wirf ab den Pelz! (Tedd le, bojtár, a subádat!) — 140. Die Liebe. (A szerelem.) — 141. Die ich vergessen wollt'. (Kit feledni vágytam.) — 142. Geduld. (A türelemről.) — 143. Zerlumppte Helden. (Rongyos vitézek.) — 144. Feuer. (Tűz.) — 145. Auf der Majthenyer Ebene. (A majtényi síkon.) — 146. Muhme Klara. (Sári néni.) — 147. Wollt' sein. (Lennék én folyóvíz.) — 148. Ich schreite hin. (Pusztá föld ez, ahol most járok.) — 149. Ob ich dich liebe? (Kérdezd: szeretlek-e?) — 150. Berühmte Schönheit. (Híres szépség.) — 151. Willst du mir folgen? (Hozzám jössz-e?) — 152. An die Zeit. (Az időhöz.) — 153. Die verrufene Anna. (Panyó Panni.) — 154. Längst sank die Sonn'. (Jó ideje lement a nap.) — 155. Hinterm Dorfe. (Falu végén kurta kocsmá.) — 156. Nicht kränk' es dich. (Ne bántson az meg.) — 157. Am 5. August. (Augusztus 5-dikén.) — 158. Rühmt man mich. (Jó költőnek tartanak.) — 159. Riesen gibt es. (Ilyen óriást, mint.) — 160. Der traurige Herbstwind. (Beszél a fákkal a bús őszi szél.) — 161. Der Mensch. (Az ember.) — 162. Dereinst und jetzt. (Egykor és most.) — 163. Zehn Paar Küsse. (Tíz pár csókot egy végből.) — 164. Des Bettlers Grab. (A koldus sírja.) — 165. Du rühmst so oft. (Dicsérsz, kedves.) — 166. Fluren des Ostens. (Szép napkeletnek.) — 167. Herr Paul Pató. (P. Pál úr.) — 168. Die Nacht. (Az éj.) — 169. O lächle! (Mosolyogj rám.) — 170. Abend wird es. (Még alig volt reggel.) — 171. Auf der Eisenbahn. (Vasúton.) — 172. Dich, Engel, liebe ich. (Szeretlek én, szeretlek téged.) — 173. Wie soll ich dich nennen? (Mínek nevezzelek.) — 174. Der gefangene Löwe. (A rab oroszlán.) — 175. Die Heide im Winter. (A pusztá télen.) — 176. Der Liebe Rosenstrauch. (Szerelemnek rózsafája.) — 177. Das Thal und der Berg. (A völgy s a hegy.) — 178. Des Winters Tod. (A tél halála.) — 179. Der König und der Henker. (A király és a hóhér.) — 180. An den Frühling. (A tavaszhoz.) — 181. Was folgst du, Heimatsliebe. (Miért kísérsz.) — 182. Die teige Brut. (A gyáva faj, a törpe lelkek.) — 183. Im Geburtsort. (Szülőföldemen.) — 184. Drei Vögel. (Három madár.) — 185. Der Mannheit Sommer. (Itt benn vagyok a férfikor nyarában.) — 186. Weissst du, wann wir. (Tudod, mikor először ültünk.) — 187. Abschied. (Búcsú.) — 188. Welch' rauhe Nacht. (Hi-

deg idő, hűs ősi éj.) — 189. Wie könnt' ich froh sein. (Hogy volna kedvem.) — 190. Herbst ist da. (Itt van az ősz, itt van újra.) — 191. Ich liebe dich. (Szeretlek kedvesem.) — 192. Europa schweigt. (Európa csendes.) — 193. Wer dächte wohl? (Ki gondolná, ki mondaná?) — 194. Lerchenlieder. (Pacsirtaszót hallok megint.) — 195. Diebische Husaren. (Tolvaj huszár.) Verses fordítás. (Meyer's Volksbücher. Nr. 646—47.) Jelzete: P. o. hung. 1120 f.

439. Alexander Petőfi's Gedichte. Aus dem Ungarischen übersezt von Fr. Szarvady und Moriz Hartmann. Darmstadt, Druck und Verlag von C. W. Leske. 1851.

16-r. Acélmetszetű címlap, XXXV, 224 l. A PETŐFI életét vázoló bevezetés FRIEDRICH SZARVADY munkája, Páris, 1851 júliusáról keltezve. Tartalom: 1. Meine Lieder. (Dalaim.) — I. Lieder der Liebe: 2. Was frommt es mit der Pflugschar. (Mi haszna, hogy a csoroszlya.) — 3. Mein Gott mit Sehnsucht harr ich. (Az én mátkám.) — 4. Hinweg von meinem Antlitz. (Félre mostan.) — 5. Ich that, was mir nur möglich. (Megunt rab-ság.) — 6. Geist meiner Phantasie. (Az én képzeletem.) — 7. Mein Gott in deiner Allmacht, bring zurück. (L...né.) — 8. Dass in der Schule furchtbar träge. (Megvallom, hogy...) — 9. Es zieht der Mond, der Buhle der Nacht. (Szerellem vándorai.) — 10. Was fließt auf dem Felde. (Mi foly ott a mezőn?) — 11. Als mein Weib dich... (Elvennélek én, csak adnának.) — 12. Das Blatt der Blume muss verwehn. (Hull a levél a virágról.) — 13. Die Blumen sind so traurig. (Búsulnak a virágok.) — 14. Wie eigenthümlich träumt ich. (Milyen furcsa álmam.) — 15. Ihr Augen, voll von Allgewalt, (Szemek, mindenható szemek.) — 16. Als wir zusammengingen. (Lyánka. mikor...) — 17. Kaum hab ich dich erschaut, Mädchen. (Mihelyest meglátalak.) — 18. Mein Herz, gefangener Vogel, du. (Szívem, te árva rabmadár.) — 19. Es glänzt ein Stern. (Amott fönn egy csillag ragyog.) — 20. O sprich, wo bist du hingerathen. (Hol vagy te, régi kedvem.) — 21. Im Walde, wo ich gehe. (Erdőben.) — 22. Vergessen. (Nemi tesz föl a lány magában egyebet.) — 23. Wenn ich nur dich nicht konnte. (Volnék bár.) — 24. Allein von aller Welt geschieden. (A világtól elvonulva.) — 25. Ach meine Liebe. (Az én szerelmem.) — 26. Glückselige Nacht. (Boldog éjjel.) — 27. Glanzvoller Stern. (Fényes csillag.) — 28. Komm her, mein Pferd. (Gyere lovam.) — 29. Es regnet, regnet, regnet. (Esik, esik, esik.) — 30. Die Wolken senken sich und neigen. (Ereszkedik le a felhő.) — 31. Hoch fliegt die Wolke über mich. (Száll a felhő.) — 32. Ein hundertfaches Bild ist meine Liebe. (Száz alakba.) — 33. Falb ist die Farbe meines Rosses. (Paripámnak az ő színe fakó.) — 34. Kennst du den Ring, mein Juwelier. (A jegygyűrű.) — 35. Ist auch des Sklaven Fuss. (Mikor a lánc lehull.) — 36. Es bebt der Strauch. (Reszket a bokor, mert...) — 37. Ich will der Baum sein. (Faleszek, ha...) — 38. Stramm halt ich meines Pferdes Zügel. (Rövidre fogtam a kantárszárat.) — 39. Glatt ist der Schnee. (Sikós a hó, szalad a szán.) — 40. Der Stern ist fallend untergangen. (Le az égről hull a csillag.) — 41.

O Schatz, der hier im Grabe ruhet. (Nem háborítom-e nyugalmad.) — 42. Ich liebe, und ich seh nicht ein. (Szerelmes vagyok én, megmondjam-e kibe?) — 43. Seit ich in Liebe bin verfallen. (Amióta szerelembe.) — II. Bilder und Romanzen aus Ungarn: 44. Die Ruinen der Csárda. (A csárda romjai.) — 45. O schöne Nacht! (Főnséges éj.) — 46. Mondnacht. (Holdvilágos éj.) — 47. Die Waldhütte. (Az erdei lak.) — 48. Winterlich. (Téli világ.) — 49. Der Schaffhirt. (Megy a juhász számaron.) — 50. Der Betyar. (Piroslik már a fákon a levél.) — 51. Der Räuber. (Füldik a holdvilág az éj tengerében.) — 52. Der Edelmann. (A magyar nemes.) — 53. Begegnung auf der Pusztai. (Pusztai találkozás.) — 54. Herr Paul. (Pál mester.) — 55. Die Wirtin und der Betyar. (A csaplárné a betyárt szerette.) — 56. Wolfsabenteuer. (Farkaskaland.) — 57. Ein «armer Junge». (Hírös város az aafödön Kecskemét.) — 58. Die Geschichte dreier Herzen. (Három szív története.) — 59. Gestohlenes Pferd. (Lopott ló.) — III. Trinklieder: 60. Schon lange schlägt den Ungarn Gottes Hand. (Rég veri már a magyart a teremő.) — 61. An mein Glas. (Poharamhoz.) — 62. Ergo bibamus. (Igyunk!) — 63. Wunsch. (De már nem tudom, mit csináljak?) — 64. Der kluge Trinker. (Furfangos borivó.) — 65. Die Hortobagyer Wirtin. (Hortobágyi korcsmárosné.) — 66. Die Csarda. (Van a nagy alföldön csárda sok.) — IV. Patriotische Lieder: 67. Ich liebe. (Szeretek én.) — 68. O, dass mich nicht die Zeit gebar? (Mért nem születtem ezer év előtt?) — 69. Ein Traumi. (Háborúval álmodám.) — 70. Wunsch. (Ha az isten.) — 71. Die ungarische Nation. (A magyar nemzet.) — 72. Todeswunsch. (Egy gondolat bánt engemet.) — 73. Palast und Hütte. (Palota és kunyhó.) — 74. Privilegium. (A nemes.) — 75. In Siebenbürgen. (Erdélyben.) — V. Vermischte Gedichte: 76. Des Dichters Herz. (Virágoskert a költő szíve.) — 77. Zwei Wanderer. (Két vándor.) — 78. Sehnsucht. (Kellemetlen ősi reggel.) — 79. Was ist der Ruhm? (Mi a dicsőség?) — 80. Schöpfung. (Felhő és csillag.) — 81. Eitler Vorsatz. (Füstbe ment terv.) — 82. Abend. (Az est.) — 83. Im Frühling. (Mi kék az ég.) — 84. Wie viel hab ich gelebt. (Egy pár rövid nap.) — 85. Was ist das Leid? (A bánat? Egy nagy oceán.) — 86. Mein Schmerz und meine Freude. (Bűm és örömem.) — 87. Im Dorfe. (Falun.) — 88. Was wird aus der Erde? (Mivé lesz a föld.) — 89. Der gute alte Wirt. (A jó öreg kocsmáros.) — 90. Unsterblichkeit. (Halhatatlan lélek.) — 91. Letztes Wort an ***. (Végszó ***-hoz.) — 92. Hier steh ich. (Itt állok a róna közepén.) — 93. Umvölkter Herbst, der Nebel decket. (Borús, ködös őszi idő.) — 94. Der Vesperglocke Klänge. (Rég elhúzták az esteli harangot.) — 95. Szilaj Pista. — Verses fordítás. Jelzete: P. o. hung. 1252 a.

GULYÁS PÁL.

VIDEKI KÖNYVTÁRAINK 1913-BAN.

I.

Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége az 1913-ik évben főnállásának 16-ik évét töltötte be. Kettős feladatának, hogy t. i. az állami segélyezésben részesülő tudományos közgyűjtemények fölött az állami felügyeletet gyakorolja s hogy a múzeumi és könyvtári ügy fejlődését az országban a tudomány és közművelődés érdekeinek megfelelőleg irányítsa, ez évben is igyekezett megfelelni.

E munkáság könyvtári részének eredményeit a Főfelügyelőség évi jelentése alapján a következőkben ismertetjük:

Az állam és a társadalmi tényezők által fenntartott tudományos közgyűjtemények közül az 1913-ik évben 86 intézet tartozott az Országos Főfelügyelőség hatáskörébe. Ez intézetek közül 32 volt az önálló nyilvános könyvtár, 37 rendelkezett kisebb-méretű, nyilvános használatra szánt könyvtár felett, míg a szakkönyvtárak száma 9-et tett.

Az állami felügyelet alatt álló intézetek száma a múlt év folyamán hárommal emelkedett. Ezek közt csupán egy nyilvános könyvtár van, a marosvásárhelyi ref. kollégiumé. A marosvásárhelyi Ferencz-József Közművelődési Ház formailag még nincs ugyan a Főfelügyelőség felügyelete alá rendelve, a Főfelügyelőség Szabályzata 7. §. a) 1—2. pontja értelmében azonban hatásköre erre az intézetre is kiterjed.

A Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó gyűjtemények szükségleteire és a könyvtári és múzeumi ügy fejlesztésével járó egyéb kiadások fedezetéül az 1913. évi állami költségvetésben 345.525 koronát állapított meg a törvényhozás, mely összegből a rendes kiadásokra 195.025 korona, a rendkívüli kiadásokra pedig 150.500

korona esett. E javadalmi tételek az 1912. évi költségvetéshez képest 28.145 K-val emelkedtek.

A rendkívüli, átmeneti kiadások összegéből az országos felügyelet alatt lévő könyvtárak építkezéseinek és berendezéseinek segélyére:

1. Az <i>alsókubini</i> Csaplovits-Könyvtár berendezése és telkének rendezésére adott 18.000 K segély 2. részlete...	3.000 K
2. A <i>hódmezővásárhelyi</i> kaszinó épületének múzeum és könyvtári célokra való megvételére engedélyezett 70.000 K államsegélynek 5. részlete	6.000 „
3. A <i>szászvárosi</i> Kún-kollégium könyvtára berendezésére adott 14.000 K 1. részlete	2.000 K
Összesen tehát	11.000 K

folyósíttatott.

A Főfelügyelőség rendelkezésére álló anyagi eszközök felhasználásánál az 1913. évben is az eddigi eljárást követte. A hatáskörébe tartozó tudományos közgyűjteményeknek rendes évi államsegélyek címén pénzbeli támogatást nyújtott, a vallás- és közokt. minisztériumhoz eziránt tett javaslatban lehetőleg igyekezve ez intézetek által eddig nyert évi segélyek összegénél megmaradni, hogy ilykép a segélyt állandósítva, a gyűjtemények rendszeres és folytonos gyarapítását, amire a rendes évi segély elsősorban hivatva van, lehetővé tegye. Ahol azonban a szükség úgy kívánta, ott nemcsak a gyarapítás céljaira, hanem a fenntartáshoz való hozzájárulásként is, pl. helyiség bérére vagy személyi kiadásokra is kieszközölt megfelelő államsegélyt.

A rendes segélyeken, valamint a rendkívüli átmeneti kiadásoknál felsorolt államsegélyek folytatólagos részletein kívül a Főfelügyelőség a rendelkezésére bocsátott javadalomból rendkívüli segélyeket is nyújtott az intézeteknek.

Könyvtári célokra az 1913. évben 34.800 K rendes segélyt folyósított a minisztérium, még pedig:

1. az *alsó-kubini* Csaplovits-Könyvtárnak 700 Kt, 2. az *aradi* Közművelődési Háznak 1700 Kt, 3. a *balassagyarmati* Nógrád-vármegyei Múzeumnak 600 K, 4. a *bártfai* Sárosvármegyei Múzeumnak 300 Kt, 5. a *besztercebányai* Városi Múzeumnak 300 K, 6. a *budapesti* Könyvtár-Egyesületnek 1500 Kt, 7. a *budapesti* Ráday-Könyvtárnak 800 Kt, 8. a *debreceni* reform. főisk. könyvtárának 1800 Kt, 9. a Szolnokdobokam. Irod. Történelmi és Etnogr. Társaság könyvtárának *Désen* 400 Kt, 10. az *eperjesi* ág. h. ev. lyceum könyvtárának 800 Kt, 11. a *felkai* Tatra-Múzeumnak 100 Kt, 12. a *győri* Városi Könyvtárnak 800 Kt, 13. a *gyulafehérvári* Múzeumnak 400 Kt, 14. a *gyulafehérvári* Battyhány-Intézetnek 1000 Kt, 15. a *hódmezővásárhelyi* reform. főgimn. könyvtárának 800 Kt, 16. a *kassai* Felsőmagyarországi Rákóczi-Múzeumnak 2000 Kt, 17. a *kecskeméti* Városi Múzeumnak 500 Kt, 18. a *keszthelyi* Balatoni Múzeumnak 300 Kt, 19. *késmárki* ág. h. evang. lyceum könyvtárának 800 Kt, 20. a *kiskülfélegyházai* Városi Múzeumnak 400 Kt, 21. a *kiskúnhalasi* a ref. főgimnázium könyvtárának 600 Kt, 22. a *komáromi* Várm. Könyvtárnak 600 Kt, 23. a *losonci* Városi Közkönyvtárnak 400 Kt, 24. a *lőcsei* ág. h. ev. egyház könyvtárának 400 Kt, 25. a *máramarosszigeti* reform. főiskola könyvtárának 1600 Kt, 26. a *nagybányai* Városi Múzeumnak 400 Kt, 27. a *nagynyedí* Bethlen-főiskola könyvtárának 800 Kt, 28. a *nagyszombati* Városi Közkönyvtárnak 800 Kt, 29. a *nyitrai* Vármegyei Múzeumnak 500 Kt, 30. a *pápai* ref. főisk. könyvtárának 1000 Kt, 31. a *pozsonyi* Városi Közkönyvtárnak 800 Kt, 32. a *rimaszombati* Gömörmegyei Múzeumnak 300 Kt, 33. a *sárospataki* ref. kollégium nagy könyvtárának 1200 Kt, 34. a *sümegi* állami Darnay-Múzeumnak 200 Kt, 35. a *szamosújvári* Örmény-Múzeumnak 300 Kt, 36. a *szatmári* Kőlcsey-Kör múzeumának 400 Kt, 37. a *szászvárosi* ref. Kún-kollégium könyvtárának 800 Kt, 38. a *szegedi* Somogyi-Könyvtár és Városi Múzeumnak 2800 Kt, 39. a *szekszárdi* Múzeumnak 200 Kt, 40. a *székesfehérvári* Múzeumnak 300 Kt, 41. a *szentesi* Csongrádmegyei Múzeumnak 200 Kt, 42. a *szombathelyi* Múzeumnak 1000 Kt, 43. a *temesvári* Városi Könyvtárnak 1000 Kt, 44. a *váci* Múzeumnak 300 Kt;

45. a *verseci* Múzeum és Könyvtárnak 600 Kt, 46. a *veszprémi* Múzeumnak 300 Kt, 47. a *zombori* Városi Könyvtárnak 1000 Kt. A *beszerzésekre, rendezésekre és butorozásokra* rendelt javadalmakból az 1913. évben a Főfelügyelőség a következő tételeket használta fel:

1. Az *alsókubini* CSAPLOVITS-Könyvtár rendezésére adott 300 Kt.

2. A *budapesti* RÁDAY-Könyvtárnak rendezésre adott 200 Kt.

3. A *kiskúnfélegyházai* ref. főgimnázium könyvtárának rendezési segélykép adott 400 Kt.

4. A *marosvásárhelyi* közművelődési ház könyvtára számára megszerezte a «Vasárnapi Ujság» 1854—1912. évfolyamait 300 K-ért.

5. A *miskolci* ev. egyház könyvtárának építkezési segély 10-ik és utolsó részlete fejében fizetett 2000 Kt.

6. A *borsodmiskolci* múzeum részére megvette REMÉNYI Ede hegedűművész emlékalbumát 120 koronáért.

7. A *pozsonyi* városi könyvtár részére megvette néhai SIEGMETH Károly könyvtárát s a 2000 K vételösszeg első részlete gyanánt lefizetett 1000 K-t.

8. A *rimaszombati* múzeum könyvtárának berendezésére rendkívüli segélykép adott 300 koronát.

9. A *sepsiszentgyörgyi* Székely Nemzeti Múzeumnak rendkívüli segélykép adott szikulikák gyűjtésére 1000 koronát.

10. A *sümei* állami Darnay-Múzeum számára megvette KIMNACH Ödönnek a sümei várra vonatkozó történelmi jegyzeteit, rajzait és fényképfelvételeit 300 K-ért.

11. A *szamosújvári* örmény-múzeum könyvtára részére megszerezte JÓKAI összes műveit 285 K-ért.

12. Megvette s régiségtárakkal bíró múzeumoknak megküldte ROSKA Márton «Bevezetés az őskorba» című művének 60 példányát 90 K-ért.

Az említett javadalmi tételekből fedezte a Főfelügyelőség a FISCHER és FRANCKE-cég által kiadott «*Italienische Malerei*» és «*Deutsche Malerei*» című mesterremek-reprodukciókból folytatólag

megszerzett 9., illetve 10-ik szállítmány költségeit, együttesen 432 K-t.

Az ily címeken kifizetett segélyek és beszerzések összege 6727 K.

A Főfelügyelőség tagjai az 1913. évben is buzgón látogatták a vidéki intézeteket. Nevezetesen: FEJÉRPATAKY László orsz. felügyelő Alsókubinban, Aradon (2 ízben), Balassagyarmaton, Győrött, Kiskúnfélegyházán, Komáromban, Losonczon, Magyaróvárt, Nagyszombatban, Rimaszombaton, Sopronban, Szentesen és Váczon, FERENCZI Zoltán orsz. felügyelő pedig Aradon, Komáromban és Nyitrán tett látogatást.

Az 1913. év folyamán a Főfelügyelőség kézikönyvtára ajándék útján 15, vétel útján 66 művel gyarapodott.

II.

Az 1913. év során az állami felügyelet alatt álló tudományos közkönyvtárak életében előfordult nevezetesebb eseményeket, állapotukban bekövetkezett változásokat s általában fejlődésüknek általánosabb érdekű mozzanatait az intézetek vezetőinek évi jelentései, az Orsz. Főfelügyelőség tagjainak hivatalos látogatásairól szóló jelentések és a hivatalos ügyszeratok alapján a következőkben ismertetjük.

Alsókubinban az árva megyei Csaplovits-Könyvtárnál az évek során át folytatott agitálás és küzdelem után a múlt évben végre sikerült a könyvtár anyagi állapotában öröndetes javítást elérni és fejlődésének lehetőségét megalapozni. Ugyanis a vármegye törvényhatósága a Csaplovits-Könyvtár céljaira a könyvtári alap javára 1% kulturális pótdadót szavazott meg s a belügyi kormány e határozatot jóvá is hagyta. A pótdadó évenként mintegy 2000 K s ezzel a könyvtár anyagi helyzete biztosítva lett. A könyvtár személyzete a múlt évben a könyvanyag végleges beállításán, a betűsoros és szakkatalogus kartotherendszerben való felállításán dolgozott. A helyiségek butorzatának kérdése azonban még megoldásra vár. A könyvtári választmány a múlt év folyamán a bel-

ügyi javadalom terhére egy könyvtári és levéltári irnok- s egy szolgaállást szervezett. Hasonló határozatuk előzőleg nem nyert ugyan a belügyi kormánytól jóváhagyást, van azonban remény, hogy újabb törekvésük több sikerrel jár, mert a vármegye új főispánja, SZINNYEI-MERSE István, lelkes érdeklődéssel karolta fel a könyvtárt s a határozat jóváhagyását személyes közbenjárásával teljes mértékben elérni igyekszik.

A könyvtár anyaga a múlt év folyamán az Orsz. Tanács által ajándékozott 1000 K-s népkönyvtáron kívül 220 művel, összesen 234 kötetben szaporodott nagyobbbrészt ajándék útján.

Aradon a város *közművelődési intézetét* 1913. év október 28-án adták át ünnepélyesen a nagy nyilvánosságnak. A közművelődési intézetben elhelyezett gyűjtemények közül a könyvtár anyaga a Kölcsey-Egyesületnek kb. 5000 kötetet kitevő kölcsönkönyvtára, a mintegy 16.000 kötetből álló ATZÉL-könyvtár és a 4000 kötetes FÁBIÁN-könyvtár. Az anyag szakszerű feldolgozása most van folyamatban. Az 1913. év végéig az említett könyvtárakat párhuzamosan dolgozták fel és pedig 2278 katalogusszám alatt 3154 kötet könyv ment át könyvtári földolgozáson. A könyvtárból 155 nyitási napon 4615 egyén kölcsönzött ki 7172 művet. Az olvasótermet a nyilvánosságnak még nem adták át.

Bártfán a *Sárosvármegyei Múzeum* az 1913-ik évben is a jóváhagyott vármegyei szabályrendelet szerint működött. A múzeum őre a könyvtárat revideálta. A könyvtárban igen sok a kötetlen könyv, mivel a múzeum fennállása óta a felgyülemlett könyveket csak elhelyezték, de bekötetésre a múzeum egyáltalán nem fordított gondot. A könyvtár ezért és fűtetlen helyiségben való elhelyezése miatt nem szolgálhat nyilvános könyvtárul. Gyarapodása ez évben 120 kötet és füzet volt.

Besztercebányán a *Városi Múzeum és Közkönyvtár* 1913. évi fejlődéséről és állapotáról csupán annyit jelenthetünk, hogy a könyvtár második címjegyzéke már elkészült.

Békéscsabán a *Békéscsabai Múzeumegyesület* múzeuma életében fontos mozzanat volt, hogy a közművelődési ház építkezése az 1912. évben annyira előrehaladt volt, hogy a múzeumi gyűjte-

ményeket és a könyvtárt az új épületbe átköltöztethették. Az igazgatóválasztmány 1913. február 25-iki ülésében intézkedett, hogy a berendezkedési munkálatok meginduljanak. A könyvtár számára elkészítették a Schlick-Vajda-féle könyvtári vasállványokat; a nyilvántartás megkönnyítésére megszerezték a kartothekeket s az olvasótermet ellátták a szükséges bútorzattal. A könyvtáros a kartothekek számára átírta a cédulakatalogust s az új állványokon elhelyezte a könyveket.

Budapest a Budapesti Könyvtáregyesület *budai könyvtára* jelentést nem küldött.

A budapesti ref. theol. akadémia *Ráday-Könyvtára* az 1913. évben is HAMAR István theol. akad. tanár vezetése alatt állott s a könyvtárnok mellé segítőerőül egy theologiai növendéket és egy könyvtári szolgát adtak. Mindezek honorálásáról a dunamelléki ref. egyházkerület és a budapesti ref. theol. akadémia gondoskodott.

A könyvtár gyarapodása az előző évekéhez képest elég jelentékeny volt, amennyiben vétel útján beszereztek 74 művet 126 kötetben, csere útján kapott a könyvtár 165 művet 261 kötetben, a theol. tanári kézikönyvtárból áthelyeztek 516 művet 840 kötetben, a régebbi rendezetlen anyagból pedig feldolgoztak 219 művet 266 kötetben. Foglott azonban az állomány csere útján 6 művel 6 kötetben, aminek figyelembevételével a könyvtár állománya 1913. december 31-én 21.596 műből állott 33.618 kötetben.

A régi magyar irodalom 11 műve közül vétel útján szereztetett be 1. (Gelei KATONA István: Válság titka. I. kötet. Várad, 1645.), csere útján 2 (Böytös Steph.: Domus Domini. Nagyszombat, 1695. — Lisznyai Kovács Pál: Magyarok cronikája. Debreczen, 1692.), a régi beosztatlan anyagból dolgoztatott fel 8 (BRELFFT Paulus: Dissert. philol. De literarum Hebraicarum origine et authentia. Wittenberg, 1692. — CLEMENTIS Zach.: Hungariae ducum et... regum... memoria superstes. Késmárk, 1706. — DEBRECZENI Sz. Steph.: Dissert. theol. De paternitate Abrahami universali, Franeker, 1697. — GRAFFIUS Joh.: Disput. De Transsylvania. Altdorf, 1700. — Lyra panegyryca super obitum Casparis Ganoki. Lőcse, 1692. — Jástfalvi TÖRÖK. Georg.: Dissert. theol.

De munere Christi prophético. Frankfurt, 1709. — REZIK Joh.: Themistocles judicum imago. Bártfa, 1708. — SZIGETHI Georg. Gyula: Dissert. theol. De regeneratione. Frankfurt, 1709. Csonka; csak az 1—12 oldal).

A könyvtár a február 4-én történt megnyitástól kezdve, július és augusztus hónapok kivételével, hetenként kétszer: kedden és csütörtökön délután 4 órától 6 óráig állott a közönség rendelkezésére. A látogatók száma 399 volt s használatba került 399 mű 613 kötetben. Leghasználtabb szakcsoportok voltak: a régi magyar irodalom, a theologia, historia, hist. literaturae, jog- és államtudomány, philologia, szépirodalom és az encyclopaedia.

A könyvtár az év folyamán 800 K rendes, és 200 K rendkívüli, összesen 1000 K államsegélyben részesült. Az évi államsegélyt és az 1912. évi 341 K 11 fillér államsegélymaradékot az Orsz. Főfelügyelőségnek bemutatott s általa jóváhagyott tervezet szerint használták fel. Beszerezték ennek terhére 74 művet 126 kötetben, 129 darabban 1211 K 12 fillér költséggel. Fel nem használt államsegélymaradvány volt 340 K 99 fillér. A dunamelléki ref. egyházkerület és a budapesti ref. theol. akadémia mint fenntartó testületek fedezték a könyvtár személyi és dologi kiadásait 2876 K 88 f összegben.

A könyvtár kiadványa a könyvtár régebbi és újabb története volt, amelyet dr. PRUZSINSZKY Pál és HAMAR István írtak meg. A munka az alapító Rádayak arcképeivel díszítve a budapesti ref. theol. akad. 1912/13. évi értesítőjében jelent meg, de különnyomatban is elkészült.

A könyvtárnak szervezeti és kezelési szabályzatát a könyvtári bizottság letárgyalta s jóváhagyás végett az egyházkerületi közgyűléshez beterjesztette. Az egyházkerület a tervezet tárgyalását 1914. évi tavaszi közgyűlése tárgysorozatára tűzte, a használatra vonatkozó részt azonban a végleges megállapításig is életbe léptette.

Debreczenben a ref. főiskola könyvtár állománya az 1913. évben is jelentékeny mértékben gyarapodott egyrészt bevásárlás és rendelkezés, másrészt adományok és állami letét útján. A gyarapodás

kiterjedt az összes szakokra, miáltal a könyvtár mindinkább abba a helyzetbe jut, hogy nemcsak a művelt nagyközönség igényeit, de a tudományos kutatás követelményeit is kellő mértékben kielégíti. A könyvek egyrésze a könyvtár állományában meglévén, duplumba került s csak a hiányzókat vagy az eltérő kiadásúakat sorozták be. Az 1913. évre utalványozott 1800 K államsegéllyel a Főfelügyelőség jóváhagyásával az ókori keleti népek szellemi életére vonatkozó irodalomnak a könyvtárban meglevő régebbi anyagát egészítették ki.

Nagyobb adományokkal keresték fel az intézetet az 1913. év folyamán: BALOGH Ferenc tanár 5 mű 15 db, MATOLCSY László 43 db, TROCSÁNYI Béla főisk. orvos 13 db, özv. KAZINCZY Béláné 96 mű, CSÁTHY Károly 609 mű, HEYKÁL Ede nyug. koll. főkéntész 14 művel. Vétellel és adományokkal a könyvtár állománya, az apróbb nyomtatványokat is beleértve, 156.742 darabra emelkedett.

A könyvtár olvasótermét a város összes iskoláinak növendékein kívül nagyszámmal látogatta a tanulni vágyó nagyközönség is, úgy hogy a 65 személyre berendezett olvasóterem tetemes kibővítésének szüksége szemmel látható. Meg is van a remény, hogy már 1914 szeptemberétől kezdve a főgimnázium kiköltözésével nyert egyik új teremben új helyiséget rendezhetnek be.

A könyvtár jókarbantartása és mindennemű szükséges felszerelési kellékekkel való ellátása úgy az egyházi főhatóság: a tiszántúli egyházkerület, mint a könyvtárigazgatóság állandó gondját képezte. E gondoskodás eredménye volt, hogy a könyvtár tanári olvasótermében egy keresztállványt helyeztettek el, mely néhány ezer könyv befogadására elegendő. Úgy a tanári, mint az ifjúsági olvasóterembe pedig az eddigi gázvilágítás helyébe bevezették a villanyvilágítást.

A könyvtár kezelőszemélyzetében változás történt, amennyiben I. kezelőkönyvtártisztül az 1913—4. isk. évre dr. VARGHA Zs. ref. theol. m.-tanárt, a kolozsvári ref. theol. fak. docensét, II. könyvtártisztül pedig dr. HARKÓ Gyula kolozsvári egyetemi segédkönyvtártisztet hívták meg.

A *Városi Múzeum* könyvtára becses anyaghoz jutott a városi

tanács azon intézkedése folytán, mellyel meghagyta, hogy a múzeum öre a városi színház könyvtárából a már nem használt, de irodalmi és színészettörténeti érdekekkel bíró darabokat kiválogassa, leltározza és a városi múzeumban elhelyezze. E munkánál a múlt század első felében írott színművekre és a múlt század második felében működött színiügyegylet és intendatura emlékeire voltak figyelemmel. A kiválogatott anyag nagyobb része a régi magyar színműirodalom termékeiből áll. Néhány olyan darab kivételével, amelyek néha még ma is műsorra kerülnek s főként az énekes darabok kivételével, az összes régi műveket átvette a múzeum. Érdekes, hogy az intendatura idejéből, a debreceni színészet eme fénykorából országos nevű nagy művészek mellett több helyi színműíró és fordító emléke is felelevenedik, akik álnév vagy saját nevük alatt eredeti és fordított többnyire könnyebb fajú egyfelvonásos darabokkal gyarapították a debreceni és váradi színház műsorát. Ilyenek: KADARCSI (KOMLÓSSY Imre), KERÉKI (KERÉKES József főjegyző), KOMLÓSSY Dezső, KOMLÓSSY Arthur, SERÉNYI, HOMOKI, HAMAR László, SZANA Tamás, LOBMAYER János vaskereskedő. A kiválogatásnál készült leltárt a tanácshoz terjesztették be, saját leltári könyvükbe azonban az ideiglenesen ládádba csomagolt anyagot a tél beállta miatt be nem vezethették.

Az ajándékok sorában a könyv- és kéziratár kiválóbb gyarapodását mozdította elő LÖFKOVITS Arthur múzeumigazgató áldott emlékü ERZSÉBET királynénk öfelségére vonatkozó képeslevelezőlap gyűjteményével, melyet ugyan nagyrészen még az előző esztendőben kapott az intézet, de csak 1913-ban leltároztak újabb gyűjteméssel történt kiegészítés után. E gyűjtemény magyar izlésű, értékes bőralbumba állítva, 553 különféle képeslevelezőlapból áll. A céhiratoknak is kétféle nagyobb tömege került a múzeumba: a timárfűjűség összes jegyzőkönyveit, számadásait, iratait ládástól a múzeumnak ajándékozta; a rendőrség iparügyi osztálya pedig a feloszlott pintértársaság egész irattárát — 274 darabot — adta át az intézetnek. Ezenkívül számos magánegyén, testület, kör, intézet és hivatal több könyvet, folyóiratot, okleveleket stb. ajánlkozott.

Désen a Szolnok-Dobokamegyei Ethnographiai és Történelmi Társulat Könyvtárának 1913. évi történetében nevezetesebb mozzanat nem fordult elő. Az elmúlt év folyamán 47 látogató 88 művet vett ki. A könyvtár 1913-ban 84 művel gyarapodott; jelenlegi állománya 1616 mű.

Eperjesen az ág. hitv. ev. kollégium nagykönyvtárában az 1913. év annyi változást eredményezett, hogy április elejétől, amikor a kollégium központi épületének első emeletén az átalakítások befejeződtek, az olvasótermet végleges helyiségbe tették át. Az olvasóterem berendezéséhez a régi bútordarabokat használták fel s csupán egy falba illesztett, kétoldadról: a nyilvános és tanári olvasóteremből egyaránt használható rekeszes szekrényt készítettek saját terhükre. Azóta az olvasóterem hetenkint öt napon d. u. 4—7-ig nyitva áll.

A könyvtáros a múlt nyáron az ösnyomtatványok és hungarikák jegyzékét állította össze. Öt ösnyomtatvány és 155 régi magyar nyomtatvány van a könyvtárban.

Felkán a Tátra-Múzeumegylet múzeuma a 100 K könyvtári államsegélyből antikvárius uton vett 8 művet 11 kötetben. Az állami segílyen vásárolt könyveken kívül a könyvtár állami letétképen kapott 16 kötetet, előfizetés és vétel útján beszereztek 23 kötetet, ajándékba kaptak 25 kötetet és 24 füzetet, 1 térképet, 1 céhkéziratot, 1 okmányt és 2 levelet. Az összes gyarapodás 93 mű. A gyűjtemények gyarapodására 439 K 98 fillért fordítottak, melyből tagsági díjakra és könyvvásárlásokra 123 K 80 fillér esik.

Győrött a Városi Közkönyvtár folyton gyarapszik s cédulakatalogusa a befejezés felé közeledik. A levéltárossegéd az elmúlt évben betegsége miatt 7 hónapig állandóan szabadságon volt és így a cédulakatalogust befejeznie nem lehetett. A látogatók és kölcsönzők száma szaporodott. Helyiségei oly szűkek, hogy a könyvtár hirlapiosztályát a levéltár helyiségében kellett elhelyezni. A köteles sajtótermékek anyaga — a hirlapok, könyvek, folyóiratok, gyászjelentések kivételével — a folyosókon csomagokban kapott helyet.

Az intézet javadalma 2420 K 24 fillér volt a 803 K állami segéllyel együtt. Az állami segélyből 802 K 25 fillért, a városi javadalomból könyvbeszerzésre 1452 K 99 fillért, könyvkötésekre 165 K-t fordítottak.

Törzsállománya volt az 1913. év elején 35.455 db; az 1913. évi szaporodás 2451 db és így a törzsállomány az 1913. év végén 37.906 db.

Az olvasóteremben 640 látogató fordult meg 1045 db használattal; térítvényre kiadtak 518 esetben 2932 db könyvet.

Gyulán a Békésmegyei Közművelődési Egyesület Könyvtára még mindig nem nyílt meg, több okok között azért, mert kezelőjének még a legcsekélyebb tiszteletdíj sem helyezhető kilátásba. Ennek dacára gyarapítása és kiegészítése serényen folyik tovább, mert a gimnázium igazgatója minden lehető alkalmat megragad a szerzésre és pótlásra.

Gyulafehérvárott az Alsófehérmegyei Történelmi, Régészeti és Természettudományi Egyesület könyvtára a Főfelügyelőség engedélyével a múzeumi igazgató magánlakásán van berendezve s ezáltal a könyvtár kezelésén és hozzáférhetőségén könnyítve van. A lefolyt évben államsegélyből beszereztek 63 db önálló művet, állami letét 24 könyv, csere útján 84 művet és ajándék 68 könyv s 3 hirlapévfolyam, egyéb vétel 1 térkép, tehát összes gyarapodás 246 db önálló mű, 3 hirlapévfolyam, 1 térkép és így a törzsállomány az 1913. év végén 4436 db könyv és füzet, 39 hirlapévfolyam, 16 apró nyomtatvány, 3 db térkép, 7 db kézirat, 2 db oklevél. Összesen 4436 db. A könyvtári beszerzéseknél a vezetőség szigorúan a történelem, főleg az erdélyi történet és régészet tanulmányozásához szükséges szakművekre fordított figyelmet és az őskorra vonatkozó néhány beszerzett munka mellett különösen a római kort részletesebben tárgyaló műveket vásárolt, mert ezt kívánják a helyi viszonyok, amennyiben az ásatási területeken és a római Apulumnak történelmi és művészeti maradványokban oly gazdag és még ki nem kutatott területén kiváltképen e szakmunkákra van szükség. Összes kiadás volt az államsegély terhére a könyvtárnál 36935 K. Így tehát az államsegély maradványa a

könyvtárnál, hozzávéve az 1912. maradványt, 3914 K. A könyvtárból 26 látogató és kikölcsönző használt 63 művet.

A *Batthyány-Intézetre* nézve az év legfontosabb eseménye az erdélyi káptalan levéltárának átvétele volt. A káptalan méltányolva a megőrzés és tudományos használat előnyeit, melyekkel a levéltárnak a Batthyány-Intézetbe való elhelyezése járna, 1913 őszén úgy határozott, hogy levéltárának a történetírásra becses, régebbi anyagát a Batthyány-Intézett páncéltermébe helyezi el letétképen. December 23-án az egész anyag a régi rendben ott volt a páncélterem levéltári dobozaiban.

A könyvtár használóinak száma nőttön-nő s a szűkebb helyi intelligencián kívül a hazai közönség egyéb rétegeibe is elhat hire. A kulturintézetek közül az intézet az orsz. levéltárral s a kolozsvári egyetemi könyvtárral lépett ismételtlen összeköttetésbe. A könyvtár gyarapodása néhai IMETS F. Jákó és BEKE Antal kanonokok elhalálózása, illetőleg könyvtárunk bekebelezése következtében a szokott arányokon túlnőtt. IMETS kanonok maradékkönyvei között igen nagy volt a székely vonatkozású anyag, BEKE kanonok hagyatékából főleg a csonka folyóiratsorozatot egészítették ki. A könyvtárban egyébként állandóan folyt a cédulázás. 5100 nagy s 6600 névjegynagyságú cédulát írtak az abcés katalogus számára.

A páncélteremben őrzött hungarikumok cédulázása felerészben megtörtént; a magyar nyelvűek ismertetését GYÁRFÁS Tihamér dr. tette közzé a «Batthyáneum» II. kötetében, míg az ősnymtatványok leírásába RÁKÓCZY Béla főgimn. tanár fogott. A kodexek új elhelyezésüknek megfelelőleg új számokat nyertek, azonban a pontosan összeírt jegyzékek alapján bárki megtalálhatja BEKE vagy VARJÚ számait is a kéziratok oszlopaiban.

Hódmezővásárhelyen a ref. főgimnázium nyilvános tanári könyvtárának látogatói 1913-ban is örvendetesen gyarapodtak. Olvasásra kivett 749 egyén 1183 művet 1425 kötetben. A könyvtár helyiségében olvasott 48 egyén 50 művet 51 kötetben. Legtöbben magyar tudományos művet olvastak 434 egyén 762 művet 912 kötetben, aztán történelmi s földrajzi művet 77 egyén 103 művet 125 kötetben és bölcséleti műveket 60 egyén 100 művet 111

kötetben; természettudományi, jogi, külföldi szépirodalmi s egyéb műveket már kevesebben.

Ipolyságon a *Honti Múzeum* 1913. évi történetének egyetlen mozzanata a könyvanyag teljes rendezése. A könyvtárban ma 6806 mű foglal helyet, melyekről cédula- és könyvkatalogus készült. A könyvtárból 37 látogató 152 kötetet használt. E szám azért oly kicsiny, mert a rendezési munkálatok az egész éven át tartottak.

Kassán a *Felsőmagyarországi Rákóczi-Múzeum* gyűjteményei közül a könyvtár 10.897 kötettel és 64 kézírral gyarapodott. Államsegélyből vettek 2125 művet 5208 kötetben. Állami letét és ajándék 1619 mű 2167 kötetben, vegyes aprónyomtatvány pedig 3522 darab. A kikölcsönzők száma 7893 volt. Használtak 7893 művet 9167 kötetben. Az olvasótermet 4021 olvasó vette igénybe s 4704 művet olvastak.

Az intézet életének egyik jelentős eseményeként kell megemlékeznünk arról, hogy a múzeum hat éven felüli időn át fáradhatatlan buzgalommal, kiváló tudással és lelkesedéssel működött igazgatója, VARJÚ Elemér megvált az intézettől.

Kecskeméten a *Városi Könyvtár* 339 munkával gyarapodott, amiből 205 munkát 1522 K 18 filléren vettek, 134 munkát pedig ajándékba kaptak. Megszerzett még a városi tanács Keckemét régi könyvnyomdászatára vonatkozó 216 darab levelet 125 K-ért. A levelek 43 írótól valók, köztük van ABONYI Lajos 7, GYÁRFÁS István 10, KORPONAY János 9, SZÁSZ Károly 20, TOLDY Ferenc 24 levele. A könyvtárra tehát összesen 1647 K 18 fillért költöttek, 500 K-t állami, 1147 K 18 fillért városi segélyből.

Keszthelyen a *Balatoni Múzeum* könyvtáránál a rendelkezésre állott összeg teljes felhasználásával, az évről-évre beszerzett tudományos folyóiratokon s néhány kisebb szakmunka vásárlásán kívül, egyrészt a már meglévő tudományos folyóiratok sorozatainak kiegészítésében és másrészt a múlt évben beszerzett NEUMANN-féle 12 kötetes nagy madártani munka bekötetésében merült ki a tevékenység.

Késmárkon az ág. h. ev. ker. lyceum nagykönyvtárának 1913.

évi forgalma 1403 látogatóval és 3926 kötetel a viszonyok mérlegelése mellett kielégíthetőnek mondható, mert bár az előző évi kimutatással szemben, amikor 1582 egyén 4219 kötetet forgatott, tetemes csökkenés észlelhető, ez az apadás csak mulandó jelenség s egyelőre nem képes megingatni azt a jogos feltevést, hogy a könyvtár, amióta nyilvános jelleggel bír, mindjobban érezteti jótékony kulturális hatását és hogy arra mindfontosabb szerep vár.

A forgalom apadása valóban akkor volna aggasztó tünetény, ha teljesen váratlanul és meglepetésszerűen jött volna. Ez a visszaesés azonban természetszerű volt s annak bekövetkezését előre jelezte a múltévi jelentés, mely ezt a könyvtár hiányaival okolta meg. A könyvtár ugyanis a látszólag igen tekintélyes könyvanyag mellett is főleg olyan művekben szegény, melyek a legtöbb olvasó szellemi szükségletének megfelelnek. A könyvtárnak nem állott módjában e bajon segíteni és a fokozott mérvű látogatást biztosítani amaz egyszerű oknál fogva, mert ehhez a kellő anyagi eszközök hiányoztak. 15.000—20.000 K-ra tehető az az összeg, amellyel a könyvtárt korszerűen és a mostani igényeknek megfelelően kiegészíteni lehetne. Ily tetemes pénzáldozatokra pedig az intézet ismert szűk anyagi helyzete mellett nem igen számíthatni. A pártfogóság azonban belátva a könyvtár nagy fontosságát és megértve azt, hogy igazi hivatását csak úgy teljesítheti, ha a közönség által támasztott igényeknek meg is tud felelni, végre utat és módot talált, hogy már most egy-két éven belül a könyvtár fejlődését és látogatottságát gátló akadályok nagyrészen megszüntethetők lesznek, amennyiben az államtól beruházásra kért és kapott segélyből 10.000—15.000 K-t fog fordítani könyvtári célokra oly módon, hogy e tetemes összeget az 1914. és az 1915. években fogja kiutalni.

Kiskúnfélegyházán a *Városi Múzeum* könyvtárában a bútorzatban tapasztalt hiányt pótolta a múzeumőr, azután, hozzáfogott a meglevő anyag rendezéséhez. A könyvtári anyag kötetlen részéből kötés alá adott jó részt s így a rendezéssel rövidesen el is készült. Hozzáfogott a cédulakatalogus elkészítéséhez, amely munka folyamatban van. A könyvtári szobába bevezettette a villany-

világítást, hogy a könyvtár anyaga az esti órákban is használható legyen. A folyó rendezés miatt a könyvtárt nyilvános használatra bocsátani még nem lehetett, de azoknak, kik komoly szándékkal keresték a könyveket, rendelkezésükre állott a múzeum őre s a könyveket kellő biztosíték mellett kikölcsönözte nekik.

Kiskunhalason a főgimnáziumi könyvtár — mivel a tanárok szükségletére szolgáló tudományos kézikönyvtárak és a tanulók ifjúsági könyvtára teljesen külön kezeltetnek — napról-napra jobban a városi közkönyvtár jellegét ölti föl. Anyaga már régen túlnőtt egy iskolai könyvtár keretein, most még csak modern és korszerű berendezése a legsürgősebb feladat.

Örömmel jegyezhető fel, hogy a könyvtárt épen a szegényebb társadalmi osztály keresi föl mind nagyobb számban. Különösen télen, mikor a mezei munka szünetel, a heti 4 nyitási napon igen élénk a forgalom. Az 1913. évben a 200 nyitási napon 718 egyén 2005 kötet könyvet és lapot használt.

A gyarapodás is elég nagymértékű volt. Vétel útján 258 kötet, áll. letétből 14 kötet, ajándékból 184, összesen 466 kötet, illetve darab, továbbá vételből 5 térkép és ajándékból 102 kézirat a szaporodás. Így most a könyvtár törzsszállománya 37.563 db. Az államsegélyen kívül a fenntartó testület 360 K-t fordított a könyvtár gyarapítására. Ebből vásárolta meg néhai THURY József könyveinek egyrészét, mely közt igen sok a duplumok számát szaporítja.

Kolozsvárott az Erdélyi Kárpátegyesület 11 évvel ezelőtt megnyitott könyvtári, régiségtári, fürdőügyi, háziipari és néprajzi osztályokból álló múzeuma 1913. évi élete, különös tekintettel a nehéz gazdasági évre és az egyesület szűkös anyagi helyzetére, egyszerű csendes munkálkodásban telt el.

Komáromban a közel kilenc évtizede fennálló *Komáromvármegyei Könyvtár* az 1913. évben nevezetes fordulóponthoz jutott. A vármegye törvényhatósága oly értelmű határozatot hozott, hogy a tulajdonát tevő könyvtárat a tulajdonjog fenntartásával ugyan, de egyébként minden korlátozás nélkül átadja a Jókai-Egyesület kezelésébe, mely azt 1913 január 1-ével át is vette. Átengedte ezenkívül a vármegye közönsége a könyvtáralapnak

(14.600 K) kamatjövödelmét a könyvtár céljaira számadási kötelezettség nélkül, ami igen fontos esemény volt a könyvtár életében, mert fejlődésének keretei ezzel kibővültek és közelebb jutott a nyilvánosság szélesebb rétegeihez. Ebben azonban másik fontosabb tényező működött közre: a kulturház megépítése.

Az egy évtized alatt (1904—1913.) megötszöröződött könyvtári anyag régen kinőtt a vármegye levéltárának sötét szobáskájából. A könyvek a levéltár polcain és ablakaiban felhalmozva, egy raktárban összezsúfolva várták a napot, mely reájuk nézve a szabadulást, az életet jelenti, de egyben az intenzivebb kulturális élet kezdetét is. Komárom vármegye, a város és az állam hozzájárulásai lehetővé tették a Jókai-Egyesületnek a kulturház építése megkezdését, mely 1913 április-október hónapjait vette igénybe. A kulturházat november 29-én adták át nemes hivatásának, a könyvtár azonban csak 1914-ben foglalhatja el új otthonát, mikor az új épület falainak szárazsága minden kétségen felül áll. Az új kulturház földszintjének négy helyiségét foglalja el a komáromi nyilvános közkönyvtár, melynek legfontosabb férőhelye az 54.000 kötet könyv befogadására alkalmas repozitórium, amely kapcsolatos a mellette levő kisebb dolgozószobával és a nyilvános, 24 személyre berendezett olvasóteremmel, amelyből a könyvtárőr szobája nyílik. 1913 végén elkészült a nyilvános olvasóterem berendezése úgy, hogy azt az 1914. év elején a nagyközönség számára megnyithatták. Egy évtized szakadatlan küzdelme ért ezzel el végcéljához, melyet a vármegyei könyvtár indított meg s végeredményében megnyugvással tölt el, hogy a közkönyvtár átadható lett a közönség korlátlan használatára.

A könyvtár az 1913. évben is az eddigi arányokhoz mérten és szépen gyarapodott. A könyvtár régi jóltevője és második alapítója, néhai id. SZINNYEI József utolsó láda könyvadományát 1913 július havában juttatta a vármegye könyvtárához. Kívüle Loósy Lajosné úrhölgy adománya volt hatalmas tényezője a könyvtár gyarapodásának, ki 266 kötet könyvet adományozott. Ezeken kívül dr. PÁZMÁNY Zoltán kir. jogakadémiai tanár ajándékozott több könyvet. Az 1913. évi gyarapodás 981 mű 1790 kötetben.

A könyvtárban az elmúlt évben sem végezhettek érdemleges rendezési munkát a helyiségviszonyok miatt, sőt ez megakadályozta a rendes gyarapodás feldolgozását is, amelynek csak egyrésze készült el. December végén a városi népkönyvtár átköltözött a kulturháza hol ideiglenesen az olvasóteremben állították fel annak használati anyagát.

A könyvtár személyi viszonyait illetőleg a változás az, hogy a Jókai-Egyesület igazgatótanácsa dr. ALAPI Gyula főtitkárt a könyvtár igazgatójává, dr. BARANYAY Józsefet pedig örvévé megválasztotta és ez utóbbinak a X. fizetési osztálynak megfelelő fizetéskiegészítést és lakáspénzt szavazott meg.

A könyvtár használata a múlt évben is emelkedést mutat: 1310 olvasó vette igénybe, kik 88 nyitási napon 15.365 művet olvastak 18.257 kötetben; az emelkedés tehát az 1912. évi eredményhez képest 965 kötet.

Államsegély címén a vármegyei könyvtár 600, a városi népkönyvtár 300 K adományt nyert, melyet gyarapítási célokra használtak fel. A könyvtár gyarapítására összesen 1225 K 26 fillért, könykötésre 150 K-t, a könyvtári személyzet illetményeire 2105 K-t fordítottak, melyet fenntartója saját bevételeiből fedezett.

*Losonc*on a *Városi Közkönyvtár* készlete az 1913. évben 417 kötettel szaporodott s így az 1913. év végén a könyvtárban 25.076 kötet volt. A könyvtár vezetősége 1913. évi működéséről e szűkszávú adatokon kívül részletesebb jelentést nem adott. Hivatalosan dr. FEJÉRPATÁKY L. orsz. felügyelő látogatta meg a könyvtárt. A könyvtár gondnoksága az új szabályzat intézkedésétől reményli a könyvtári ügy fellendülését és a nagyobb érdeklődést, mely újabb időben megcsappanni látszik.

Löcsén az *ág. h. ev. egyház könyvtárát* az 1915. évre folyósított 400 K államsegélyből irodalmi, történelmi, jogi és természetrajzi művekkel gyarapították. Az új cédulakatalogus szerkesztése fokozott mértékben továbbfolyt. A gyarapodás 52 db ajándék és 54 db vétel, összesen 106 db volt. A könyvtár látogatottsága emelkedőben van s elég élénk a város közönsége és a két középiskola ifjúsága részéről, kik érdeklődéssel szemlélik a könyvtár

régi s becses emlékeit s a könyvtáros előadása kapcsán bemutatott darabokat.

Marosvásárhelyen a Ferenc József Közművelődési Ház könyvtára a mult 1913. év folyamán államsegélyben nem részesült s így az elkerülhetetlenül szükséges kiadásokat Marosvásárhely sz. kir. város házipénztára viselte, fölhasználván e célra a dr. GECSE Dániel-féle alapot, a Közművelődési Ház építési alapját és az előre nem látott tétel alatti összegnek is egy részét. Hogy ezek a kiadások minő összeget tesznek ki, arra nézve adatok még nem állanak rendelkezésre.

A vallás- és közokt. m. kir. minisztérium a Főfelügyelőség előterjesztésére a könyvtárnak könyvanyag beszerzésére 25.000 K államsegélyt adományozott olykép, hogy ez összeg még csak az 1916. év folyamán válik esedekessé. A város polgármesterének közbenjárása folytán az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársasággal oly egyezséget kötöttek azonban, hogy emez államsegély terhére már az 1914. év folyamán mintegy 16.500 K értékű könyvet szállít a boltiárból 10% engedménnyel, a még fennmaradó összegre pedig, a könyvtár javára folyószámlát nyit.

A könyvtár kezeléséhez szükséges személyzetet csak 1913. évi szeptember hó 1-én állították be s az, a város levéltárában fölhalmozódott s a többfelől megvásárolt könyvanyag számbavétele s a könyvtári helyiségekbe való fölszállítási munkálatok miatt, a könyvanyag földolgozását csak a hónap utolsó harmadában kezdhette meg. November hó 15-én az addig feldolgozott anyagot a közhasználatnak átadták, amennyiben a könyveknek házhoz való kikölcsönzése kezdetét vette. Ez időponttól kezdve december hó 31-ig beiratkozott olvasók száma 582, kik a rövid másfél hónapi idő alatt 4430 művet kölcsönöztek ki. Használati díj nincsen s a házhoz való kikölcsönzés is teljesen ingyenes. Az olvasótermek az 1913. év folyamán a rendelkezésre álló idő rövideége s a még folyamatban lévő berendezési munkálatok miatt megnyitva nem voltak.

1913. szeptember 1-től az év végéig 49 művet vásároltak 138 K 28 f értékben, melyek kötetszáma 52-re megy. Ugyanez

idő alatt 142 mű érkezett be mint ajándék 266 kötetben, melynek becsértéke 387 K 35 f. A könyvtári anyag földolgozása folyamatban van s mindaddig, míg ez meg nem történik, addig a törzsállomány egész pontos száma ki nem mutatható. A kötetszám azonban — hozzávetőleg — 11—12 ezer db-ra megy.

Máramarosszigeten a ref. főgimn. könyvtára a lefolyt évben 326 dbbal szaporodott és így a könyv- és irattár törzsállománya az év végén 34.568 darabot tett ki. A vétel útján szerzett könyvek ára 804'75 K volt. Kötésre csak 274'25 K-t fordítottak, mert az a könyvkötő, kivel az iskola szerződést kötött, a műhely felszerelésének hiányossága miatt alig tudott egynéhány darabot bekötni és így az év végén a régi könyvkötőhöz kellett visszatérniök. Az 1912. évi elszámolásnál 361'37 K maradvány állapított meg, tekintettel azonban arra, hogy az 1912-ről függőben lévő három tétel 17'54 K összegben a pénztárnak visszatérítettet, a pénztári maradvány 1913-ra 381'91 K-ban állapítható meg, 1914-re pedig 402'88 K maradt.

A cédulakatalogusnak tárgyi szempontból való átdolgozása érdekében a könyvtári bizottság a múlt évben megkereste az igazgatótanácsot, hogy két évre egy kisegítő munkaerőt adjon a könyvtáros mellé évi 300 K díjazással. Az igazgatótanács ezt elfogadta és az 1914. évben a katalogus átdolgozása meg is kezdődik.

A könyvtárban a nyitási napok száma 134 volt, amely idő alatt 1088 látogató 1568 darabot használt.

Miskolczon a *Borsod-Miskolczi Múzeum* életében az elmúlt 1913. év nevezetes fordulópontot jelez. Indokolt és részletes előterjesztésre ugyanis a Közművelődési Egyesület választmánya elhatározta, hogy a múzeumot hatósági kezelésbe adja át s ezt követőleg nemsokára úgy a város, mint a megye törvényhatósága kimondotta, hogy a múzeumot átveszi. A helyiség kérdését illetőleg annyira jutottak előbbre, hogy a város elhatározta egy új női ipariskola építését, melyet már az 1914. év őszén kezdenek meg, így remény lehet arra, hogy 1915-ben az így megüresedő mostani egész épületet megkaphatják s kellő külső és belső restaurálás után elfoglalhatják.

A könyvtár fejlesztésére a múzeum 1913-ban segédelmet nem nyervén, csak a legszükségesebb szakmunkák vásárlására s a folyóiratok előfizetésére szorítkozhatott. A könyvtár még most is a felső keresk. iskola 2 termében van beraktározva, mert a múzeum épületében arra hely nincsen. Ilyen megkötött helyzetben a könyvtárt természetesen csak a múzeumi bizottság tagjai használhatták.

A miskolczi ág. h. ev. egyház könyvtárát az 1913. évben leginkább tudományos képzettségű emberek használták. A középiskolai tanulók csak 10 K letét ellenében kaptak kézhez könyveket, mert néhány év alatt tetemes számú könyv veszett el náluk, az intézetek igazgatói pedig a könyvtár felhívására nem voltak hajlandók a tanulókat bizonyítványaik visszatartásának terhe mellett arra kötelezni, hogy a kikölcsönzött könyveket hozzák vissza vagy értéküket fizessék meg. Az év végén minden tanuló óvadékát visszakapta.

Nagybányán a Városi Múzeum életében az 1913. év minden nagyobb mozzanat nélkül mult el. A könyvtár anyagának gyarapításánál szem előtt tartották, hogy a tudományos és szépirodalmi termékekből a hiányokat pótolva, az újabb művekből is egy-néhányat szerezzenek be.

Nagynyeden a Bethlen-Kollégium könyvtárának fejlődése az 1913. év folyamán még a megelőző évinél is jelentékenyebb volt. A városi közönség fokozott mértékben vette igénybe, úgy hogy a látogatók száma a tavalyi 354-ről 716-ra emelkedett, a kivett és használt darabok száma pedig 5002-ről 6764-re. Épen ezért, az érdeklődő közönség kívánságához képest, nagyobb mértékben kellett beszerezni a modern irodalomba vágó műveket. Innen van, hogy ez évben a szaporulat 721 mű, 1295 darabban.

Nagyszombatban a Városi Közkönyvtár- és Történeti Emléktárra nézve az 1913-ik esztendő minden nagyobb mozgalmasság nélkül mult el. Nehezen talál bele újra a mederbe, melyben megalapítójának életében mozgott. Nem a lelkesedés hiányzott a vezetőségből, de nincs mód és lehetőség, hogy a város illetékes tényezőinek az érdeklődését oly ébren és állandóan a gyűjteményekre irányítsa és azokat oly gondos kapcsolatban tartsa a

város kulturális életével, mint ahogy azt a megboldogult alapító, ALSZEGHY János tette.

Szomorú jelenség, hogy a csütörtöki olvasó-órák közönsége szerfelett gyér. Az olvasótermet alig-alig látogatják, még az ifjúság sem keresi föl, mint azelőtt. Ezzel szemben örvendetes, hogy a vasárnapi kikölcsönzők száma egyre növekszik. Sajnos azonban, hogy az olvasott művek divatja a ma irodalmának vásáribb termékeit kegyeli, bár a Nyugat írói mellett a legnagyobb kedveltségnek JÓKAI, HERCZEG és EÖTVÖS Károly örvendenek. Emellett a szorosabb értelemben vett ifjúsági irodalom készletét is föl-föl kell frissíteni.

Nagyváradon a Városi Nyilvános Könyvtár állománya az 1913. év folyamán 8491 kötetről 11.144 kötetre szaporodott, a gyarapodás tehát 2653 kötet. Ebből ajándék 1014 kötet vétel, 1639 kötet.

Az olvasótermekben 25.296 látogató fordult meg, akik 26.933 kötet könyvet olvastak; ezenkívül 624 olvasónak 932 kötet könyvet adtak kölcsön s így a használt kötetek száma 27.865.

Az olvasott művek közül szépirodalmi volt 14.153 kötet (52,50%); tudományos munka 7844 kötet (29,50%); folyóirat 4736 kötet (18,40%). A katalógus most készül az olvasók részére 2—2 példányban.

Bihar vármegye közönsége 100, a Biharm. Keresk. Bank 50 K-t ajándékozott a könyvtárnak, SZÉLES Károly asztalos pedig a karthotek számára készített ajándékba egy két darabból álló szekrényt 120 K értékben.

A könyvtárőr javaslatára fölkerlte a bizottság a polgármestert hivatalt, hogy a könyvtár havi statisztikáját vegye föl a polgármesteri havi jelentésbe, hogy így a könyvtárügy is belekapcsolódjék a közigazgatásba s átmenjen az emberek vérébe. ADORJÁN Ármin előadó javaslatára a téli hónapokban 1/2 órával meghosszabbították a hiv. órákat és így vasárnap délután is 3—5 óráig nyitva tartják az olvasótermet. A könyvtárőr ama javaslatát, hogy a kikölcsönzést tagsági díjak ellenében terjesszék ki a társadalom szélesebb rétegeire, kiadták egy bizottságnak. Végül a segédőr fizetésének megállapítása végett megkeresték a városi tanácsot,

amelynek javaslatára a segédőr illetményeit a XI. és X. fizetési osztályoknak megfelelően állapították meg. Az állást egyelőre nem töltik be, holott égető szükség lenne rá, hanem az ideiglenes segédőr évi tiszteletdíját 1000 K-ban szabták meg.

Nyiregyházán a *Szabolcsvármegyei Múzeum* könyvtárát ez évben rendezték. A duplumokat kiválogatták s a hiányos folyóiratokat félretették, a többit pedig leltározták.

Nyitrán a *Nyitrai Múzeum könyvtárának* 1913. évi gyarapodása szerénynek mondható, de annál öröndetesebb a kölcsönzők számának szaporodása, amennyiben a kölcsönzők és a kölcsönzött darabok száma a tavalyinak kétszeresét érte el: 40 nyitási napon 634 kölcsönző 1842 darabot használt. A használók túlnyomóan nők és csaknem kizárólag szépirodalmi műveket keresnek. Mivel a szaporodást tartalmazó katalogus csak egy példányban áll a közönség rendelkezésére, igen érezhető már a nyomtatott katalogus hiánya. Ezt azonban a kimerüléshez közel levő vármegyei alap nem teljesítheti, más forrás pedig nem áll a múzeum rendelkezésére.

Pápán a *ref. főiskolai könyvtár* 1913-ban is híven igyekezett betölteni hivatását. A könyvtárnoknak ez év óta munkájában segítőtársa az állandó segédkönyvtárnokká megválasztott PONGRÁCZ József tanár.

Nyitva volt a könyvtár 303 napon d. u. 2—4 óráig. Ez idő alatt megfordult a könyvtárban 2125 látogató; tehát 647-tel több, mint az előző évben.

A könyvtár szaporulata eléggé jelentékeny: 1432 db volt, 327 darabbal több, mint az előző évben. Ebből államsegítségen vettek 75 kötetet, 932 K 33 f értékben, állami letét 19 kötet, vétel és csere 800 db, ajándék 538 db. A könyvtár törzsanyaga az év végén 39.916 darabra emelkedett s ehhez járul még mintegy 2000 kötet duplum.

Nagyon érezhetővé vált ismét a könyvtári helyiség szűk volta, amelyen évekkal ezelőtt vasállványok felállításával segítettek. Most már annyira megtelt ismét az egész helyiség, hogy a nagyterjedelmű, sok kötetből álló művek elhelyezése igen nehézvé vált.

A Főfelügyelőség útján nyert államsegély 1913-ban is 1000 K volt, a főiskolai hatóság pedig 3200 K-t fordított a könyvtárra, melyből 2360 K esett könyvbeszerzésekre és könyvköttetésre.

Pécsett a Városi Múzeum könyvtára helyiség hiánya miatt most is a városházán van elraktározva, használhatatlanul. Gyarapodása — nem lévén külön költségtétele — csak letétek és ajánlékozások útján történt. Állami letétként 12 kötet könyvet kapott.

Poprádon a Magyarországi Kárpátgyesület Múzeuma könyvtári osztálya vétel és ajándék útján 1913-ban mérsékeltén gazdagodott.

Pozsonyban a Városi Közkönyvtár feldolgozott állománya 1913-ban 3458 könyvvel és folyóirattal, továbbá 19 hirlapkötetel, 6 kézirrattal, összesen tehát 3483 darabbal gyarapodott. Ebből ajándék 2843 darab, állami letét 25 darab, állami segélyből eszközölt vétel 213 darab könyv, a városi hozzájárulásból eszközölt beszerzés 186 darab, végül a pozsonyvárosi tanács küldeménye 216 darab. A könyvtár földolgozott anyaga az 1913 év végén 28.887 darab volt. Ebből könyvkötet, folyóirat és füzet 28.154, hirlapkötet és egyes hirlapszám 589, apró nyomtatvány 35, térkép 76 és kézirat 33 darab.

Városi hozzájárulásból 1913-ban 2786·57 K-t fordítottak könyvek és folyóiratok beszerzésére. A könyvtár 1913-ban 800 K állami segélyben részesült. Az 1912. évről áthozott maradvány 129·95 K-t, az időközi kamat 12·69 K-t tett ki. Összesen tehát állami segély címén 942·64 K állott rendelkezésre. Ebből 853·54 K-át fordítottak könyvek vásárlására.

Pozsony szab. kir. város törvényhatósági bizottságának határozata folytán, mely szerint a közkönyvtár felszaporodott többes-példányai évenként március havában ottani intézetek között felosztandók, a múlt évben 276 darab könyvet és folyóiratot elajándékoztak. A városi népotthon 90, a terézvárosi népotthon 94, a várhegyi népkönyvtár 92 darabot kapott ebből az anyagból.

Az olvasóterem 238 egész és 49 félnapon, összesen tehát 525 félnapon volt nyitva a közönség számára. Ez idő alatt 2347 darab látogatójegyet állítottak ki. Az olvasóteremben használt anyag mennyisége 3717 darab volt. Óvadék ellenében 705 térít-

vényre kikölcsönöztek 2790 kötet, 291 egyszerű térítvényre (óvadék nélkül) 2001 kötetet. Összesen tehát 3343 látogató 8508 darab könyvet, folyóiratot s egyéb könyvtári anyagot használt. A kezelt óvadékösszeg (készpénz és takarékpénztári betétkönyvek) 7696 K 42 f volt. Az előző (1912.) évben a nyitási félnapok száma 545, a látogatók száma 3721, a használt anyag 9064 darab, a letett óvadékösszeg 7835 K volt. A két év adatainak összevetéséből úgy a látogatók számának, mint a használt anyag mennyiségének jelentékeny csökkenése tűnik ki. Ez a sajnálatos körülmény abban leli magyarázatát, hogy a könyvtár tetemes növekedésével egyre jobban érezhető helyszűke a közönség akadálytalan kielégítését is mindinkább megnehezíti, másrészt a primási palotában az elmúlt év utolsó negyedében megkezdett és jelenleg is folyamatban levő átalakítási munkálatok s az ezekkel járó lárma, por és piszok a kényesebb látogatókat elriasztják a könyvtár használatától, amelyet többször zárva is kellett tartani. A polgármester azonban kilátásba helyezte, hogy a primási palota fél-emeletén levő ama helyiségeket, melyekben jelenleg a katonai hivatal irodái vannak, egy-két hónapon belül átadja a könyvtárnak, miáltal legalább az aggasztó helyszűke nyer majd egyelőre kielégítő orvoslást.

1913 július havában a közkönyvtár címjegyzékének hetedik (1912. évi) pótfüzete jelent meg nyomtatásban.

Rimaszombatban a Gömörmegyei Múzeumnál mindazok a nehézségek, amelyek éveken át tétlenségre kárhoztatták a múzeum vezetését, eloszlottak és úgy a gyűjtemények, mint a közkönyvtárnak egyrésze a közönségnek 1913 május 16-án átadatott. Ezzel a múzeum végre elérte azt, amiért éveken át küzdött: állandó otthonhoz jutott és működéséről a közönségnek is beszámolhatott. Azonban még mindig csak egy része a múzeumnak az, ami ez idő szerint a közönség rendelkezésére áll: csak a négy teremben elhelyezett gyűjtemények és a helybeli kaszinó által örök letétbe helyezett könyvtár volt megnyitható az említett napon. Az épület emeletének másik szárnya még üresen áll és a múzeum tulajdonát képező könyvtár sem rendezve, sem elhelyezve nincs.

A könyvtár céljára az 1300 K államsegélyből csupán 155 K 70 f-t használtak fel. Minthogy a közönség rendelkezésére álló kaszinói könyvtár letét, melynek államsegéllyel való fejlesztése nem mutatkozik célszerűnek, a múzeum saját könyvtára pedig pénzhiány miatt nem volt berendezhető, a könyvtárkiadásoknál csak a legszükségesebbekre szorítkoztak. Magánosok adományai ugyan szintén hozzájárultak a könyvtár gyarapodásához, azonban a könyvtár rendezetlen állapotára és a könyvek gondozásának keresztülvihetetlenségére való tekintből a múzeum vezetősége 1913-ban még nem helyezett nagyobb súlyt az önkéntes könyvadományokra és ez okból a múzeumnak már felajánlott könyvtárakat, mint például az ev. esperességét, nem szállította be.

Sárospatakon a ref. főiskola könyvtára az 1913. évben ajándékozásokból 1819, állami segélyből 207, állami letétből 15, a főiskolától kapott javadalomból 155 darabbal gyarapodott. Az évi rendes államsegélyt (1207'91 K) és a főiskolai javadalmat (1978'43 K) ez évben is hiányok pótlására és tudományos jellegű könyvek beszerzésére s folyóiratokra fordították. Az ajándékozások közül kiemeljük özv. dr. CSIKY Kálmánné úrnőét, aki oly korán elhunyt fiának, dr. CSIKY Kálmán sárospataki jogakadémiai tanárnak könyvtárából 620; báró VAY Elemér nyug. főispánét, aki 294 és SZILÁGYI Benő főgimn. tanárét, aki 183 kötet könyvet ajándékozott a könyvtárnak.

Az év történetében följegyzésreméltó esemény, hogy HARSÁNYI István helyettes főkönyvtárnok a kéziratárnak 1910 július 5-én megkezdett rendezését 1913 augusztus 26-ikára bevégezte. Készített három katalogust, nevezetesen: kötetbe foglalt alapcímtárt; szerzők, illetőleg rendszók szerinti betűsoros cédulakatalogust s végül időrendes cédulakatalogust. Az alapcímtár terjedelme 1662 sorszámmal 344 nagyívréltlap; a betűsoros cédulák száma 5978, az időrendes mozgólapon pedig 2189.

A kéziratár törzsanyagán kívül HARSÁNYI azokról a kéziratokról és egyház- s irodalomtörténeti tartalmuknál, vonatkozásuknál vagy könyvészeti jellegüknél fogva figyelemreméltó följegyzésekről is készített katalogusokat, amelyek a könyvtár nyomtat-

ványai között, illetőleg azok tábláin s előzéklevelein elszórtan találhatók. Eddig 54 kötetben talált 96 különböző kézirat, illetőleg figyelemreméltó följegyzés van katalogizálva. A nyomtatványok közé kötött kéziratok ezután is régi helyükön maradnak.

A könyvtár törzsállománya 1913 végén 56.048 kötetre szaporodott. A kéziratok száma, a rendezés eredménye s az 1913. évi gyarapodás szerint 1667.

260 nyitási napon 2126 esetben 3197 darabot kölcsönöztek ki helyben és vidékre. A könyvtári forgalom emelése céljából az eddigi dolgozóterem mellé 1913 nyarán nyilvános olvasótermet rendeztek be 14 ülőhellyel.

Selmeczbányán a Városi Múzeum és Könyvtár könyvkészletének használata csekély; a közönség e könyvtárat mellőzi és inkább a vele kapcsolatos népkönyvtárat használja. A használati statisztika fogyatékosága miatt az 1913. évben a használók ki sem mutathatók, ellenben a népkönyvtár és városi könyvtár együttes könyvforgalma 9—10.000 kötetre tehető. Miután a városi könyvtár és a népkönyvtár egy közös helyiségben van, e kettőt régebben a hatóság maga is összetévesztette, amiből olyan helyzet alakult ki, hogy sok városi könyv kötésének a népkönyvtár a tulajdonosa és viszont. E bajokon csak a két könyvtár egyesítésével lehetne már segíteni, amire nézve az Országos Tanács jóváhagyását fogják kikérni.

Az intézet új vezetőt nyert dr. MIKLÓSSY Zoltán okl. tanár személyében. A kezelési teendőket GONDA József levéltári díjnok végzi. Szolga és laboráns nincs, ennek teendőit a múzeum vezetője kénytelen végezni; teremőr sincs, ennek teendőit a levéltári díjnok végzi.

Sepsiszentgyörgyön a Székely Nemzeti Múzeum vezetőségének egyik legfőbb gondját az 1913-ik év folyamán is az építéssügy képezte, anélkül, hogy az az év végéig teljes befejezést nyerhetett volna.

A könyvtár és levéltár gyarapítására kézhez vett 1000 K-ból 695'63 K-t könyvkötésre, 90 K-t báró ORBÁN Balázs «Székelyföld» című művének megvásárlására, 85'46 K-t levéltári anyag beszerzésére és gyűjtésére, 129'54 K-t már régóta járó folyóiratok

előfizetési díja egy részének kifizetésére s egy pár multhatatlanul szükséges segédkönyv bevásárlására fordítottak. Csak jelentéktelen kis összeget fordíthattak tehát a könyvtár gyarapítására, de azért állami letét és ajándékozás útján a könyvtári anyag az 1913-ik évben is jelentékenyen gyarapodott.

A levéltár gyarapodása a könyvtárénál még jelentékenyebb volt. Vásár útján szerezték meg szotyori id. Bátorszív NAGY Ferencnek, a volt székely határőrző huszárezred kapitányának, I. FERENC királytól 1833. július 11-én kapott címeres nemeslevelét. E nemes-levéllal együtt megvásárolták úgy az ő, mint hasonló nevű, szintén huszárkapitány fiának, a református Székely Mikó-Kollégium érdemes alapítójának, valamint ifj. NAGY F. feleségének, csikszentkirályi FFRENCZI Rozáliának hátramaradt családi iratait is. A XVII—XIX. századból származó iratok (396 db) nemcsak a NAGY- és FERENCZI-, de a csikszentkirályi BOROS- és más rokon-családok életéhez s így a székelység történetéhez is érdekes adatokat nyújtanak. BARTHA László, ki családjának fejedelemerkori okiratait már korábban a múzeumnak adományozta, most a XVIII—XIX. századból származó 280 darabbal gazdagította a levéltárat. BIRÓ Mózes a XVIII—XIX. századból származó 8 db oklevelet, illyefalvai DÓSA Eliz az 1815—1852. évekből az illyefalvi DÓSA-család levelesládájából 24 darabot, GÖDRI Sándor 12 darab oklevelet és 4 db kéziratot, KELEMEN Lajos Oroszfalu községnek nagyajtai CSEREY Zsigmond ellen zálog iránt folytatott perében 1829 április 13-án kelt s az egész terjedelmes zálogpert leíró ítélmesteri kiadványt, ifj. KELEMEN Lajos a besenyői BABOS-, a kökösi KÖRÖSSY- s főleg a bölcsei BUDAI-család levelesládájából a XVII—XIX. századból 808 db oklevelet és periratot, KISS Dénes családjá leveleiből az 1672—1822. évekből 67 darabot, KÖNTZEI Antónia a karatnai KÖNTZEI-család leveleiből a XVII—XIX. századból 745 darabot és KÖNTZEI Benedek a karatnai Köntzei-család levelesládájából a XVII—XIX. századból 2566 darabot, LÁZÁR András családjának a XVI—XIX. századból származó 284 db oklevelét, POTSA János a hatolykai POTSA-család még a múzeumnak át nem engedett leveleiből a XVIII—XIX. századból 293 db-ot

és SZABÓ György családi irataiból a XVIII—XIX. századból 58 darabot, dr. SZTRIPSZKY Hiador, az uzoni PÜNKÖSTI-család XVII—XVIII. századbeli leveleiből és peres irataiból 50 darabot, VARGA András pedig a lécfalvi GYÁRFÁS-család leveleiből 3 darabot adományozott a múzeumnak.

A könyvtár és levéltár számszerű gyarapodása az 1913-ik évben a következő volt: a) Könyv: 645 db; b) Hirlap: 51 db; c) Apró nyomtatvány: 55 db; d) Térkép: 4 db; e) Kézirat: 6 db; f) Oklevél és egyéb irat: 5593 db. Összesen 6354 db. Ebből vásár útján szereztetett 581 db. Állami letét 13 db. Ajándék 5760 darab. Az osztály könyvanyagának állománya az év végén 67,960 db volt.

Sümegeen az *Allami Darnay-Múzeum* 1913. évi szaporulatában első helyen említendő a Főfelügyelőség által megszerzett s a sümegi vár történetére vonatkozó, több száz rajzból, okmány-másolatból és történeti adatokból álló kolligátum, mely KIMNACH Ödön tanár munkája és gyűjtése. Ebből az anyagból, egyesítve azt a múzeum eddigi adataival, megírható lesz Sümeg és Sümeg várának története. A KISFALUDY-teremben nyert elhelyezést a Főfelügyelőség másik letétje, a KISFALUDY Sándor és SZEGEDY Róza badacsonyi pincehajlékait ábrázoló, PÖRGE Gergely által rajzolt két kép is. Ugyanoda került Kisfaludi PIKÉTHY György ajándéka, VÖRÖSMARTY Mihály *Csongor és Tündéjének* első kiadása CZUCZOR Gergely kézirati bejegyzéseivel. Érdekes szerezmény KISFALUDY Sándor *Kemény Simon* drámájának sugó-könyve is, melyet helyenkint a költő jegyzetekkel és javításokkal látott el. Ezekből tudjuk meg, hogy a vezetése alatt levő balatonfüredi játékszin sugó-könyve volt.

Szabadkán a *Városi Könyvtár és Múzeum* az 1913. évben a régi célszerűtlen, szűk és sötét udvari helyiségből ugyanannak az épületnek első emeletén három utcára szolgáló, világos, négy nagy termébe került. A könyvtár célszerű elhelyezésére több könyv-állványt készítettek. A múlt évben vette át a könyvtár a Szabadka város által MOKOSSAY Mátyás plébános örököseitől a könyvtár részére 105 K-n megvásárolt 278 műből álló 1155 kötetes könyv-

tárat, úgyszinté az elhunyt GAÁL Ferenc kiváló zeneszerző 225 K 50 f-ért megvett, 70 műből 85 kötetben álló könyvtárát és zeneszerzői kéziratait, melyek még az eredeti zeneszerzemények kéziratainak megállapítása végett átnézendők. Végül kifizette a felosztott közkönyvtár és múzeumegylet különböző megrendelésekből származó több mint 200 K-t kitevő adósságát. A közkönyvtár és a múzeum iránt a város közönsége állandóan érdeklődik, aminek bizonyossága, hogy több magánegyén 349 művet ajándékozott a könyvtárnak.

A könyvtár eddig részben rendezése, a kint levő könyvek beszedése, a hiányosak kiegészítése, de legnagyobbbrészt az olvasóteremül használandó teremnek más múzeumi tárgyakkal történt elfoglalása miatt zárva volt. Azonban remélhető, hogy a felszabadult olvasóterem az 1914. év őszén megnyitható lesz. Egyes művek azonban tudományos munkálkodás céljaira akadálytalanul szolgáltattak ki a multban és szolgáltatnak ki a jelenben is.

Szamosujvárt az Örmény Múzeum könyvtára 209 darabbal gyarapodott. A könyvtárban eddigelé csak tudományos és szakkönyvek beszerzésére volt a főszűly fektetve, de fennforog a szépirodalmi művek fokozatos beszerzésének égető szűksége. E téren a Főfelügyelőség a maga részéről már megtette a kívánatos első lépést JÓKAI összes műveinek saját javadalmából való adományozásával s most már a könyvtárnak ily irányban évről-évre való fejlesztése volna a főteendő.

Szatmárt a Kölcsey-Kör Múzeuma 1913-ban igyekezett gyűjteményei iránt a közönség érdeklődését ébren tartani. A könyvtárt 80 nyitási napon 164 egyén látogatta s kikölcsönzés útján 699 kötetet használt. A könyvtár vétel útján 140 kötettel gyarapodott s az év végén 4959 darabból állott.

Szászvároson a ref. Kún-kollégium könyvtára anyagának rendezése során befejezést nyert négy újabb szak földolgozása: erdélyi, világ- és kulturtörténelem, klasszika filológia; munkában vannak a földrajz, természetrajz, természettan és matematika, valamint a ogtudomány szakjai. Mind e szakok a rendezés alatt is nyitva állottak a közönség számára. Az évi forgalom 4015 kötet volt, és

pedig 2730 kötet szépirodalmi, 1285 kötet tudományos munka, ami az előző évi 3720 kötethez képest fejlődést mutat.

A gyűjtemény gyarapítására kiutalt 800 K államsegélyből 126 művet 135 kötetben vásároltak. A kollégium a maga alapjaiból 1160'70 K-t fordított könyv és folyóirat vásárlásra és kötésre, 15'43 K-t irodai felszerelésekre, 300 K-t pedig személyi kiadásra. Vásároltak 221 művet 238 kötetben. Ajándékokból gyarapodott a könyvtár 294 művel 305 kötetben, mintegy 692 K 14 f értékben, beleszámítva a RÉVAI nagy lexikon ama két példányát is, melyeket a kultuszminisztériumtól és a Főfelügyelőségtől kapott a könyvtár ajándékba. Az egész évi gyarapodás 641 mű 682 kötetben, ami 2535, illetőleg 2211 K értéket képvisel, ezzel a könyvtár törzsállománya 17.514 kötetre emelkedett.

Szegeden a Somogyi-Könyvtár és Városi Múzeum gyűjteményei közül a könyvtár beosztott törzsanyag-állománya az év végén 82.514 kötet. Az évi gyarapodás 1571 kötet, amiből 889 kötet adomány és tagilletmény, a többi vétel és letét. Köttettek 561 kötetet 992 K költségen. A törzsanyag állománya szakok szerint: Ösnyomtatvány 204, hittudomány 13.466, jogtudomány 5552, államtudomány 3362, orvostudomány 3147, matematika, fizika, természetrajz 9497, filozófia, esztetika, nevelés 6638, történelem, földrajz, néprajz, régészet 15.298, nyelv, irodalom 12.054, vegyes 8618, ujság 4678 kötet.

Szolgálati idő tíz hónapon át minden köznapon d. e. 10—1, d. u. 4—7 óra, a nyári két hónapban d. e. 10—12 óra. Az olvasók összes száma 14.945, 1912-ben: 14.329, az olvasott művek száma 18.670, 1912-ben: 16.569. Az olvasók átlagos napi száma 6075, 1912-ben 5731. Foglalkozás szerint volt 1761 nő, 7569 tanuló a középiskolák három felső osztályából, 105 pap, 769 tanár, tanító, 386 író, hirlapíró, 505 művész, 808 ügyvéd, jogász, 599 mérnök, építész, technikus, 86 orvos, 82 gyógyszerész, 211 katona, 335 állami tisztviselő, 229 községi tisztviselő, 287 vasutas, póstás, 903 magántisztviselő, 34 önálló kereskedő, 44 kereskedősegéd, 30. önálló iparos, 38 iparossegéd, 2 földművelési alkalmazott, 68 háztulajdonos, tőkepenzes, 94 egyéb. Könyvtárnyitási nap volt 246,

1912-ben 250. Indokolt esetekben házi használatra kiadtak 232 elismervényre 418 művet.

Székszárdon Tolnavármegye Múzeumának könyvtára 1913-ban 200 K államsegélyt kapott, amelyből a folyóiratok folytatólagos előfizetését fedezték.

Szentesről a Csongrádvármegyei Tört. és Rég. Társulat Múzeuma jelentést nem küldött.

Székesfehérvárott a Fejérvármegyei és Székesfehérvári Múzeum mult évi életében legjelentősebb mozzanat, hogy a múzeum a vall. és közokt. miniszter úr 1913. január 29-én kelt 952. számú rendeletével állami felügyelet alá helyeztetett és formailag is felvétellett az Orsz. Főfelügyelőség hatáskörébe. Miután a gyűjtemények fejlődése és a bérhelyiségnek majd 2000 K-át kitevő fenntartása indokoltta teszi önálló múzeumépület emelését, az egyesület azzal a kérelemmel fordult a Főfelügyelőséghez, hogy 150.000 K segély nyújtásával támogassa a múzeumépítési alap megteremtésében. A Főfelügyelőség válaszában az államsegély megadását a helyi tényezők hozzájárulásától tette függővé. Ennek folytán a múzeum átiratot intézett Fejérvármegye és Székesfehérvár szab. kir. város törvényhatóságaihoz, nyilatkozzanak, mivel hajlandók az önálló múzeumépület létesítéséhez hozzájárulni. Érdemleges válasz ezideig nem érkezett.

A könyvtárban folytatták a hazai régészeti szakmunkák beszerzését. Állami letétként megkapták a RÉVAI Lexikon I—IX. kötetét. Az adományok között említésre méltók az ipartestület által küldött céhiratok és könyvek, dr. FANTA Adolf hagyatékából számos Székesfehérvárra vonatkozó könyv és nyomtatvány, melyet az örökösök engedtek át a múzeumnak.

Szombathelyen a Vasvármegyei Kultúregyesület Múzeumának könyvtári anyagát a közönség úgyszólván kizárólag kikölcsönzés útján használta. Ama kísérlet, hogy a közönséget az olvasóteremben való olvasásra szoktassák, eredménytelen maradt, jóllehet a könyvtár e célból a legérdemesebb szaklapokat és folyóiratokat járattja s a könyvtárról a város intelligens lakossága körében körülbelül 700 ismertető-levelet küldtek szét. A kikölcsönzők

száma 1702, a kikölcsönzött műveké 4003 kötet, amelyeknek legnagyobb része (1544) a szépirodalomra esik.

Temesvárt a Városi Nyilvános Könyvtár komoly és sikeres munkájának immár 10-ik évébe lépett.

A lefolyt évi összes gyarapodás 1273 tételben 2469 kötet és füzet 7848 K 75 f értékben. Az egész gyűjtemény ezzel 46.617 kötetre szaporodott. A művek 146.118 K 55 f értéket képviselnek.

A gyűjteménynek ily rohamos gyarapodása által a könyvtár gyűjteményhelyiségei szűkekké váltak. A városi tanács ez oknál fogva a kegyesrendiek régi rendházának egyelőre egyik, a könyvtár udvarára nyíló kis termét bocsátotta a könyvtár rendelkezésére, amelyben a nagyterjedelmű hirlaposztály nyer elhelyezést.

A könyvtárból az elmúlt évben 7393 művet kölcsönöztek ki és 7900 művet olvastak a könyvtár olvasótermében; összesen tehát 15.293 művet használtak. Az olvasóterem nemcsak délután 3—7 óráig, hanem délelőtt 8—12 óráig is nyitva volt. A könyvtárban összesen 248 nyitási napon 8666, vagyis naponként átlag 35 egyén fordult meg, kik naponként átlag 61 művet olvastak, vagy vettek ki. Az olvasott művek szakszerinti megoszlásánál 1913-ban is a szépirodalmi és nyelvtudományi művek vezetnek: a szépirodalmi művek 7566, a nyelvtudományiak 1609 számmal; ezt követi a földrajz és útleirási szak 1174 művel. Minthogy a könyvtárosok azt tapasztalták, hogy a tanuló-ifjúság nagy része (az olvasóteremben) rendszertelenül olvasott, oly műveket óhajtott, melyek sem korának, sem értelmi fejlettségének nem feleltek meg, azért az ifjak olvasási munkáját kellő körültekintéssel ellenőrzés alá vették. A foglalkozási ág szerinti megoszlásnál az olvasóteremben a középiskolai tanulók vannak túlnyomó számmal, a kikölcsönzők közt pedig a hivatalnoki kar vezet, de meg kell jegyeznünk, hogy a könyvtár látogatói sorában a város értelmiségének más osztálya is elég szép számmal van képviselve.

A könyvtári személyzet munkássága az olvasóközönség kiszolgálásán és a könyvanyag rendbentartásán, a gyarapodás kellő feldolgozásán kívül, az 1911—1913. évi gyarapodás folytatólagos

címtárának könyomatos sokszorosítás útján való ideiglenes kiadására irányult.

A könyvtár házi könyvkötészetében az év folyamán 1488 kötet hirlapot és könyvet kötöttek be. Minthogy azonban a könyvtári könyvkötő a munkát egyedül nem győzi, az értékesebb műveknek a házi könyvkötészetén kívül, de a könyvtár anyagával való bekötése iránt az év vége felé első kísérletet tettek, amennyiben bőr- és vászonkötés céljából egyelőre 300 db könyvet munkába adtak.

A könyvtár 1913. évi összkiadása, az 1000 K államsegély felhasználását is figyelembe véve, 12.491 K 55 ft tett ki, 1914. évi költségelőirányzata pedig 12.100 K-ban állapítottatott meg és fogadtatott el a törvényhatósági bizottság közgyűlése által.

A *Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Múzeumtársulat* szakkönyvtárában archaeológiai, numizmatikai, szépművészeti, néprajzi és délmagyarországi történelmi alosztályok vannak. E könyvtár anyaga ugyan 10.078 darabból áll, de ennek nagy része aprónyomtatvány, vagy kézirat. A könyvek száma 1913 végén mindössze 2184 db volt. A könyvgyűjtemény legnagyobb részét még 1903-ban átadta a Társulat a temesvár-városi nyilvános könyvtárnak, hogy ezzel is elősegítse a temesvár-városi nagyobb arányú nyilvános könyvtár létesítését.

Az elmúlt évben a szakkönyvtár 258 darabbal gyarapodott; ezek között legértékesebb ama 139 darabból álló könyvadomány, amelyet a temesvár-városi könyvtár ajándékozott a Társulatnak. A társulati főtitkár ugyanis a városi nyilvános könyvtár többes példányaiból kiválogatta mindazokat a műveket, amelyek a szakkönyvtár egyik vagy másik osztályába beleillenek s amelyek abból idáig hiányzottak. Emellett a múlt évben is gyűjtöttek ez osztály számára régi hirlapszámokat, apró nyomtatványokat, sőt még képes-levelezőlapokat is.

A *Délmagyarországi Természettudományi Társulatnak* a városi közkönyvtárban elhelyezett könyvtára 30 önálló művel és 42 folyóirattal gyarapodott. Ezekkel a Társulat könyvtára 4231 darabból áll.

Tiszafüreden a nagyközség tulajdonát képező s a *Múzeum-*

és Könyvtáregylet gondozása alatt álló közkönyvtár az 1913. évben is jelentékenyen gyarapodott részben ajándékozás, részben egyleti vétel, főként pedig az évi állami segélyből. Az olvasóközönség 13.526 esetben 4516 kötetből álló 4211 művet vett igénybe, amely körülmény igazolja, hogy a könyvtár a község lakosságának nélkülözhetetlen. A könyvtár 1913. december 31-ki állapota 5594 mű 6361 kötetben.

Vercsezen a Városi Múzeum és Könyvtár az elmúlt 1913. esztendőben ismét szépen fejlődött és erősen gyarapodott. Ugyanezt mondhatjuk a használatról is. A könyvtárba jelentékeny ajándékok folytak be. Így a városi tanács a polgármester intézkedésére 102 db 366 K értékű könyvet küldött át, MLÁDENOVITS Lyubica k. a. pedig 128 könyvet adományozott. Így összesen 1032 dbot kapott a könyvtár ajándékba. HERCZEG Ferenc jeles írónk, verseci születésű lévén, a könyvtárban egy külön HERCZEG-gyűjteményt alapítottak, amelynek alapját WOLFNER József könyvkiadó 129 darabból álló 500 K-t érő ajándékával vetette meg. Vercse bortermelői fontosságára való tekintettel még egy külön borászati és szőlőszeti osztály létesítésével is kezdtek foglalkozni, végre 1 AENEAS SYLVIUSSzal és 1 TEMESVÁRI PELBÁRTtal megkezdték az ősnymtatványok egy instruktív sorozatának gyűjtését is.

A szükségessé vált új, bővített, kézi katalógus összeállításán tovább folyt a munka. A város e célra 600 K-t engedélyezett.

A kéziratgyűjtemény ZEH Ferenc verseci születésű német író «Leonidas» című tragédiája kéziratával gyarapodott.

A könyvtár használata örömdetesesen emelkedett. 1913-ban 16.721 könyvet adtak ki; 2658-al többet mint az előző évben.

Veszprémben a Veszprémmegyei Múzeum könyvtárának gyarapításánál 1913-ban is az a szempont vezetett, hogy a rendelkezésre álló erőt leginkább a szakkönyvtár fejlesztésére fordítsák, amely célt a beszerzett régiségtani, néprajzi, művészeti és természettudományi folyóiratok is előmozdítani hivatvák. A részben állami, részben múzeumegyleti segélyből beszerzett 41 db önálló műből 1 db a történet-régiségtani, 2 db az ethnographiai, 5 db a művészeti, 16 db a természettudományi és 5 db egyéb szakra

esik. A beszerzett oklevelek legtöbbje céhemlék. Az ajándékozás útján beérkezett könyvtári anyagból a történet-régészeti szakra esik 68, az irodalmira 27, a művészetre 4, a természettudományira 11 és egyébre 36 db jutott.

Zomborban a Városi Közkönyvtárnak okvetlen új helyiségre van szüksége. Sajnos a DMKE palotájának építése, melyben elhelyezést nyerne a könyvtár, még mindig megoldatlan s így más megoldásról kell gondoskodni.

A *Bácsbodrogvármegyei Múzeum* könyvtára köteteinek számát, az állami segélyből beszerzetteken kívül, a fenntartó Társulat által évek óta gyűjtött, de számadásba nem vett könyvek, térképek és egyéb könyvtári anyag leltározása és bekebelezése 1965 darabra emelte. A rendezés munkáját a titkár és a múzeumi őr végezték.

III.

Az állami felügyelet alatt álló népkönyvtárakról a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa 1913. évről kiadott jelentése alapján a következőkben számolunk be:

Az új nép- és vándorkönyvtárak fölállítása 51.119'82 koronába került. Közművelődési és könyvtáregyesületek, olvasókörök és ifjúsági egyesületek közül 67 részesült könyvtárak létesítésére, illetve fejlesztésére segélyben. Ennek összege 72.500 korona. Gazdasági népkönyvtárak kiegészítésére 3600 koronát, a régibb könyvtáraknál évközben mutatkozó apróbb dologi kiadások, pótlások és javítások fedezésére s a könyvtárak cserélésének költségeire 2176 koronát, a régibb népkönyvtárak kiegészítésére szolgáló tíz 30 kötetes vándorkönyvsorozat beszerzésére 2000, a népkönyvtártani kézikönyv II. kiadásának költségeire 3600 koronát, a Vasárnapi Könyv című népies folyóirat 300 példányának előfizetésére 624 koronát s végül a könyvtárkezelők jutalmazására 6000 koronát fordítottak.

Új népkönyvtárat 1913-ban a Tanács 40-et állított föl. E könyvtárak közül az Athenaeum r.-t. a fennálló egyezség folytán 3 egyenként 1000 K, 2 egyenként 400 K és 1 db 300 K értékű

népkönyvtárat díjtalanul szállított, úgy hogy az 1913. évi javadalmat 34 népkönyvtár könyvanyagának beszerzési költségei terhelték, még pedig húsz 1000 korona értékű, nyolc 400 korona értékű és hat 300 korona értékű könyvtár beszerzésének költségei.

Ez állandó jellegű népkönyvtárak mellett a Tanács az 1913. évi állami javadalom terhére 32, egyenként 500 korona értékű vándorkönyvtárat állított föl.

Az 1913. évben létesített könyvtárak összes száma tehát 72-re rúgott. Ehhez járult még az 1912. évi javadalom terhére megrendelt könyvtárakból visszamaradt két 300 koronás könyvtár, amelyek elhelyezéséről ugyancsak az 1913. évben történt gondoskodás. Ilykép az 1913. év folyamán 74 könyvtár került szétosztásra.

E könyvtárak fölállításáról az Országos Tanács április hó 30-iki ülésén határozott s ezt a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium augusztus hó 13-án 86.298. sz. a. hagyta jóvá. E könyvtárak az eddigi eljárásnak megfelelőleg könyvszekrényekkel ellátva adattak át rendeltetésüknek. A könyvtárak könyvanyagának ára 41.000 koronát tett ki, a szekrények, az 1000 koronás könyvtáraknál egyenként 160, a kisebb könyvtáraknál pedig egyenként 105.20 koronával számítva, 8940 koronába kerültek. Megjegyzendő, hogy a 105.20 koronás könyvszekrénytípusból az új könyvtárak számánál eggyel többet szereztek be, amely Lőcsére került, az Iparostanonc-Otthonnak régebben adományozott könyvtár újabb gyarapodásának a befogadására. A könyvanyag és szekrények december hó végén küldettek szét rendeltetési helyükre.

Az itt összegezett nép- és vándorkönyvtárak elhelyezése a következőkép oszlik meg:

A szorosabb értelemben vett *Magyarország* területén a Tanács közvetlen felügyelete alatt egy-egy ezerkoronás könyvtár már létező ezerkoronás könyvtár kétezerkoronás sorozattá leendő kiegészítése gyanánt Budapesten a Budai Közműv. Körnél, Csapon, Jolsván és Orsován; új ezerkoronás könyvtárak Alsókubinban, Aradon, Balassagyarmaton, Bánban, Barcsban, Békéscsabán az erzsébethelyi iskolában, Diszelben, Dunaalmáson, Fiumében az áll. el.

iskolában, Gyöngyösön, Karánsebesen, Kiskúnmajszán, Krasznahorkaváralján, Lugoson a Tisztviselők Otthonában, Nagybányán a közs. iparostanonciskolában, Perecsenyen, Szatmárnémetiben és Szentesen; egy-egy négyszázkoronás könyvtár Budapesten a honvédfogházban (2 db.), Esztergomban az Inas-Otthonban, Kolozsvárott a honvédfogházban, Nagyszőlősen a vm. Gyermekvédő Ligánál, Rozsnyón, Szegeden a honvédfogházban s az Áll. és Törvényhat. Altisztek és Szolgák Egyesületében, Tiszolczon és Vizaknán; végül egy-egy háromszázkoronás könyvtár Belényesen, Budapesten a Belügymin. Hivatszolgák Nagyboldogasszony-Egyesületében, Czeldömölkön, Désen a várm. közkórházban, Kassán a honvédfogházban, Munkácson a m. kir. honvédcsapatkórházban, Nagyváradon az Iparostanulók Otthonában, Szentesen a várm. közkórházban és Véménden nyert elhelyezést. Az ötszázkoronás vándorkönyvtárak a következő helyekre kerültek: a) az Abaújtornamegyei és Kassai Közművelődési Egyesület útján: Beretre; b) Baranya vármegyében a Pécsi Ingyenes Népkönyvtár-Egyesület útján: Olaszra; c) Békés vármegyében a Békésvármegyei Általános Tanítóegyesület útján: Szarvasra a nádasoldali iskolába; d) Bihar megyében a nagyváradi Szigligeti-Társaság útján: Biharsályiba és Nagyszántóra; e) a Borsodmiskolczi Közművelődési Egyesület útján: Domaházára, Tardonára és Miskolcra, 4 a gyalogsági, huszár-, tűzérségi és honvédlaktanyákba, 3 pedig a felsővárosi iskolákba; f) Csanád megyében Makóra a rákosi iskolába; g) Csongrád megyében Szegedre a szatymazi, székalji, szélhádi és nyirkosi felsőtanyai iskolákba és Horgosra 2 könyvtár az áll. iskolákba; h) Jász-Nagy-Kún-Szolnok vármegyében Örményespusztára azzal, hogy az ott lévő régibb sorozat Porgányba helyezendő át; i) Sopron megyében Potyondra; j) Vas megyében: a Vasvármegyei Kultúregyesület útján Halogyra, végül k) Zemplén megyében Csarnahóra és Töketeresre.

Miként a mult esztendőben, a Tanács ez évben is gondoskodni kívánt a *Horvát-Szlavonországban* elszigetelten élő magyarság közművelődési szükségleteinek kielégítéséről s a Julián-Egyesület útján Beliscén egy 1000 K értékű népkönyvtárat létesít

tett s emellett hat, egyenként ötszáz korona értékű vándorkönyvtárat is állított föl Antunovac, Budakovác, Govedjepolje, Ivanovci, Lasarovác és Rezovac községekben. A Horvát-Szlavonországban idáig elhelyezett könyvtárak száma ekként 52-re emelkedett. A zágrábi Magyar Társaskör könyvtára 1000 korona pénzsegélyben részesült, míg a zágrábi MÁV népiskolánál elhelyezett népkönyvtár időközben fölmerült hiányai pótlására 200 K-t kapott.

Ama terven, hogy a *külföldi magyarságot* is részesítse a Tanács az anyanyelvükön szóló olvasmányok lélekművelő áldásában, a következő intézkedésekkel munkálkodott: Bukarestben a róm. kath. magyar iskolát a Szent-László-Társulat útján látta el nagyobb könyvsorozattal, melynek beszerzése 888 K-t igényelt az előirányzott 800 K helyett. Az Északamerikai Egyesült-Államokban a mackeesporti magyar ref. egyháznak 100 K-t, a san-franciskói Első Magyar Egyesületnek 400 K-t s a st.-louisi public librarynak 500 K-t irányoztak elő, hogy ez összegek erejéig magyar könyvekkel gyarapítsák könyvtárukat. Ez előirányzatok végrehajtása azonban, más oldalról fölmerült túlkiadások következtében, az 1914. év első felére maradt.

Ugyancsak az 1914. év első felére tolódott el ama terv megvalósítása is, hogy a Julián-Egyesület kezdeményezésére és közvetítésével hajós népkönyvtárak létesüljenek hazánk fontosabb folyami kikötőiben. Eredetileg e célra 1000 K-t vettek föl az 1913. évi költségvetés keretébe, mely összesen 2 hajós könyvtár fölállítását tervezték.

Új könyvtárak fölállítására, illetve a már meglévő könyvtárak gyarapítására a Tanács javaslatára a következő közművelődési egyesületek és könyvtárt fenntartó testületek részesültek közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi miniszterium útján pénzbeli segélyben: Az Alföldi Magyar Közművelődési Egyesület, a Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület, a Dunántúli Közművelődési Egyesület, az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület, a Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület s az Uránia Tudományos Egyesület, egyenként 5000 koronát, a nagykanizsai városi

közkönyvtár 3000 koronát, az eperjesi Széchenyi-Kör és a nagyváradai városi közkönyvtár egyenként 2000 koronát, a Budapesti Könyvtár-Egyesület és a hódmezővásárhelyi közkönyvtár egyenként 1800 koronát, a budapesti Szabad Lyceum és Erzsébet Népkadémia egyenként 1500 koronát, az Orsz. Magyar Iskola-Egyesület, az Abaujtonavármegyei Közművelődési Egyesület Kassán, a csikszeredai, kézdivásárhelyi és székelyudvarhelyi róm. kath. főgimnáziumok, a zilahi ref. főgimnázium, a pécsi Ingyenes Népkönyvtár-Egyesület, a temesvár-józsefvárosi Polgári Olvasó-Egylet, a zágrábi Magyar Társaskör és a zólyomi városi közkönyvtár egyenként 1000 koronát, a kassai Kazinczy-Kör 900 koronát, a Torontálmegyei Magyar Közművelődési Egyesület Nagybecskerekén 800 koronát, a pozsonyi Toldy-Kör 700 koronát, az Aradi Kölcsey-Egyesület, a budapesti III. ker. óbuda—újlaki ág. h. egyház, a győri Népkönyvtár-Egyesület, a Nógrádvármegyei Nemzeti Intézet s a tiszafüredi Múzeum- és Könyvtár-Egyesület egyenként 500 koronát, a budapesti VI. ker. Népkönyvtár-Egyesület, a VIII. ker. Közjótékonyági Egyesület, a IX. ker. nép- és isk. könyvtár, a X. ker. nép- és isk. könyvtár, a Szociális Missió-Társulat növédelmi hivatala, a makói városi könyvtár, a temesvári erzsébetvárosi, ferencvárosi, gyárvárosi és népirodai könyvtárak egyenként 400 koronát, a budapesti Angyalföldi Népkönyvtár-Egyesület, a III. ker. nép- és iskolai könyvtár, az Orsz. Közp. Kath. Legényegyesület és vakok állami intézete, a felkai Tatra-Múzeum-Egylet, a gyöngyösi áll. gyermekmenhely, a kecskeméti központi népkönyvtár, a komáromi népkönyvtár, a marosvásárhelyi Székely Társaság, a vakokat gyámolító orsz. egylet miskolczi fiókja, az újvidéki DMKE-könyvtár és a zombolyai Erzsébet-kózkórház egyenként 300 koronát, a körmöczbányai Magyar Közművelődési Egyesület 250 koronát, a békéscsabai központi népkönyvtár, a berzeviczei áll. népiskola és Ifj. Egyesület, a Magy. Izr. Kézmű- és Földmív. Egyesület Budapesten, a gyomai közs. népkönyvtár, a temesvári vakok ipari képző és foglalkoztató intézete, a tordai Iparosok Önképző-Egylete, a vágsszeredi népkönyvtár és a zágrábi MÁV iskola egyenként 200

koronát, a verseczi Magyar Ifj. Önképzőegylet 150 koronát, a czibakházai népkönyvtár pedig 100 koronát kapott.

E segélyezések az eddigi gyakorlathoz híven, most is az Országos Tanács részéről esetről-esetre jóváhagyott fölhasználási tervezetek alapján, utólagos okmányolt elszámolás kötelezettsége mellett fordítottak rendeltetési céljaikra.

Az elszámolás kötelezettségének s Tanács jelentése lezártáig, vagyis 1914 július hó 1-éig, a következő egyesületek és intézetek tettek eleget:

Az 1911. évi államsegélyről pótlólag elszámolt a hajduszoboszlói és a kecskeméti népkönyvtár, melyek a segély egész összegét könyvek beszerzésére fordították.

Az 1912. évi államsegélyről elszámolási kötelezettségüknek ugyancsak pótlólag a következő egyesületek és testületek tettek eleget: az *Alföldi Magyar Közművelődési Egyesület*, mely e folyóirat tavalyi évfolyamának 46. lapján ismertetett tervezetét minden változtatás nélkül foganatosította; a *Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület*, melynek elszámolása 495'60 korona túlkiadás-sal zárult s a következő tételekre oszlott: 13 új ifjúsági könyvtár létesítésére jutott 1646 korona, könyvtárak gyarapítására 1968'71 korona, könyvkötésre 570'50 korona, a nyitrai közkönyvtár bútorozására 3 korona, fenntartási költségeire 650 korona, az 1911. évi túlkiadásokra 657'39 korona. Megjegyzendő, hogy a 13 új könyvtár elhelyezésében a tavaly ismertetett tervezettől annyiban történt módosítás, hogy Kós és Ujlót községek helyett Szentantal és Mátraszöllös községekbe helyeztek el könyvtárakat, a Galgócra tervezett népkönyvtár létesítése pedig egészen elmaradt. Az *Országos Magyar Iskola-Egyesület* államsegélyén Aszódon állított föl egy 1000 korona értékű B típusú népkönyvtárat 950 K költséggel, míg az 1908—11. évi államsegélyek 146'75 K maradványát az Iskola-Egyesület s a vele egyesült Országos Nemzeti Szövetség által 1909-ben megrendelt aradgáji népkönyvtár vétel-árának törlesztésére fordította. Az *Eperjesi Széchenyi-Kör* 2000 korona államsegélyét, valamint az *Uránia Magyar Tudományos Egyesület* 5000 K államsegélyét teljesen a tavalyi cikkünk

47. lapján ismertetett tervezet szerint használta föl. A Budapest I. ker. Istenhegyi Népmívelő Egyesület 200 K segélyén 229 könyvet köttetett be újra; a berzevicezi áll. el. iskola 200 korona segélyéből 183 koronát új könyvek vásárlására s 17 koronát a megrongált könyvek bekötésére használt föl. Az erzsébetvárosi népkönyvtár a segélyen könyvtári katalógusának kinyomtatását készítette elő. A hódmezővásárhelyi közkönyvtár az időközi kamatokkal 1538'68 K-ra fölszaporodott államsegélye terhére 1305'25 K-t új könyvek beszerzésére s 200'60 K-t könyvkötői munkálatokra fizetett ki. A Vakokat Gyámoltó Orsz. Egylet miskolci fiókja Braille-féle írópapirosra 45'20 koronát, másolási díjakra 194'33 koronát, könyvbeszerzésre 1'60 koronát és könyvkötői munkálatokra 66'40 koronát, a pápóci népkönyvtár új könyvek beszerzésére 69'14 koronát, könyvkötői munkálatokra 25'22 koronát, a pozsonyi Toldy-Kör könyvbeszerzésekre 462'50 koronát használt föl. Az államsegély teljes összegét új könyvek beszerzésére fordította a budapesti Erzsébet-Népakadémia, a felkai Tatra-Múzeumegylet, a kecskeméti városi tanács, a komáromi népkönyvtár, a magyaróvári Széchenyi-Kör, a makói városi könyvtár, a Torontálmegyei Közművelődési Egylet Nagybecskereken, a Kővárvidéki Társaskör Nagysomkúton. a trencsényi népkönyvtár és a DMKE újvidéki osztálya.

Az 1912. évi államsegélyről csupán fölhasználási tervet küldött a zágrábi Magyar Társaskör, mely az 1912. évi államsegély terhére katalógusa kinyomtatási költségeit óhajtja elszámolni, míg a Szolnoki Alkalmazottak Egylete sem elszámolást, sem pedig felhasználási tervet nem küldött az Orsz. Tanácshoz.

Az 1912. és 1913. évi államsegélyről együttesen számolt el a Nógrád vármegyei Nemzeti Intézet, mely a két év alatt rendelkezésére bocsátott 1000 K segélyen 3 könyvtárat létesített, melyeket Érsekudvaron, Szinóban és a balassagyarmati róm. kath. legényegyletnél helyezett el.

Az 1913. évi államsegélyről elszámolási kötelezettségüknek eleget tett egyesületek és testületek jelentéseinek adatait a következőkben ismertetjük:

Az *Alföldi Magyar Közművelődési Egyesület* az 5000 K államsegélyből a könyvek beszerzésére 4100 koronát fordított. Ez összesen 12 népkönyvtár létesült összesen 4500 K értékben, még pedig egy 1000 K népkönyvtár Budapesten az egyesület központi hivatalában, két 400 K népkönyvtár Egerben a m. kir. 10. honvédgyalozezred 2. zászlóaljánál és Nagyváradon a m. kir. 4. honvédgyalozezrednél, végül kilenc 300 K népkönyvtár Aszód, Élesd, Heves, Jászberény, Kispest, Nagykáta, Rákospalota, Soroksár és Tiszaöldvár községekben.

A *Délmagyarországi Közművelődési Egyesület* államsegélye teljes összegét könyvtárak beszerzésére fordította s egy darab 1000 korona értékű könyvtárat Debreczenben helyezett el a DMKE internátusába, míg 9 darab, egyenként 500 korona értékű könyvtárat a következő helyeken állította föl: Ótelek áll. el. iskola, Makó Erzsébet szeretetház és DMKE ifj. leány-egyesület, Vinga DMKE-fiók, Titel DMKE-fiók (pótlásul a kolera-járvány miatt megsemmisített könyvtárért), Szeged ág. h. ev. iskolaszék, ev. ref. iskolaszék, Kereskedő Ifjak Egyesülete és Kereskedők Egylete.

A *Dunántúli Közművelődési Egyesület* elszámolása 386'77 korona túlkiaadással zárult. A segélyből 574'51 K-t a tavalyi túlkiadás fedezésére fordított, 3640'40 K-t új könyvtárak könyvanyagának beszerzésére és szállítási költségeire, 200 K-t egyes könyvek megszerzésére, 25'50 K-t könyvkötésre, 822'53 K-t könyvszekrények elkészítésére s 113'83 K-t az utóbbiak szállítására fizettetett ki. Az államsegélyen létesített új könyvtárak közül egy-egy 500 korona értékű vándorkönyvtár Légrádon, Duna-szentgyörgyön, Komáromban, Sümegen és Zsidán, egy-egy 300 korona értékű népkönyvtár pedig Balatonalmádiban, Kerkaszentmiklóson, Németladon, Ravazdon és Tatabányán nyert elhelyezést.

Az *Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület* 1913. évi népkönyvtári kiadásai 7335'93 koronára rúgtak, mely összegből a 2335'93 koronányi túlkiaadást az egyesület saját vagyonából fedezte. Ez összegből 3435'3 korona könyvek vásárlására, 2059'50 korona könyvkötői munkálatokra, 1375 korona könyvszekrények készítésére, 136'13 korona pedig csomagolási és fuvar költségekre

esik. A beszerzett könyvanyagból 15 EMKE-népkönyvtár került ki, amelyeket Cserefalva, Déva (2 db.), Gyergyóbékás, Haró, Havadtő, Héderfája, Kékesvásárhely, Mocsolya, Óradna, Plojest, Sósmező, Szamosudvarhely és Vajasd községekben, továbbá Nagyszébenben a m. kir. 5. honvéd tábori ágyúsezred 2. ütegénél helyeztek el.

A *Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület* új könyvtárak szervezésére 2836⁷⁵ koronát, a nyitrai közkönyvtár fenntartási költségeire 700 koronát, a Vasárnapi Könyv előfizetésére 486 koronát, a Központi könyvtár pótgjegyzéke kinyomatására 120⁶⁴ koronát, könyvkötői munkálatokra 408 koronát s az 1912. évi túlkiadás fedezésére 495⁶⁰ koronát, összesen tehát 5046⁹⁹ K-t fizetett ki, amiből a 46⁹⁹ K túlkiadást az 1914. évi államsegélyből fogják pótolni. Új népkönyvtárak létesültek Aranyosmaróton és Zsitvaujfalun, új ifjúsági könyvtárak pedig Apafalva, Batizfalva, Garamvezekény, Kakaslomnicz, Nyitracsehi, Poprád és Vigvár községekben.

Az *Uránia tudományos egyesület* 40 munkásgimnáziumi könyvtárát gyarapította egyenként 63 kötettel 168⁴⁰ K értékben. Ebből 33 kötet volt a szépirodalom 73⁷⁰ korona értékben.

Az *Országos Magyar Iskola-Egyesület* 950 korona költséggel Dunaharaszti községben állított föl egy 1000 korona értékű népkönyvtárat. A mutatkozó maradványt, a tavalyi 50 korona maradvánnyal együtt tőkésítették s több évi hasonló maradvánnyal egyesítve, majdan egy újabb könyvtár fölállítására fogják fordítani.

Az *Eperjesi Széchenyi-Kör* könyvvásárlásra 1900 koronát, a könyvtári szolga jutalmazására pedig 100 koronát fordított. Az új könyvekből kilenc régebbi könyvtár gyarapodott s egy új könyvtár létesült, utóbbi Kiszébenben az Ev. Nőegylettel kapcsolatban.

A *Kassai és Abaújtornamegyei Közművelődési Egyesület* elszámolása 33⁶⁹ korona túlkiadással zárult. Az egyesület hiányzó könyvek pótlására 47⁸⁹ koronát, könyvkötői munkálatokra 39³⁰ koronát, nyomtatványokra 351⁵⁰ koronát, a 2 nép- és 14 vándorkönyvtár kicserélésével fölmerült költségekre pedig 170 koronát költött. A legutolsó tétel azonban nem végleges, mert a költség-

jegyzékeket még nem terjesztették mind be az egyesület pénztárába.

A *nagyváradai Szigligeti-Társaság* államsegélyéből népkönyvtárai részére 1391'70 koronát könyvbeszerzésre és 135'40 koronát könyvkötésre használt föl.

A *budapesti Szabad Lyceum* 1500 korona segélyét teljes összegében új könyvek vásárlására használta föl. A beszerzett műveket az egyesület szabadtanítási telepeinek nyilvános könyvtáraitban helyezték el.

A *III. ker. újlaki iskolai népkönyvtár* 300 korona államsegélyéből és a tavalyi segély 28'17 korona maradványából 205'98 koronát új könyvek beszerzésére és 100 koronát könyvkötésre használt föl.

A *központi Kath. Legényegylet* 300 korona segélyéből 203'45 koronát számolt el mint új könyvek beszerzésére és beköttetésére fölhasznált összeget.

A *békéscsabai központi népkönyvtár* a Nagyrét- és Fényes-tanyai könyvtárak számára 128 koronán 2 új könyvszekrényt szerzett be s 82 koronát gyarapításukra fordított.

A *csíkszeredai róm. kath. főgimnázium* közművelődési könyvtára részére nyert 1000 korona segélyből 155'41 koronát könyvkötésre, a maradványt pedig új könyvek beszerzésére fordította.

A *felkai Tatra-Múzeum* könyvvásárlásra 244'40 koronát, könyvkötésre pedig 55'60 koronát adott ki.

A *gyomai népkönyvtár* 170 koronán egy új könyvszekrényt készíttetett, míg 30'70 koronát új könyvek beszerzésére fordított.

A *hódmezővásárhelyi közkönyvtár* 1800 korona segélyéből 1562'56 koronát könyvek vásárlására s 47'10 koronát könyvkötésre számolt el, míg a maradvány könyvkötői munkálatok kifizetésére fog szolgálni.

A *kassai Kazinczy-Kör* 900 korona államsegélye terhére 500 koronát könyvbeszerzésre, 200 koronát könyvek újraköttetésére és 200 koronát a fűtés és világítás költségeire számolt el. Itt említjük meg, hogy a Kör ez év végén könyvtárát az Abaúj-Tornavármegyei Közművelődési Körnek engedte át, mivel a népkönyvtár ügyét kikapcsolta programjából.

A *kecskeméti népkönyvtár* 243'33 koronát könyvvásárlásra s 56 koronát könyvek bekötésére használt föl.

A *körmöczbányai Magyar közművelődési Egyesület* 50 koronát egy szekrény s 200 koronát új könyvek beszerzésére fordított.

A *kézdivásárhelyi róm. kath. főgimnázium* 1000 korona segélyéből könyvkötésre 89'30 koronát, leltári fölszerelésre 0'90 koronát és 908'80 koronát új könyvek beszerzésére használt föl.

A *marosvásárhelyi Székely Társaság* 300 korona államsegélyét teljes összegében fölhasználván, 220 koronát új könyvek vásárlására, 30'60 koronát könyvjegyzéke kinyomatására és könyvkötésre 40'40 koronát fordított.

A *Torontálvármegyei Magy. Közművelődési Egyesület* könyvszekrényre 100 koronát, könyvvásárlásra 506'7 koronát s könyvkötésre 201'10 koronát használt föl.

A *pécsi Ingyenes Népkönyvtár-Egyesület* könyvbeszerzésre 635'87 koronát, könyvkötésre és nyomtatványokra 203'20 koronát, kezelési díjakra 80 koronát, takarításra 72 koronát, biztosításra 8'62 koronát adott ki s ekként elszámolásra 0'21 korona maradvánnyal zárult. A könyveket az egyesület dohánygyári és közkórházi fiókaiban helyezték el.

A *pozsonyi Toldy-Körnek* az 1912. évi maradvánnyal 937'50 korona állt rendelkezésre, amiből a Kör 380'50 koronát könyvkötésre, 329'5 koronát könyvek vásárlására, 130 koronát nyomtatványokra és 107'50 koronát a könyvtár átköltöztetésénél fölmerült költségek részleges fedezésére használt föl.

A *székelyudvarhelyi róm. kath. főgimnázium* 1000 korona államsegélyének elszámolása 120'77 korona maradvánnyal zárult. A kifizetett 879'23 korona összegből 719'73 korona új könyvek beszerzésére s 159'50 korona könyvek bekötésére esik.

A *Temesvár-Józsefvárosi Polgári Olvasó-Egylet* 1000 korona államsegélyéből új könyvek beszerzésére és bekötetésére 800 koronát, a könyvjegyzék kinyomatására pedig 200 koronát fordított.

A *zilahi ref. főgimnázium* 1000 korona államsegélyéből 992'42 koronát számolt el, amiből 695'68 korona új könyvek

beszerzésére, 154 korona az olvasóterem bútorozására s 14250 korona villamos szerelési munkálatokra esett.

A *zólyomi városi könyvtár* 77690 koronát új könyvek beszerzésére, 16310 koronát könyvek bekötésére s 60 koronát egy könyvszekrény elkészíttetésére fordított.

Államsegélye teljes összegét új könyvek beszerzésére fordította a budapesti *vakok nevelőintézete*; a *Szociális Missio-Társulat Nővédelmi Hivatala*, mely a könyvek egy részét a kath. Női Patronage leány-otthonában (IX., Mihálkovits-utca 16.), másik részét pedig a Szociális Szemináriumban (I. kerület, Krisztina-körút 125. szám) helyezte el; a *Magyar Izraelita Kézmű- és Földmívelési Egyesület*, mely a könyveket tanoncotthonának adományszerelte (VII., Damjanich-u. 48.); a III. ker. ág. h. ev. egyház-község, a III. ker. *Nép- és Iskolai könyvtár*, az *Erzsébet Népakadémia*, a VI. ker. *Angyalföldi Népkönyvtár-Egyesület*, VI. ker. *Népkönyvtár-Egyesület*, a VIII. ker. *Általános Közjótékonyági Egyesület*, a IX. ker. *Nép- és Iskolai Könyvtár*, a X. ker. *Nép- és Iskolai Könyvtár*, a cibakházai *Leány-Egyesület*, a *komáromi városi könyvtár*, a *nagyvárad*i közkönyvtár, a *Szeredi Kör*, a *temesvári* gyár-, erzsébet-, ferencvárosi és népirodai könyvtárak a *tiszafüredi Múzeum- és Könyvtáregylet*, a DMKE *újvidéki* osztálya, a *verseczyi Magyar Ifj. Önképző-Egylet* és a *zsombolyai* Erzsébet-kórház.

Az 1913. évi államsegélyről a jelentés lezártáig csupán felhasználási tervet nyújtottak be a következő intézetek és testületek: az *aradi* Kölcsey-Egyesület, mely segélyén az újtelepi, ségai, Gizella-utcai és szentpétertéri népkönyvtárakat kívánja fejleszteni; a *berzeviczei* áll. elemi iskola, mely egy könyvszekrényre 50 koronát, új könyvek vásárlására pedig 150 koronát irányzott elő; a *győri* Népkönyvtár-Egyesület és a *makói* városi könyvtár, mely a segély egész összegét új könyvek beszerzésére kívánja fordítani; a Vakokat Gyámolító Orsz. Egylet *miskolczi* fiókja, mely Braille-papíros beszerzésére 25 koronát, új könyvszekrényre 95 koronát, másolási díjakra 85 koronát, könyvek bekötésére 95 koronát irányzott elő; a *nagykanizsai* városi közkönyvtár, mely a nyert 3000 korona államsegélyből 1000 koronát új könyvek bevásár-

lására s 2000 koronát bútorozási költségekre szánt, míg a vakok *temesvári* ipari képző és foglalkoztató intézete részletes költségvetés helyett csupán annak kijelentésére szorítkozott, hogy a nyert összegen Braille-rendszerű könyveket fog készíttetni. Végül a *zágrábi* MÁV elemi iskola segélyét a hiányok pótlására, a *zágrábi Magyar Társaskör* pedig új könyvek beszerzésére irányozta elő.

Az 1913. évi államsegélyről sem fölhasználási tervet, sem pedig elszámolást nem küldött a *budapesti Könyvtár-Egyesület* és a *gyöngyösi* állami gyermekmenhely, mely ezúttal első ízben részesült 300 korona segélyben.

Régebbi államsegélyekről elszámolásukkal még mindig tartoznak a következő intézetek: a *belényesi* Polgári Olvasókör, a *turócszentmártoni* népkönyvtár az 1907. évi segélyek maradványáról, a *beregszászi* népkönyvtár 1910. évi segélyéről, az *érköbölkúti* népkönyvtár az 1911. évi s a *győri*, *hajdudorogi*, *munkácsi*, *temesvár-gyárvárosi*, *erzsébetvárosi*, *ferencvárosi* és *népirodai* népkönyvtár, továbbá a *szolnoki* Kereskedelmi Alkalmazottak Egyesülete és a *Zágrábi Magyar Társaskör* az 1912. évi segélyekről. Végül a *Beregvármegyei Közművelődési Egyesület* 1911. évi államsegélyéről mindmáig nem terjesztett be fölhasználási tervezetet.

Nagyobb népkönyvtárak, illetve a Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó tudományos közkönyvtárak gyarapításaként az iparfelügyelők évi jelentésének 30 példánya, mint a m. kir. kereskedelemügyi miniszterium ajándéka került szétosztásra, BERCZIK Árpádné úrnő pedig férje összegyűjtött műveiből 70 példányt bocsátott a Tanács rendelkezésére, melyek az adományozó által kijelölt s javarészt a Tanács vagy Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó közkönyvtáraknak küldettek meg. KÚN Dániel könyvkereskedő cég, RÁKOSI Viktor, BÁRSONY István, ENDRÖDI Sándor, SZIKRA, BÉKEFI Antal, TELEKES Béla, SZABÓNÉ, SZEMERE György, LAMPÉRT Géza, SZABÓ Endre, CSERZY és VÉRTESY Gyula 1—1 művének 50—50 példányát ajánlotta föl ajándékkép a Tanácsnak, melyek sorozatonként kerültek szétosztásra a vidéki népkönyvtárak között. A Népkönyvtári Címjegyzékből a kassai Rákóczi-Múzeum kapott 20 példányt kapott, VAY Péter gr. Kelet művészete és műizlése

cimű díszművéből pedig 60 példány került a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium ajándéka gyanánt népkönyvtáraink közt szétosztásra. Ugyancsak a vallás- és közoktatásügyi minisztérium RÉVAI Nagylexikonából is 75 példányt bocsátott Tanácsunk rendelkezésére, minthogy azonban e példányok vételárának fedezése az Orsz. Tanácsra hárul, amely erre jelenlegi költségvetési keretei között nem képes, a lexikon példányait elraktározta mindaddig, még a törvényhozás a javadalom megfelelő emelésével lehetővé nem teszi az esedékes vételár törlesztését. A könyvadományok során említjük meg azt a körülményt, hogy a Tanács ez évben a Vasárnapi Könyv című hetilap 300 példányára fizetett elő. A folyóiratot több vidéki népkönyvtár címére küldették.

A népkönyvtárak ideiglenes gyarapítását és fölfrissítését szolgálják azok a 30 kötetes vándorkönyvsorozatok, melyekből az idén a második tizet indította útnak a Tanács. Beszerzésükre 2000 koronát irányoztak elő, de a tétel kifizetése az 1914. év I. felére maradt. A sorozatok közül négy-négy Egyekre és Nagyszébenbe, egy-egy pedig Szepesófalura és Talpasra került az ottani népkönyvtárak kiegészítése gyanánt. A könyvek, elhelyezésükre is szolgáló puhafaládákba csomagoltan, szeptember hó folyamán küldettek meg rendeltetési helyükre.

Ama régebben megkezdett akciót, melynek célja a m. kir. földmivelésügyi minisztérium által létesített gazdasági népkönyvtárak szépirodalmi anyagának fejlesztése s ezzel cselekvőképességük fokozása, az 1913. évben 40, egyenként 100 korona értékű könyvsorozat adományozásával vitték előbbre. Ily adományban a következő gazdasági népkönyvtárak részesültek: Apagy, Lábod, Öttevény, Visegrád, Abafalva, Bánréve, Csetnek, Csíz, Feled, Klelnócz, Osgyán, Alsó-, Felső-Hagony, Rimatamásfalva, Sajógömör, Tornalja, Várgede, Tiszolcz, Gömörpanyit, Szilicze, Pelsőcz, Balatonalmádi, Csetény, Baracska, Herczegfalva, Baranyabikal, Berkesd, Kóny, Csepreg, Gyalóka, Czakóháza, Nagyczenk, Döbrököz, Felsődorogh, Kercseliget, Tarony, Könye, Felsőgalla, Pénzeskut, Murahely és Rábakéthely.

A régibb könyvtárak időközi kicserélésére és kisebb pótlások eszközzésére fenntartott összeg terhére a következő kiadásokat eszközölték: Fuvarköltségekre kifizettek a halmágyi könyvtárnál 5·10 koronát és Pusztaszentimrén 8·10 koronát. Apróbb javításokra Németlipcsén 5 koronát és Cameral-Moraviczán 3·60 koronát, egyéb évközi kiegészítésekre 1028·46 koronát adtak ki, 50.000 drb könyvtári térítvény kinyomatására pedig 432 koronát fordítottak. Végül a budafoki áll. polgári iskolánál lévő könyvtárnak 250 korona segélyt utalványoztak.

Jutalmak címen a Tanács az 1913. évben 5350 koronát fizetett ki. E jutalmak szétosztása felől a Tanács december 4-iki ülésén határozott. Az 500 koronás nagyjutalmat ezúttal a folyamodók közül KONCSEK József közs. igazgató-tanító nyerte el a gyomai községi népkönyvtár megteremtése, kifejlesztése és szépen fejlődő forgalma körül szerzett érdemeiért. A rendes jutalmak során a Tanács a saját hatáskörébe tartozó könyvtárak kezelői közül négynek 150—150, tíznek 100—100, háromnak 75—75, tizenkilencnek 50—50 koronával, egy DKE-könyvtár kezelőjének 75 koronával és tíznek 50—50 koronával, tíz EMKE-könyvtár kezelőjének 50—50 koronával, két FMKE-könyvtár kezelőjének 100—100 és hatnak 50—50 koronával, négy Julián-egyesületi könyvtárkezelőnek 100—100 koronával leendő jutalmazását határozta el. A jutalmazottak száma tehát 70-re rúgott. A fennmaradó 650 koronát a DMKE nyolc kezelőjének jutalmazására irányozták elő, de az egyesület régi és új vezetősége eltérő véleménye következtében ez összeg az 1913. év folyamán szétosztásra nem került s fölhasználása tárgyában a végleges döntést a Tanács 1914. évi első ülésére halasztotta.

Az 1913. év forgalmáról 1300 könyvtártól kéretett jelentés, de e megkeresés csupán 1133 könyvtárnál járt sikerrel és ez 1133 könyvtár összes forgalma 992.560 kötetet tett, amiből szépirodalomra 750.172 kötet, tehát az egész forgalom 760/0-a esik. Egy-egy könyvtár átlagos forgalma 876 kötet volt. A könyvtárak könyvanyaga 467.345 kötetből állt s így átlagban minden egyes kötetre 2·2 kikölcsönzés jut.

A kikölcsönzések jó egyhetede: 146.428 kötet a 42 fővárosi könyvtárra esik. E 42 intézet között a VI. ker. Nép- és Iskolai könyvtár vezet 52.354 kötetes forgalmával. Több mint 20.000 kötet olvasásáról számoltak be az Erzsébet-népakadémia (24.573 köt.) és a X. ker. Nép- és Iskolai könyvtár (29.340 köt.); 10.000 kötetnél nagyobb forgalomról számolnak be a IX. ker. Nép- és Iskolai könyvtár (12.048 köt.) és a X. ker. MÁV gépgyár (13.173 köt.).

10.000 kötetnél nagyobb forgalmat mutattak ki a következő vidéki városok és községek könyvtárai:

Egyek	---	---	---	---	---	16.715	kötet	forgalommal,
Győr (Népkönyvtár-Egyesület)	---	---	---	---	---	13.405	"	"
Hódmezővásárhely (Központ)	---	---	---	---	---	35.442	"	"
Komárom	---	---	---	---	---	17.896	"	"
Nagybecskerek (Közműv. Egyesület)	---	---	---	---	---	12.224	"	"
Nagykanizsa	---	---	---	---	---	39.418	"	"
Temesvár (Józsefváros)	---	---	---	---	---	24.957	"	"
" (Belváros)	---	---	---	---	---	13.897	"	"

10.000 és 5000 kötet volt a forgalom Arad-Ségán (6712 kötet), Bicskén (8193 kötet), Hegybányán (5248) kötet), Iglón (9318 kötet), Kecskeméten a városi könyvtárban (6138 kötet), Mezőtúron (8796 kötet), Miskolczon a Mozdonyvezetők Otthonában (6490 kötet), Nyitrán a FMKE köponti könyvtárában (9440 kötet), Pécsen a központban (7172 kötet), a budai (8760 kötet) szigeti (5610 kötet) és Zsolnay-gyári fiókokban (6420 kötet), Selmeczbányán a városi népkönyvtárban (5349 kötet), Temesvárott az Erzsébetvárosban (7472 kötet) és a Gyárvárosban (5368 kötet) és Tordán (7728 kötet).

1000-et meghaladta, de az 5000-et nem érte el a használt kötetek száma 140 vidéki könyvtárban, vagyis a jelentést tett vidéki könyvtárak 12.820/0-ában. A kikölcsönzések száma százon alul marad 125 vidéki könyvtárban, azaz 11.440/0-ban. A legkevesebbet: 4—4 kötetet az alsóárpási és a mezőörményesi könyvtárból vettek ki. A forgalom teljesen szünetelt 14 vidéki könyvtárban, ami 1.20/0-nak felel meg.

Az 1133 könyvtár közül csupán 2, tehát alig 0.20% állománya haladta meg a 10.000 kötetet. 10.000-en alul maradt, de legalább 5000 kötetből állt 8 könyvtár (közte 3 fővárosi), vagyis alig 0.70%; 5000-en alul maradt, de legalább 1000 kötetből áll 54 könyvtár (közte 8 fővárosi), azaz 4.769/0; 500 kötetten felül van, de az 1000-et nem éri el 111 könyvtár állománya, ami 9.80/0-nak felel meg; 100-nál kevesebb kötet van 24 könyvtárban, vagyis jó 20/0-ban; állományát nem mutatta ki 99 könyvtár, tehát jó 90/0, míg a könyvtárak 76.340/0-ában a kötetszám 500 és 100 közt ingadozik.

A könyvtárak évi jelentésének rovataiból az is kiderül, hogy a könyvtárkezelők közül kik részesülnek állandó díjazásban s habár számuk még mindig igen csekély, az emelkedés ezen a téren is megállapítható. Míg 1912-ben csupán 62 könyvtár fenntartó hatósága díjazta állandóan kezelőit, addig 1913-ban ez a szám 70-re emelkedett. A kezelőknek folyósított állandó tiszteletdíj összege ez évben 13.544 koronát tett.

Csak kevésbé kielégítő a községek áldozatkészsége a népkönyvtárügy fejlesztése érdekében. Az 1133 könyvtár közül csupán 44 (1912-ben 49), tehát a kimutatást beküldő intézeteknek nem egészen 40/0-a részesült a községek pénzbeli segélyében. E segélyek összege 10.812.14 K-ra (1912-ben 11.380.53 K) rugott s így az állam által e célra fordított 142.000 K évi javadalomnak alig 7.620/0-át tette, vagyis messze alatta áll annak a minimumnak, melyet az olyan, elsősorban községi érdekű intézménynek, minő a népkönyvtárügy, fejlesztésére joggal elvárhatunk.

Kölcsöndíjak címén 36 könyvtár 1126.75 koronát, birságokból pedig 56 könyvtár 335.62 koronát vett be.

Ama föladatának, hogy hivatalos látogatások révén személyes érintkezés útján igyekezzék a helyi társadalom érdeklődését a múzeumi és könyvtári ügy iránt ébren tartani és a hatáskörébe tartozó gyűjtemények állapota felől helyszini szemle útján tájékozást szerezni, a Tanács ez évben is iparkodott megfelelni. MIHALIK József előadó, orsz. felügyelő a dunaharaszti, czeglédi és görömbölyi népkönyvtárakat látogatta meg s a Tanács képviselő-

tében részt vett az aradi kulturpalota megnyitásán. Ugyancsak részt vett az aradi ünnepségen dr. FERENCZI Zoltán tanácsstag is, aki tartalmas beszédben tolmácsolta az Országos Tanács üdvözlétét; GULYÁS Pál népkönyvtári szakmegbízott pedig a balatonszemesi, füzesabonyi, nagymarosi, dunabogdányi, balatonkenesei, esztergom-vizivárosi, perbetei, kiskúnhalasi, berettyóújfalui, rákosligeti, kúnszentmiklósi, vágssellyei, balatonalmádi, dunamocsi, kispesti, bényi és nyitrai nép- és vándorkönyvtárakat vizsgálta meg, továbbá részt vett a FMKE pöstyéni közgyűlésén és az aradi kulturház fölavató ünnepélyén. A kiküldöttek tapasztalataikról s az esetleges szükséges intézkedésekről írott jelentésekben tájékoztatták a Tanácsot. Javasataik úgy a népkönyvtárkezelői jutalmak, mint a könyvtári javadalom jövőendő szétosztásánál megfelelő figyelembe vétettek. Végül megemlítjük, hogy RAFFAY Sándor budapesti ág. h. ev. lelkész a Tanács anyagi támogatásával Halléban járt az ottani magyar könyvtár tanulmányozása ügyében. Részletes jelentését a Múzeumi és Könyvtári Értesítő is közzétette.

Az Országos Tanács kiadásában az év őszén látott napvilágot dr. GULYÁS Pál népkönyvtári kézikönyvének második, bővített kiadása «A népkönyvtárak szervezése, fenntartása és kezelése címen, a Múzeumi és Könyvtári Kézikönyvek sorozatának IV. kötete gyanánt. A mű mintegy négy ívvel bővült s a fejezetek száma az új beosztás következtében tízről húszra emelkedett. A mű kiadása az előírányzott 3600 koronával szemben 3317 koronába került s ebből még az év folyamán eladott példányok árából 978 korona térült meg.

AZ ORSZÁGOS SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR HÁBORÚS GYŰJTEMÉNYE.

Az Országos Széchényi-Könyvtár legújabb csoportját mutatjuk be néhány szóval a következőkben, a «Háborús gyűjtemény»-t, amely úgyszólván együtt indult meg a most folyó nagy világ-háborúval.

Ez a háború tulajdonkép két szintéren folyik; a harctereken fegyverrel, itthon pedig megfeszített munkával, mely egyrészt arra irányul, hogy kielégítse a háborús szükségleteket, másrészt pedig igyekszik enyhíteni csapásait s fenntartani, amennyire lehet, a normális élet folyását.

A jövő történetírás e nagyméretű háborúra vonatkozólag gazdag anyagot fog majd találni az egész könyvtárra rúgó hivataltalos kiadványokban, a résztvevők, katonai attachék, ujságírók följegyzéseiben; az itthoni lázas munka s a közhangulat emlékei azonban, amelyek pedig szintén érdekesek és fontosak, legnagyobb-részt elkallódnak, ha csak nem gondoskodunk idejében megmen-tésükről és megőrzésükről.

Ezt tűzte ki feladatául a Könyvtár, hiven rendeltetéséhez, s vezetősége mindent megtett és megtesz, hogy minél eredménye-sebb legyen munkája.

Első sorban természetesen a hazai anyag összegyűjtése a cél s erre nézve több forrás áll rendelkezésre: a köteles példányok közül a Háborús gyűjteménybe valók kiválogattnak s ott talál-nak helyet, a belügyminiszter^{úr} rendelete folytán az ország összes hatóságai beküldik a háborúval összefüggő hirdetményeik, rende-leik egy-egy példányát, a cs. és kir. hadügyminisztérium is gyűjti számunkra rendeleteit, hirdetményeit, ajándékok révén is nagyban gyarapodik e gyűjtemény, s ezek mellett még folytonos

vásárlás útján gondoskodunk arról, hogy az esetleges hiányokat kiegészítsük.

Kiváló gondot fordít ezenkívül a Könyvtár vezetősége a külföldi háborús emlékek megszerzésére is, először, mert sok magyar vonatkozású akad köztük, másodsor pedig mert közvetve minden érdekel bennünket, ami e nagy háborúval összefügg. Jó összeköttetéseit felhasználva, elérte azt, hogy nemcsak Ausztriában és Németországban folyik számunkra gondos gyűjtés, hanem Olasz-, Török-, Spanyol-, Svédország, Bulgária, Hollandia, Románia és Amerika háborús irodalmának termékei is gazdagon képviselve lesznek e gyűjteményben, sőt a semleges országokban levő gyűjtői révén hozzá jut még az ellenséges országok termékeihez is.

A gyűjteményt a Könyvtár levéltári osztálya kezeli, külön növedéknaplóval; végleges csoportosítása természetesen majd csak jóval a háború befejezése után történhet meg, de a nagy anyag könnyebb kezelhetősége már most megkívánta a csoportokba osztást.

A két főcsoport: *hivatalos és nem hivatalos* természetű nyomtatványok. Az első alcsoportjai a következők: 1. Népeimhez; 2. a kormány manifesztuma; 3. mozgósítási hirdetmények; 4. segélyezési, összeírási nyomtatványok, űrlapok; 5. a hatóságok küldeményei megyék, városok szerint rendezve; 6. a székesfőváros, 7. Horvátország háborús nyomtatványai; 8. a bosnyák-hercegovinai országos kormány és Sarajevo községi hirdetményei stb.; 9. a hadikölcsönre vonatkozó nyomtatványok; 10. tábori posta űrlapjai stb. és postai hirdetmények; 11. veszteségajstromok.

A *nem hivatalos természetű anyag* alcsoportjai pedig ezek: 1. a FERENCZ FERDINÁND halálára vonatkozó nyomtatványok; 2. a harcban elesettek gyászjelentései; 3. téli ruha-mozgalom; 4. a Vörös-Kereszt; 5. jótékony célú felhívások, gyűjtőívek, bélyegek stb.; 6. műsorok; 7. háborús imák, imakönyvek; 8. térképek; 9. képek; 10. emléklapok; 11. tréfás nyomtatványok; 12. képes levelezőlapok; 13. harci dalok és versek, 14. hazai és

külföldi lapok, folyóiratok egyes számai, továbbá 15. a przemysli Tábori Ujság meglevő számai, amelyeket a szerkesztő küldött meg a gyűjtemény számára érdekes levél kíséretében, végül pedig 16. orosz emlékek; két orosz felhívás a magyarokhoz s egy érdekes orosz nyelvű négy oldalas nyomtatvány, az ukrainai orosz propaganda terméke, «*Intelem a keresztény hadsereghez*», amelyet egy elesett orosz tisztnél találtak. Nagyszámú anyag van ezeken kívül, amelyek e csoportokba nem illenek bele s ezek egyelőre 17. vegyes apró nyomtatványok címen kezeltetnek.

Utoljára hagytuk a tulajdonképeni Háborús irodalom című csoportot, amely már eddig is közel ezer kötetet számlál.

A nyomtatványok mellett külön csoport a *hadbavonultak levelei és naplói*, de ennél nagyobb arányú gyarapodásra csak a háború után lehet kilátás.

A gyűjtemény a jelen év elején több mint 12.000 darabot számlált.

Megemlítjük végül még azt, hogy a különféle *háborús jelvényeket* a Nemzeti Múzeum éremtára gyűjti.

HOLUB JÓZSEF.

A RÁKÓCZI-KÖNYVTÁR ÉS KATALOGUSA.

(Kilencedik közlemény.)

16. Smetii Astronomicarum institutorium Tomi 3.
17. De bonis operibus Bellarmini Controversiarum.¹
18. Farrago in Genesin Zvinglii.²
19. Alcuini Philos. de doctrina Platonis liber.
20. *Fons vitæ incerti auctori.*³
21. Cornelii Taciti libri 3 Annalium.
22. Mercurius Gallobelgicus. Idem.⁴
23. Florus Germanicus Vassemborgii.⁵
24. Novum Itinerarium.
25. *Calendarium Anni 1641.*⁶
26. Samuelis Scheid Bassus pars prima.
27. *Calendarium Anni 1643.*⁷
28. *Nap várása Kaszonyi Jánosé.*⁸

¹ Első kiadása: Ingolstadt 1586. 2-r. BELLARMIN művei, melyek a RÁKÓCZI-könyvtárai voltak, ma is megvannak a sátoraljaujhelyi piarista rendház házi könyvtárában. Lásd: VISEGRÁDI id. m. 27. l. (7. sz.), 39. l. (16—24. sz.), 46. l. (96. sz.) 1686. dec. 7-én 73 más kötetrel együtt vétettek el a sárospataki főiskolától. Sp. Ref. Lapok. 1909. 499. l., 17. és 28. sz. a.

² Címe: Farrago annotationum in Genesin ex ore Huldr. Zwinglii per Leonem Judæ & Casp. Megandrum exceptarum. Összes műveinek első kiadása megjelent 1543-ban 4 folio kötetben. Fenti műve a IV. kötet első darabja.

³ RMK. I. 225. 330. SZTRIPSZKY: 1805, 1854. sz. a. 12-r. alakú kiadást ismernek. Csak tévedésből kerülhetett ide, a folioalakú könyvek közé.

⁴ Többi kötetei említve vannak III. 128., VII. 12., XII. 9., 11., 14. sz. a.

⁵ [Everhardii.] 12-r. alakú kiadása: Hamburg, 1641. APPONYI (Hungarica, II. 846. sz.) is 12-r. alakú kiadást ír le. Frankfurt, 1648.

⁶ RMK. I. 710., 712., 717. de egyik sem ívrétű.

⁷ RMK. I. 736., 743., 750. Az első 8-r., a második és harmadik 16-r.

⁸ KÁSZONYI e művéből ma egy példány sem ismeretes. E katalogus alapján először említi SZOMBATHI János: Zeitschrift von u. für Ungarn. II. 313. lap. SZINNYEI (Magyar írók. V. 1163. h.) szerint kéziratban maradt.

[26.1.] 29. *Froelichij Haemerologium historicum*.¹

30. Disputatio de Jesu Christo Deitate (?) Frölichij (?).²

[*Más kézzel:*] Libros juxta numerationem proveni sc. vol. 31

[A lap alsó felén: *b* jelzet.]

[27.1.] Sub litera I.

Egi ládában Gelei István Pastillaji vel Praeonium Denkel

Cruda materiabus in folio vol. 5. & vol. 5. I. vol. 5.

[28. lap üres.]

[29. 1.]

[X.] *Libri in folio*.

- 1.★ Bibliotheca expositionum Novi Testamenti.
2. Tomus 5-tus librorum Ecclesiasticorum Prov. Tobiae, Judith etc.
3. Novum Testamentum cum annotationibus Bezae.³
4. Missale Romanum.
5. Tomus 4-tus operum Ambrosii.⁴
6. Dionisii Carthusiani enarrationes in libros Mosis.⁵
7. Gvalterus in Evangelium secundum Lucam.⁶
8. Opera Theologica Zanchii.⁷
9. Defensio Eucharistae Petri Martyris.⁸
10. Sebastiani Barradii Commentaria in historiam Evangelistarum.⁹

¹ RMK. II. 640.

² A két utolsó szó olvasása kétes.

* Sorszámmal e szakaszt a katalogus kiadója látta el.

³ Genf, 1556. 1588. 1589. 2-r. Basel, 1560. 1559. 2-r.

⁴ Basileæ, 1567. Ma is megvan. Jelzete: O. 918.

⁵ Köln, 1534-ben. 2-r. Ma is megvan. Jelzete: S. 476.

⁶ Ott szerepel a sárospataki főiskolától 1686. dec. 7-én elvett könyvek között 18 sz. a. (Sárosp. Ref. Lapok, 1909. 499. lap.)

⁷ [Hieronymi.] Genf. 1613. Ma is megvan két folio kötetben. Jelzete: B. 256—257.

⁸ Titulus integer: Defensio doctrinae veteris et apostolicae de sacrosancto eucharistiae sacramento adversus Stephani librum. Zürich, 1562. Ma is megvan. Jelzete: C. 555.

⁹ Cime: Commentaria in Concordiam & historiam Evangelicam.

11. Pontificale Romanum.¹
12. Theodori Bezæ tractatus Theologici.²
13. Calvini Tractatus Theologici.³
14. Tomus 2-dus operum Zwinglii.⁴
15. Eucherii Episcopi Commentaria in Genesin et libros Regum.⁵
16. Beda Venenerabilis in Lucam et Acta.⁶
17. Philippi Melanchthonis opera Theologica.⁷
18. Concordantiæ Majores utriusque Testamenti.⁸
19. Concordantiæ Bibliorum secundum Vulgatam versionem.⁹
20. Concordantiæ Majores Bibliorum.¹⁰
21. Concordantiæ Bibliorum.¹¹
22. Concordantiæ Bibliorum.¹²
23. Concordantiæ Bibliorum.¹³

¹ Romae, 1595. Velence, 1582.

² Genf, 1582. 2-r.

³ Nyilván a bibliai könyvekhez írott magyarázatok, 1652 előtti kiadásban.

⁴ Zürich, 1544., majd 1581.

⁵ Basel, 1531. és Köln, 1618.

⁶ BEDA művei először 1545-ben 3 kötetben, majd 1563-ban és 1612-ben 8 kötetben adattak ki.

⁷ Vitebergæ. Pars I—II. 1562. Pars III. 1563. Pars IV. 1564. A 2-ik, 3-ik és 4-ik rész ma is megvan. Jelzete: A. 357—359. sz. [Megvan az 1-ső rész is, de ez nem a RÁKÓCZI-példány.] A RÁKÓCZI-köteteken, a címlap alsó szélén, I. RÁKÓCZI György sajátkezű följegyzésével ez olvasható: A II. kötetben: «Anno 1629 vetettem egi segen morvabol | ki üsettetet predicatoritol. R. G.» A III-ikon: «Anno 1629 vetettem Lednicen egi segen | morvab ol ki usettetet predicatoritol R. G.» A IV-iken: «Anno 1629 vetettem Lednicen eg segen morva bol ki uzettetet predicatoritol. G. R.» Ez a szegény Morvából kiűzött (II. FERD. csász. rendelete) prot. pap ROCHOTIUS Sámuel volt. Neve mindhárom kötet címlapján olvasható.

⁸ Címe: Concordantiæ majores cum declinabilium tum indeclinabilium utriusque Testamenti dictionum, præmissa præfatione Jo. Frobenii editoris; pars secunda quæ dictionum indeclinabilium Concordantias continet, a Joanne de Secubia, fol. Basileæ. 1486. 1523. 1525. 1526. E kiadások egyike. Vagy pedig a SCHOTTI-féle, mely Strassburgban 1526-ban jelent meg.

⁹ Antwerpen, 1617. 1642. Hanau, 1618.

¹⁰ Vagy a 18. sz. alatt említettek egyike, vagy pedig a bázeli 1543-iki kiadás.

^{11—13} A 18. 19. 20. sorsz. füzött jegyzetekben említett kiadások egyike.

24. Conciones Dominicales 3-bus voluminibus.¹
25. *Sermones in Dominicas*.²
26. Zwinglius in Jeremiam.³
27. Repertorium alphabeticum sententiarum præstantium.
28. Thomas in Magistrum Sententiarum.
29. Demonstratio Principiorum fidei Authore Thoma Stapletono.⁴
30. *Sermones in dominicas*.⁵
31. Missale Romanum ad Calendario Gregoriano.⁶
32. Lactantius.
33. Homiliæ in Evangelia Dominicalia et Festivitalia.
34. *Breviarium Ecclesiæ Strigoniensis*.⁷
35. Missale Romanum.
36. Dionisii Carthusiani homiliæ.⁸
37. Aureum Rosarium Theologiæ in libros Sententiarum.
38. Lyra in omnes Prophetas.⁹
39. Pellicani Commentaria in Esaiam duobus voluminibus.¹⁰
40. Liber in Jus Canonicum. HARSÁNYI ISTVÁN.

¹ Alkalmasint a KÁLDI predikációs kötetei. (R. M. K. I. 601. 602. sz.) Fenti cím alatt említi KÁLDI e kötetait a legrégibb, 1710-ből való könyvtárusi jegyzék is. (Könyvszemle. 1888. 78. lap.) Valószínű, hogy egyik kötet két példányban volt meg; azért van 3 kötetből állónak jelezve.

² Valószínűleg Osvaldus de LASCO Sermoneseinek valamelyik kiadása. (R. M. K. III. 39. 48. 108. 136. 200. 211.), melyek nagy 4-r. alakban jelentek meg.

³ Alkalmasint az első kiadásból. Összes művei megjelentek előbb 1554-ben 4 kötetben Zürichben, majd 1581-ben u. o. 3 kötetben.

⁴ Páris, 1578. 2-r. Ma is megvan, ujonnan kötve. Jelzete: C. 555.

⁵ V. ö. a 25. sz. jegyzettel.

⁶ Valószínűleg az 1474-iki kiadás. (Mediolani.) Két missaléről is tesz említést I. R. Gy. TOLNAI-hoz 1634. okt. 31-én írott levelében. (Prot. Egyh. és isk. lap. 1875. 776. hasáb.)

⁷ RMK. III. 4. 9. 258. sz.

⁸ Megvolt másik műve is, az Enarrationes, mely e szakasz 6. sz. a. van említve.

⁹ LYRA Miklós bibliamagyarázatai (Commentatio in universa Biblia) több ízben kiadattak.

¹⁰ Zürich, 1533—1540.

TÁRCA.

JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA
ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1914. ÉV NEGYEDIK NEGYEDÉBEN.

I.

A nyomtatványi osztály anyaga az elmúlt negyedévben kötelespéldányokban 2762 drb nyomtatvánnyal, ajándék útján 301 drb, vétel útján 418 drb, összesen 3481 drb nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül kötelespéldány címén beérkezett: alapszabály 215 drb, falragasz 753 drb, gyászjelentés 951 drb, hivatalos irat 89 drb, műsor 155 drb, perirat 8 drb, színlap 932 drb, zárszámadás 345 drb, különféle 442 drb, összesen 3890 drb apró nyomtatvány. Vásárlásokra 1911'09 kor.-t, 12'80 frtot, 30 márkát fordítottunk.

Ajándékokkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát:

Bosnyák-hercz. orsz. kormány, Sarajevo. Bölcsészettudományi kar dékánja (98 drb). Budapest székesfőváros statisztikai hivatala (2 drb). Budapesti növénydékypapság magyar egyházirodalmi iskolája. Dunamelléki ref. egyházkerület főjegyzője (2 drb). ECKHART Ferenc, Wien. Egyházmegyei hatóság, Veszprém. FEJÉRPATAKY László. Gazdák biztosító szövetkezete. GOHL Ödön (37 drb). GULYÁS Pál. HACKER Ervin, Pozsony (2 drb). HOFFMANN Mária. HOLUB József (52 drb). ISOZ Kálmán, Zvornik (3 drb). Kais. Akademie der Wissenschaften, Wien. Képviselőházi iroda. KERESZTY István (3 drb). KLEKL József, Cserföld. KNEFFEL Béla, Kiskútnéfelegyháza. KOVÁTS Gyula (2 drb). Kungl. bibliotek, Stockholm. LUPAS János, Szelistye (11 drb). M. kir. állatorvosi főiskola (2 drb). M. kir. kereskedelmi múzeum. M. kir. posta s távirat vezérigazgatóság. Magyar nemzeti múzeum igazgatósága (2 drb). Magyar Tudományos Akadémia (10 drb). MEDZHRADSKY Ignác (11 drb). PASTEINER Iván. PETRIK Géza. PURJESZ Ignác. RUSSAY Géza, Pétervárad (33 drb). SIMONYI Zsigmond. UGRON István, Wien. VARGHA László (10 drb). VLADÁR Endre, Magyaróvár.

A vásárolt könyvek közül említésre méltóbb szerzemény: KOSSUTH Ferencz könyvtárából kiválasztott értékes könyvanyag. A Régi Magyar

³
Könyvtár számára: Az egész esztendő által való evangeliomoc, Csepreg 1631. (Gilhofer és Ranschburg, 500 kor.)

A könyvtár helyiségében az elmúlt negyedévben 9670 egyén 17.890 kötet nyomtatványt használt, kölcsön útján pedig 424 egyén 916 kötetet vitt ki házi használatra.

A lefolyt negyedévben 2276 művet osztályoztunk s ezekről 3293 cédula készült. Kötés alá 136 művet 216 kötetben küldtünk.

A kötelezpéldányok átvételére berendezett helyiségbe 995 csomag érkezett, ugyaninnen 834 levelet és 105 reklamálást expedáltak.

Az 1897. XVI. t.-cikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben peres eljárás indításának esete egyszer sem forgott fenn. Az egész év folyamán büntetés címén befolyt: 45976 K.

II.

A hírlaptár az 1914. év utolsó negyedében 41 évfolyamnak 27.626 számával gyarapodott; ebből kötelezpéldány: 38 évf. 26.902. száma, beleértve annak a 9 évf. 5516 számát, mely a törvényszabta nyomdai ki-mutatás nélkül, számonként érkezett; a könyvtár más osztályaiból át-tétel útján 3 évf. 284 számával, ajándék útján pedig 440 számmal gazdagodtunk: folytatólag FELEKI Chaalestől, amerikai magyar lapok, dr. BAJZA Józseftől («Obzor», «Hrvatska»), PÖZEL Istvántól («Neue Freie Presse»), clevelandi («Szabadság»), detroiti («Magyar Ujság») és észéki («Szlavoniai M. Ujság») szerkesztőktől.

Az évnegyed folyamán 497 olvasó 781 hírlapnak 1068 évfolyamát 1433 kötetben használta: ebből házon kívül 20 olvasóra 27 hírlapnak 73 évfolyama jutott 150 kötetben. Ezekből 103 kötetet a Szentkirályi-utcai raktárból szállítottunk át.

Átnéztük 41 új évfolyamnak s a régieknek összesen 27.626 számát; céduláztunk 708 évfolyamot, köztük 109 új hírlapot. Ezenkívül a rendes folyómunkák is zavartalanul folytak.

III.

A kézirattár az 1914. év utolsó negyedében ajándék útján 4 kötet zenei kézirattal, vétel útján 1 kötet újkori kézirattal, áttétel útján 20 kötet újkori kézirattal, 47 irodalmi levéllel, 4 irodalmi analektával és 3 zenei kézirattal, hivatalos gyűjtés útján 1 kötet zenei kézirattal, ösz-

szesen 80 darabbal gyarapodott. Vételre 15 korona 14 fillért fordítottunk.

Ajándékozó volt dr. GOHL Ödön.

A szerzett anyagból kiemeljük a KOSSUTH Ferenc hagyatékában idekerült jegyzeteket, melyek az elhunyt államférfi ifjúkori tanulmányaira vetnek világot, továbbá KAZINCZY Pannonhalmi Út-jának nyomtatott példányát, melyet a szerző sajátkezű bejegyzése tesz irodalomtörténeti fontosságúvá.

Az évnegyed folyamán 60 kutató használt 139 kéziratot és 1426 levelet. Kikölcsönöztünk 4 esetben 5 kéziratot.

IV.

A levéltár törzsanyaga az elmúlt évnegyedben vétel útján 6 drb, ajándék útján 49 darab irattal és 2 darab fényképpel, más osztályból való áttétel útján pedig 1 darab irattal gyarapodott. Vételre 82 koronát fordítottunk.

Ajándékaikkal SZILY Kálmán, a fiumei m. kir. áll. főgimnázium, KOSSUTH Ferencz, CSENGERY Lóránd és a Petrovaradin-Ujvidéki várpapancsnokság gyarapították a levéltár anyagát.

A törzsanyag gyarapodásából 3 darab esik a középkori, 50 darab az újkori, 3 darab a címereslevelek és 2 darab az 1848/49-es iratok csoportjára. A címereslevelek és nemesi iratok gyűjteménye a következő darabokkal gyarapodott: 1. 1760. június 17. Bécs. MÁRIA TERÉZIA címereslevele BARVULSZKY János részére. (Eredeti.); 2. 1790. szeptember 24. München. KÁROLY TIVADAR rajnai választófejedelem grófi oklevele Szentkirályi PLETTRICH János huszárezredes részére. (1 hiteles és 1 egyszerű másolatban.) A negyedévi gyarapodásból kiemelendő CSENGERY Lóránd ajándéka, amely elsőrangú értékes darabokat tartalmaz a RÁKÓCZI-korból.

A letéteményezett családi levéltárak száma nem gyarapodott. A régebbi levéltárak közül kiegészítést nyert a gróf BERÉNYI-levéltár 352 darabbal.

A lefolyt évnegyedben 32 kutató 11.656 darab iratot használt, 3 térítvényre pedig 73 darab iratot és 3 darab fényképet kölcsönöztünk ki.

A múlt évnegyedes jelentésben csak röviden emlékeztünk meg a «Háborús gyűjtemény»-ről, mert nagyrányú gyarapodása csak a mostan

tárgyalt évnegyeddel indult meg. Az 1914. év végén a gyűjtemény 8384 darabból állt, s ez kötelespéldányok és hivatalos küldemények (1375 darab), vétel (6174 darab) és ajándék (835 darab) útján gyűlt össze.

Vételre fordítottunk 977'49 K-t, 212'65 M-t és 65 lírát.

A Háborús gyűjteményt a következők gyarapították ajándékaikkal:

ÁLDÁSY Antal, BÁLINT József, BÁTKY Zsigmond, BUDA Ádám, CSIKI Lajos, DOBAY Kálmán, FEJÉRPATAKY László, FORSTER Gyula báró, ifj., GÁRDONYI Albert, GOHL Ödön, GULYÁS Pál, HODINKA Antal, HOFFMANN Mária, HOLUB József, JAKUBOVICS Emil, KERESZTY István, K. KOVÁTS Gyula, LENHOSSÉK Mihály, LIPOVECZ Antalné, MAJOVSZKY Pál, MADARASSY László, MELICH János, MOLNÁR Kálmán, MUNKÁCSY Mihály, NAGY István, Orsz. Közp. Hitelszövetkezet, PANITY Vukoszava, PILCH Jenő, Ref. lelkészi hivatal (Budapest), RÉDEY Tivadar, RÓZSÁS István, RUSSAY Géza, SAMORJAY Károly, SZABÓ Lajos, SZALAY Imre báró, THALLÓCZY Lajos, TÓTH József, TÓTH Zoltán, TRÁGER Ernő, VÉRTESY Jenő, Vörös-Kereszt-egylet nagymartoni fiókja, Vörös-Kereszt-egylet vas megyei választmánya, ZSINKA Ferenc.

A gyűjtemény céljáról és mostani állapotáról más helyen számolunk be.

SZABÁLYZAT

családi levéltáraknak a Magyar Nemzeti Múzeumban való letéteményezésére és kezelésére.¹

(Jóváhagyta a Vallás- és Közoktatásügyi m. kir. Miniszter 1914. évi szeptember hó 4-én 78.077. sz. a. kelt rendeletével.)

1. A Magyar Nemzeti Múzeum családi levéltárakat a család tulajdonjogának épségben tartása mellett letéteményül megőrzés céljából elfogad.
2. Letéteményezésre jogosult a levéltár tulajdonosa, illetőleg tulajdonosai, vagy az, aki a levéltárral jogosan rendelkezik.
3. A letéteményező a tulajdonjog, úgyszintén a letéteményezés illetékessége felől felmerülő ügyekben a Magyar Nemzeti Múzeummal szemben szavatosságot vállal.
4. A letéteményező vagy maga gondoskodik a levéltárnak a Magyar Nemzeti Múzeumba szállításáról, vagy kívánságára az átvétel és szállítás a Magyar Nemzeti Múzeum által és költségén történik.
5. Minden családi levéltár az Országos Széchényi-könyvtár levéltári osztályában, a többi anyagtól elkülönítve, a család neve alatt állít-

¹ Megjelent a Budapesti Közlöny 1914. évi 289. számában.

tatik fel; annak egyes darabjai megfelelő külön bélyegzővel jelöltetnek meg.

6. Az átvétel megtörténtéről a letéteményező írásban értesítendő és arról a Vallás- és Közoktatásügyi m. kir. Miniszternek is jelentés teendő.

7. A Magyar Nemzeti Múzeum a levéltár rendezésének megtörténtével megküldi a letéteményezőnek a levéltárról év- és darabszám szerint készült jegyzéket, amely átvételi elismervényül is szolgál.

8. Ha a letéteményező kívánja, a Magyar Nemzeti Múzeum gondoskodik arról, hogy a letéteményező költségére, hozzáértő szakember a levéltárról tartalomszerint való részletes lajstromot készítsen.

9. A letéteményezett levéltár, ha külön kikötés a letéteményezéskor a levéltárra vagy egyes darabjaira nézve nem történik, tudományos kutatás céljából a Magyar Nemzeti Múzeum helyiségeiben használható. A letéteményezők, vagy azok jogutódai szabályszerű térítvény ellenében ki is vihetnek a levéltárból darabokat s erre másoknak is adhatnak engedélyt, úgyszintén a levéltár darabjairól hiteles másolatokat készíthetnek.

10. A Magyar Nemzeti Múzeumban letéteményezett családi levéltárnak vagy egyes darabjainak visszaadása a letéteményezőknek, vagy azok igazolt jogutódainak kellőképp indokolt kívánságára, különös méltánylást érdemlő esetekben kivételesen és csak a Vallás- és Közoktatásügyi m. kir. Miniszter hozzájárulásával történhetik meg.

SZAKIRODALOM.

Steinhoffer Károly. *A könyv története. I. rész. A magyar könyvnyomtatás és könyvkereskedelem rövid története a legrégibb időkől napjainkig. (Iparosok Olvasótára XXI. évf. 1—3. szám.)* Budapest, 1915. Lampel R. r. t. 8-r. 124, 1 l. Ara: 1 K 80 f.

Ipartörténetünk kissé elhanyagolt területén szíves örömmel üdvözlünk minden újabb munkát, mely becsületes törekvés gyümölcse, akár új adatok napfényrehozatalával, akár az eddig felszínre kerültek összeállításával szolgálja a szakirodalmat. Ez utóbbiak sorába tartozik STEINHOFFER füzete is, melyben szerző valóságos hangyaszorgalommal gyűjtötte egybe mindazt, ami a hazai tipográfia és könyvkereskedés multjáról eddig felszínre került. Mindenestre nagy kérdés, hogy az a vállalat, melyben e füzet megjelent, alkalmas-e az ilyen aprólékos részletek tömkelegébe elvesző, nem épen élvezetesen megírt dolgozat befogadására. Nem hiszem, hogy az iparosifjak e dolgozatot végig tudják olvasni s ha mégis megteszik, igazi hasznuk volna belőle. A vállalat céljának jobban megfelelt volna, ha szerző kevesebb adattal, de elevebben, színesebben adja elő a könyvnyomtatás és könyvkereskedelem történetét, több súlyt vet a technikai és társadalmi viszonyok rajzára s inkább kidomborítja a könyvnyomtatás esztétikai oldalát. A könyvecske mai formájában inkább a tudományos köröket érdekelheti, de őket sem elégti ki teljesen, mivel a forrásait — bizonyára a népszerűsítő célzatra való tekintettel — legtöbbször nem idézi s így adatai ellenőrzését lehetetlenné teszi. Pedig az ellenőrzésre meglehetősen szükség van: egyetlen fejezet *a könyvnyomtatás feltalálása és elterjedése a XV. században* című oly sok pontatlanságot — sajtóhibát s elavult nézetet vegyesen — tartalmaz, ami a füzet használatában a legnagyobb óvatosságra int.

Ahol adatai nem beszélnek s a saját következtetéseire van utalva, nem mindig jut elfogadható eredményre. Jó példa erre az első hazai nyomda megszűnésének kérdése, melyet főleg arra vezet vissza, hogy MÁRVÁS király nem méltányolta az új találmányt. Ennek ellene mond a

történelem: épen jelenlegi füzetünkben is hozunk FRANKÓI Vilmos tollából egy nagyérdekű adalékot, mely ékesen szóló bizonyság mellett, hogy a nagy uralkodó mennyire tudta méltányolni a könyvnyomtatás igazi jelentőségét. — Helytelen fogalmat ad könyvnyomtatásunk multjáról a 24. lap alján olvasható felsorolás, melyben több XVI—XVII. századi nyomtató helyet sorol fel s ezzel önkéntelenül azt a látszatot kelti, mintha szintannyi különböző nyomdáról volna szó, holott a legtöbb hely ú. n. vándor-nyomdák átmeneti állomása volt.

Igen sovány a legujabbkori könyvnyomtatásunknak szentelt fejezet. A kiegyezés óta működő nyomdáinkról csupán két nyomtatott lapra terjedő mondanivalója van. Oly elsőrangú műhely, mint pl. a Stephaneum, még csak meg sincs említve s vidéki nyomdáinkról, melyek egyike-másika pedig a könyvnyomtatást esztétikai szemmel is mérlegelőnek több örömet okoz, mint nem egy fővárosi nagy vállalat, teljesen hallgat.

Csupán egy intézetnél válik kissé bőbeszédűbbé: a Franklin-Társulatnál, ahol még az intézet egykori igazgatójának HIRSCH Lipótnak az érdemeire is kiterjeszkedik. — Sajnos, HIRSCH e nagy dicséretre épen nem szolgált rá. Ami e nyomdából dicséretreméltó az ő idejében kikerült, csakugyan «a megszokott izléssel» van kiállítva, de ahol a kezdeményezés terére lépett, a művészi tehetetlenség legékesebb tanujelét adta. Gondoljunk csak TOMPA virágregéinek lila-betűs szövegére, a tartalmi szempontból oly kiváló *Árpád és az Árpádok* c. «diszüm», értékpapiroshoz illő alj-nyomására, s arra a cukrosvizaradatra, mellyel HIRSCH Nelly a költők arcát s pl. GYULAI Pálnak összes költeményeit is elárasztotta. Sőt a művészi kezdeményezés e siralmas szegénysége mellett általában erős technikai hanyatlásról is szólhatunk. A *Vasárnapi Ujság* klisé-nyomása csak a *Tolnai Világlapjánál* kiválóbb, a BEÖTHY-féle műtörténet II. kötete illusztratív részének technikai kivitele egyenesen szégyenletes. Végül a HIRSCH-éra egyik legnagyobb botrányköve GYULAI Pál *Dramaturgiai dolgozatok* (2 köt., 1908.) c. kiadványa, amely telve sajtó- és tördelési hibákkal, úgy látszik nemcsak revízió, de korrektúra nélkül is hagyta el a sajtót. Amely nyomda ilyféle hanyagságokra képes, az eljátszotta annak a jogát, hogy «elsőrangú műintézet» szerepében tetszelegjék. — Valóban jobban tette volna szerző, ha szokásában hiven itt is beérte volna a száraz felsorolással.

A magyar könyvkereskedelem történetének szentelt részben meglehetősen felesleges volt az ókorig visszamenni, hiszen szerző még a

középkori kézirat kereskedelmet sem képes, adatok hiányában, hazánkkal összekapcsolni. A könyvnyomtatás és könyvkereskedelem sokszoros kapcsolata nem egy ismétlést vont maga után; a tulajdonképeni könyvkereskedés mellett a könyvkiadói tevékenység s a cenzura működése is szóba kerül, mindez erősen *pêle-mêle*, kevésbé áttekinthető módon. Sok érdekes jogi és társadalmi kérdés maradt megvilágítatlan: olyan szemléletes képet, minőt pl. Maurice PELLISON nyújt *Les hommes de lettres au XVIII. siècle* c. művében a szerzők és kiadók viszonyáról, jogszokásairól, jövedelméről stb. hiába keresnénk STEINHOFFER munkájában, amely sehol sem hatol a pusztá adatfelsorolásnál mélyebbre. Így pl. a füzetes vállalatok vagy a részlettizetési vállalatoknak a kiadói tevékenységre gyakorolt irányító hatását egészen elejti. E tekintetben WIESNER-nek, sajnos, csupán a legújabb korszakot tárgyaló dolgozata, sokkal jobban kielégíthet.

Igen kifogásolható, hogy szerző a tulajdonneveket is magyarosan írja át pl. *Ovidiusz*, *Szoniusz*, de ebben épen nem következetes, mert nem egy nevet csupán félig ír át: *Propertiusz*, *Szenszenschmied*, sőt teljesen meghagy eredeti alakjában: *Zell*, *Zainer* stb. *Mentel* (11. l.) MENTELIN helyett talán sajtóhiba, a CSOKONAI előfizetési felhívásában (99 l.) háromszor is előforduló *tomus* azonban nem minősíthető annak s szerző latin-tudását illusztrálja.

GYALUS ISTVÁN.

Baranyay József. *A komáromi nyomdászat és a komáromi sajtó története.* Budapest é. n. ifj. Nagel Ottó (Komárom, 1914. Jókai-könyvnyomda). 8-r. 4, 192 l. Ára 2 K.

Ez izléses kiállítású kötetke, melyet 8 hasonmás is díszít, tulajdonképen a Komáromi Ujság 1913—1914. évfolyamaiból készült különlenyomat s hét fejezetre elosztva tárgyalja érdekes témáját: a komáromi könyvnyomtatás és hirlapírás történetét. A fejezetek úgy látszik eredetileg különálló tárcákból tevődtek össze s részben talán ebben leli magyarázatát, hogy ugyanazok az adatok néha kétszer is előfordulnak a könyvecskében. Így a pesti József hengermalomban készült legelső vas kézisajtóról ugyanazon adatokat kapjuk a IV. és VI. fejezetben; a komáromi naptár legrégibb korszakáról szóló adatokat és föltevéseket az I., II. és V. fejezetben stb. Arra is van példa, hogy egy és ugyanazt az adatot egy fejezeten belül háromszor is lenyomatja; így a 26—27. lapon a maga szavaival mondja el, mekkora példányszámban készült a

CZUCZOR Gergely közreműködésével WEINMÜLLER Franciska idejében a komáromi naptár; majd a 27—28. lapon id. SZINNYEI József visszaemlékezéseiből közli szószerint az idevonatkozó részt s végül a 31—33. lapon idézi MIKSZÁTH Kálmán JÓKAI-életrajzának megfelelő helyét, jól lehet ez utóbbinak alig van forrás értéke. Két utóbbi idézetében a naptár példányszámát illető adatban lényeges eltérés is van, amire BARANYAY nem mutat rá s a két ellentétes adattal szemben csak indirekt foglal állást, amennyiben a maga szavaival elmondott passzusban SZINNYEI adatát használja. Valóságos *filius ante patrem* a mű bevezetése, mely a komáromi nyomda történetét adja a nyomda létezése előtt Huszár Gál személyével kapcsolatban, aki egy ideig Komáromban tartózkodott s akiről habár «okiratos emlékek nem is maradtak hátra», mégis «egészen biztosra vehetjük, hogy 1562 őszén Komáromban komolyan foglalkozott... a komáromi nyomda létesítésével».

A tényleges valóság ezzel szemben az, hogy Komárom első eddig ismert sajtóterméke az 1706. évre szóló naptár, melynek címlapja fonákjára TÖLTÉSI István lenyomatta az 1705-ben kelt privilégiumot. Egész világos, hogy az 1705-ben kelt privilégium az 1705-ben nyomtatott 1706. évi naptárra vonatkozik, ebből a naptár régebbi évfolyamaira következtetni nem lehet, hacsak nem folyamodunk ahhoz a valószínűtlen feltevéshez, melyet szerzőnk is megkockáztat, hogy a komáromi naptárt előbb privilégium nélkül készítették. Csak azt nem értjük, miért oly szerény e feltevés alkalmazásánál Baranyai, hogy a komáromi naptár pályafutásának kezdetét az «1703—1705. évek valamelyiké»-re (6. l.), teszi hiszen TÖLTÉSI már a XVII. század nyolcvanas éveiben letelepedett Komáromban s ha privilégium nélkül mert belefogni naptár-vállalatába, érthetetlen, miért várt volna oly hosszú ideig. Az a feltevés (18. l.), hogy TÖLTÉSI húsz évet «bizonyára nyomdája berendezésére fordított» aligha állhat meg.

A nyomdatörténetnek szentelt négy fejezet után, külön fejezetben tárgyalja szerző, az addigi fejtegetései során is már sokszor és részletesen ismertetett komáromi naptárt, külön fejezet szól a komáromi sajtó történetéről, mely azonban jóval többet ad, mint amennyit címe ígér, hiszen a komáromi ponyvatermékeket, apró nyomtatványokat, bankönyomást és könyvkiadást is sorra veszi s végül összeállítja a Komáromban 1914 júliusáig megjelent vagy szerkesztett összes hirlapokban, folyóiratokban, múzeumegyesületi jelentésekben, évkönyvekben, iskolai értesítőkben és naptárakban megjelent mindama cikkeket, melyek Ko-

márom város és vármegye multjára és jelenére vonatkoznak. Az összeállítás betűrendes. Szerintünk hasznosabb lett volna tárgy szerint s tárgyakint időrendi egymásutánban közölni a repertoriumot, melyhez mai formájában legalább is részletes tárgymutatóra volna szükség.

A csinos kötetke, ez apró hiányait nem tekintve, érdemes munka, amely azonban a helyi jelentőségen nem emelkedik felül.

GULYÁS PÁL.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

La bibliofilia. XVI. évfolyam. 7—8. szám (1914. október—november): A. S.: Il libro in Italia attraverso i secoli nella mostra di Lipsia. (A cikk OLSCHKI-nak a lipcsei könyvkiállításon közszemlére tett gyűjteményét ismer-teti, melynek legrégibb darabjai két XV. sz. hártakézirat s amely az olasz könyvnyomtatás egész történeti fejlődését bemutatja válogatott darabokban a XIX. sz. végéig. A cikk csupán a XVI. sz. elejéig terjedő darabokról szól 12 hasonmás kíséretében.) — L(uigi) ZAMBRA: Versi inediti del Tebaldeo nel codice Zichy della Biblioteca Comunale di Budapest. (A fővárosi könyvtár Zichy-kodexéből 25 darab költeményt közöl derekas filológiai képzettségre valló kritikai apparátus kíséretében. E költemények közül 22 kétségtelenül, 3 pedig valószínűen TEOBALDO munkája.) — Leo S. OLSCHKI: Manuscrits très précieux. (1. Biblia latina, angol iskolába tartozó diszített hártakézirat a XIII. sz.-ból. — 2. Ugyanaz. Angol-francia hártakézirat a XIII. sz.-ból. — 3. Testamentum novum. 16 nagy kezdőbetűvel diszített hártakodex a XII. sz.-ból. — 4. Sigismundus BURGUS: Panegyricus Leonardo Lauredano dictus. Olasz hártakézirat 1504-ből.) — G. BOFFITO és P. NICCOLARI: Bibliografia dell'aria. (A meteorologia és földmágnesség olasz vonatkozású irodalma. Folytatás: ANGELIS—ANSERINI.) — Thomas ASHBY. Il libro d'Antonio Labacco appartenente all'architettura. (LABACCO *Libro appartenente all'architettura* c. műve különböző kiadásainak bibliografiai leírása. Az 1552. évből kétféle lenyomat van a műből, mely egymástól több tekintetben eltér. További kiadások: Roma, 1557, 1558, 1559 [ebből az évből 2 kiadás maradt ránk], Venezia 1567, 1570, 1576 és 1574 és Roma 1568, 1574, 1640, 1672, 1773.)

Maandblad voor bibliotheekwezen. II. évfolyam. I. szám (1914. január): S. POSTHUMUS: Dee leeszaal te Franeker. (Elmondja, mint létesült a franekeri könyvesház. Kronológiai sorrendben sorolja fel röviden az eseményeket, a könyvesház szükségességéről 1911 nov. 27. tartott előadásból az épületnek 1913 dec. 16. történt megnyitásáig.) — L. SIMONS: Cameralistische of commerciële boekhouding voor onze openbare leeszaal? (A könyvesházak könyvvezetésénél inkább a kereskedelemben meghonosult könyvvezetést kellene betartani, mint a németalföldi államszámviteli szabályokat, melyek nem számolnak eléggé a mindennapi élet követelményeivel.) — A. M. VAILLANT: Studiereis naar Antwerpen en Brussel. (Rövid leírása annak a tanulmányútnak, melyet 1913 karácsonyán a Németalföldi Könyvtárosok Szövetségének 11 tagja tett Antwerpenben és Brüsszelben. Antwerpenben a PLANTIN-múzeumot, Brüsszelben a királyi könyvtárt, a nemzetközi bibliografiai intézetet s a SOLVAY-intézet okmány-

osztályát látogatták meg. Főlemlítésreméltó a következő részlet: A kir. könyvtárban évről-évre új példányt kellett beszerezni a nagy LAROUSSE-féle lexikonból, mely a sok használat következtében szétmállott. Most úgy segítettek a dolgon, hogy 2 példányt szereztek be s azoknak egy-egy lapját vékony kartonra ragasztották, még pedig az egyik példányt a karton előlapjaira, a másikat a hátlapjaira. Az ekként megerősített példány bekötve 10 évig is eltart.) — 2. szám (február): P. L. van ECK jr.: Over't «Nederlandsch Schoolmuseum.» (A németalföldi tanszermúzeum 1872 karácsony napján nyílt meg. Társulati tulajdon, mely állami, tartományi és községi segélyben részesül. Az Amsterdamban fennálló múzeum 3 részre oszlik: az iskolai bútorzat, a tanszerek és a könyvek osztályára. Ez utóbbi osztály két részre oszlik: a tanítók és a tanulók számára készült könyvek csoportjára. A könyveket, valamint a 80 szakfolyóiratot csupán a helyszínén használhatják.) — D. SMIT: De bibliothekaris van Sint-Helena. (Albert COHUET nyomán Ali SAINT-DENIS I. NAPOLEON Szent Ilona-szigetbeli könyvtárosának életét ismerteti. SAINT-DENIS atyja a versaillesi kir. istállóknál volt alkalmazva, a fia is odakerült 1806-ban, mint császári lovászinas. Többször elkísérte a császárt útjaiban, kivívta legmagasabb elismerését s 1811. decemberében mamelukjává lépett elő. Ekkor cserélte fel becsületet Louis-Etienne keresztnévét a törökösebb Alival. SAINT-DENIS rendkívül ragaszkodott urához, aki mellett búsás jövedelme volt s e ragaszkodás akkor is megmaradt, amikor a szerencse elhagyta NAPOLEON-t. Vele ment Elba-szigetére, részt vett a száznapos uralomban s elkísérte Szent Ilona-szigetére is. NAPOLEON-nak megengedték, hogy magával vigye számkivetése helyére a malmaison könyvtárat, mely körülbelül 1900 kötetből állott. Longwoodi magányában a császár Alinak mondta tollba visszaemlékezéseit s ettől Ali kedvet kapott, hogy maga is írjon memoirokat).

Österreichische Zeitschrift für Bibliothekswesen. 1. évfolyam. 2—3. szám (1913. június—szeptember): Rudolf WOLKAN: Die Vorbildung des wissenschaftlichen Bibliothekars. (Az osztrák egyetemi könyvtárak részére 1825-ben kiadott «ideiglenes», de még ma is érvényben álló instrukciók hangsúlyozzák, hogy a könyvtárosoknak «a könyvtártudomány elnevezés alatt megjelölt» könyv- és könyvtári ismeretekkel is birjanak, de elsajátításuk módjáról máig sem intézkedtek. Szintúgy nem történt intézkedés a könyvtári szakvizsga tárgyában sem, noha ezzel a kérdéssel az osztrák közoktatásügyi minisztérium már 1862-ben aktaszerűleg foglalkozott. Szerző a könyvtári szakismeretek három csoportját különbözteti meg: ezek: a könyvtártan, mely a technikai eljárásokat foglalja össze; a könyvtárisme, mely a könyvtárak történetét, multját és jelenét ismerteti s a könyvtártani segédtudományok, melyek a könyv és írás multját kutatják. E három szakcsoportot az egyetemeken kellene tanítani s részben a történettánár [!] vállalhatná. A könyvtári szolgálatra jelentkezőktől a doktori, illetve államvizsga mellett egyévi próbaidő után külön szakvizsgát kellene megkívánni, melynek tárgyai volnának: 1. Könyvtártan. 2. Könyvismerettan. 3. A könyvmásolás, könyvnyomtatás, könyvkötés, könyv-illusztrálás és könyvpiar története. 4. Általános irodalomtörténeti és történeti ismeretek, különös tekintettel Ausztriára s a tudományos segédesszközökre.

A vizsgálóbizottság tagjai volnának az egyetemi könyvtár igazgatója mint elnök s két, a könyvtári ismereteket előadó tanár. — A cikket kiegészíti Ferdinand EICHLER jelentése, mely a levél- és könyvtárosok 1910. évi brüsszeli nemzetközi kongresszusának aktái alapján tájékoztat a kérdés állásáról a különböző országokban, ismerteti a kongresszusnak az elméleti szakképzés kötelezővé tétele mellett hozott határozatát. Referens a kérdést az egyetemi oktatással kapcsolatban kívánja megoldani.) — Konrad SCHIFFMANN: Mitteilungen zur Geschichte der Buchdrucker in Österreich. (Balthasar HUBMAYR életrajzát állítja össze s arra az eredményre jut, hogy a jeles könyvnyomtató steyri tartózkodása épen nincs kellőképp beigazolva s ha tényleg megtörtént, igen rövid időre terjedhetett.) — 4. szám (december): Richard BRANDEIS: Über Inkunabelforschung und ihre Mittel. (Meghatározza az inkunábulum fogalmát, ismerteti a szokásos korhatárt, fejtegeti az inkunábulumgyűjtés és kutatás tudományos értékét, kritikai megjegyzések kíséretében felsorolja az ősnymtatványok könyvszeti leírására vonatkozó kísérleteket CORNELIUS à Beughems *Incurabula typographiae*, Amsterdam, 1688 c. kizárólag történelmi értékű füzetkéjétől HAEBLER típusrepertoriumáig.) — Rudolf WOLKAN: Aus österreichischen Handschriftenkatalogen. (Folytatja a seitenstetteni bencéskolostor kéziratári anyagának szemelvényes ismertetését.)

The library world. Új folyam. XVI. kötet. 95. szám (1914. május): W. P. The L. A. A. at home: The fourth international easter school I. (A könyvtári segédék szövetségének husvéti kirándulását írja le Londonban. Röviden beszámol a meglátogatott intézetekről, a tartott előadásokról és — lakomákról.) — 96. szám (június): Walter A. BRISCOE: Library «publicity» methods. (A nottinghami városi könyvtáros minta- és példaadásul szószerint közli azokat a cikkeket, melyeket könyvtára reklámozása érdekében a helyi lapokban leadott.) — W. P. The L. A. A. at home: The fourth international easter school II. (A cikk e befejező része a Szövetség oxfordi kirándulásáról szól s röviden ismerteti azt a beszédet, melyben Falconer MADAN vázolta előttük a Bodleiana történetét.) — XVII. kötet. 97. szám (július): W. G. FRY: Fines and others penalties. (A bírság némelyek szerint nem más, mint a könyv használati ideje megnyújtásáért fizetendő díj, mások szerint pedig a szabályok be nem tartásáért méltán kivetett büntetés. Szerző sok esetben célravezetőbbnek tartaná a késedelmeskedőket nem bírsággal, hanem kikölcsonzójegyük időleges felfüggesztésével büntetni. Helyes a bírság nagyságára nézve bizonyos maximumot megállapítani, mert különben könnyen megeshetik, hogy a késedelemért többet kell fizetni, mint a mekkora a könyv ára. Szerző ezután áttér a bírság nyilvántartásának különböző neveire. A nyilvántartás ajánlott formája oly sokféle írka-firkával jár, hogy alaposan kételkedünk abban, vajjon csakugyan oly jövedelmező bevételi forrás-e a bírság, amint azt rendszerint állítják.) — Wilfrid ROBERTSHAW: The philosopher's public library. (H. G. WELLS *An englishman looks at the world* c. könyvének hasonló című fejezetét ismerteti.) — J. E. WALKER: Some thoughts on Dewey. (Szerző a tizedes osztályozás többféle hiányára és ellentmondására mutat rá. Nem rendszeres bírálat, hanem összefüggéstelen megjegyzések egyes alosztályokra s ezek további felosztására.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Könyvtáraink személyzete és a háború. A világháború küzdelmeiből könyvtáraink személyzete is kiveszi részét. Mint a hozzánk beérkezett adatokból kiderül, 1914. év december 31-ig főbb könyvtárainkból a következők vonultak be katonai szolgálatra:

1. *Az Országos Széchényi-könyvtárból*: dr. bártfai SZABÓ László, múzeumi őr, aki mint póttartalékos vonult be s a pétervárad katonai postahivatalhoz beosztva fokozatosan szakaszvezetővé lépett elő; dr. SULICA Szilárd segédőr, aki szintén mint póttartalékos vonult be a 24. honvédgyalogezredhez Brassóba és tizedessé lépett elő; dr. HUPKA Ödön gyakornok, aki mint egyéves önkéntes tisztí tanfolyamot végez.

2. *A budapesti kir. magy. tudományegyetem könyvtárából*: dr. CZAKÓ Ervin napidíjas, aki a cs. és kir. 32. gyalogezred zászlósaként vonult be, megsebesült a grodeki csatában s azóta újra visszatért; SIMONFI János gyakornok, aki mint póttartalékos Kolozsvárt teljesít irodai szolgálatot; a szolgák közül: PINTÉR József népfőlkelő tizedes; LŐRINCZ Endre népfőlkelő gyalogos; SZABÓ András népfőlkelő őrzetű, aki a fogolytáborban felügyelő szolgálatot teljesít; MAGYARY László népfőlkelő tizedes; JUHOS Elek népfőlkelő gyalogos; GERGELY Ferenc tartalékos szekerésztizedes; PANKI László népfőlkelő tizedes; GÖCS Imre gyalogos, aki az északi harctéren megsebesült; PICHLER János tartalékos tengerészaltiszt.

3. *A kir. József-műegyetem könyvtárából*: KLEIN Rezső és CSUTKA Jenő napidíjasok, mint egyéves önkéntesek szolgálnak; SZIGETI János altiszt, mint népfőlkelő a déli harctéren; GYURCSIK István, STAUB Ferenc és FONYÓ Ferenc szolgák, mint népfőlkélek, illetve mint póttartalékosok.

4. *Az orsz. képviselőház könyvtárából*: NAGY Sándor segédkönyvtárnok és gr. HUGONNAI Viktor napidíjas, önkéntesi iskolában képeztetnek ki; MATÓ István szolga, mint póttartalékos az északi harctéren van.

5. *A m. kir. központi statisztikai hivatal könyvtárából*: dr. MIKE Gyula statisztikai gyakornok, ifj. MÓRA István, PAP László, LÁNYI Béla állandó díjnokok és dr. SZÖLLŐSY Zoltán ideiglenes alkalmazott.

6. *A kolozsvári Ferenc-József tudományegyetem könyvtárából*: VALENTINY Antal könyvtartiszt, tartalékos hadnagy, aki sebesülten orosz fogságba jutott; MONOKY István könyvtartiszt, tartalékos kadétörmester, aki sebesülten orosz fogságba jutott; HERPEY Árpád gyakornok, akit tartalékos kadétörmesterből zászlóssá léptettek elő s megsebesülten otthon ápolnak; ANDRÁSOFSZKY János gyakornok, akit önkéntesi iskolában képeznek ki; BORBÉLY György gyakornok,

önkéntes; BALOGH Ignác gyakornok, aki tartalékos kadétból zászlóssá lépett elő, megsebesült s arany vitézségi éremre lett előterjesztve; BERTALAN Károly napidíjas, önkéntes; az altisztek közül KOVÁCS János káplár őrmesterré lett, megsebesült s II. oszt. vitézségi ezüstérmet kapott, BALÁZS István szakaszvezető pedig helyiszolgálatot teljesít; a szolgák közül NAGY József káplárrá lépett elő s megsebesült; HORVÁTH József közlegény helyiszolgálatban; SIMON Mihály őrmester, PÁLL György közlegény, BÁZSA Márton őrzetű, SALAMON Ádám közlegény, URSZ Miklós őrzetű szakaszvezetővé lépett elő és megsebesült.

7. *A pozsonyi kir. Erzsébet-tudományegyetem könyvtárából*: dr. PERSIÁN Kálmán könyvtárist, aki mint népfőlkelő hadnagy vonult be s magánértésülések szerint a csatatéren hősi halált halt. Emlékét kegyelettel őrizzük.

8. *A budapesti városi nyilvános könyvtárból*: dr. BRAUN Róbert könyvtáros, mint népfőlkelő hadnagy; DRESCHER Pál, a könyvtárhoz szolgáltatattalra beosztott számtiszt, mint egészségügyi önkéntes közlegény; BOR Rezső id. hivatalnok, mint tartalékos altiszt; TRUMMER József gyakornok, mint tűzér-önkéntes; a szolgák közül PEINITS György és tiszabeői SZABÓ István, mint népfőlkelő közlegény.

9. *A szegedi Somogyi-könyvtárból* a szolgák közül SZÉLL András és KRIGLER János, utóbbi megsebesült s tizedesből szakaszvezetővé lépett elő.

Kérdést intéztünk továbbá a zágrábi kir. tudományegyetem igazgatóságához is, de megkeresésünkre válasz nem érkezett.

A «Sokféle» történetéhez. SZINNYEI megírta, mind SÁNDOR István életrajzában (M. Írók, XII. 131), mind pedig «Az első magyar bibliographus» című akadémiai székfoglalójában (Ért. a Nyelv- és Széptud. köréből, XVII. köt. 10. sz.), hogy a «Sokféle» I. és II. kötete 1791-ben, a III. 1795-ben, a IV. 1796-ban az V. 1798-ban, a VI. 1799-ben, a VII. és VIII. 1801-ben Győrött, a IX–XII. pedig 1808-ban Bécsben jelent meg. Arról azonban sem SZINNYEI, sem más meg nem emlékezik, hogy az I. és II. kötetből két kiadás is napvilágot látott. Már pedig az én könyvtáramban levő példány első két kötete ezt a címet viseli: Sokféle. | Irá's egybe szedé | Sándor István. | Első darab | Fametszet | Győrött | Streibig József betűivel. 1806. és a Második darab is (más fametszettel) ugyancsak 1806. évszámmal. E két kötet szövegének betűformái is egészen mások, mint az 1791-iki első kiadásban. Szédése is sokkal sűrűbb, úgy hogy amíg az 1791-iki kiadásban az I. darab 167 oldalt, a II. pedig 163 oldalt foglal el, az 1806-iki második kiadásban amaz 121, emez pedig 122 oldalra terjed. A második kiadásnak papirosa is sötétebb, zöldesebb, mint az elsőé. A szöveg különben, úgy látszik, teljesen ugyanaz mind a két kiadásban. Van egy ugyanilyen második kiadású példány a M. Tud. Akadémia könyvtárában is. 1806-ban az 1791-iki kiadás már elfogyhatott s ez indíthatta STREIBIGOT arra, hogy a nyolc kötet teljessé tétele végett az első két kötetet újra lenyomassa, SÁNDOR Istvánt pedig arra, hogy az 1801-ben abbahagyott vállalatához 1808-ban még négy kötetet hozzáadjon.

SZILY KÁLMÁN.

Könyvtárak sorsa a háborúban. A jelenleg dúló világháború folyamán két esemény érdeklő közelebről a könyvtárakat. Az egyik a löweni egyetem híres könyvtárának gyászos pusztulása, amely áldozatul esett a németek jogos

önvédelemből folyó megtorló intézkedésének a már elfoglalt belga városban orozva reájuk támadó *franc-tireurök* galádságával szemben, a másik az a hír, hogy az oroszok Lemberg megszállásakor jónak látták a polonicákban oly gazdag OSSOLINSKI-gyűjteményt magukhoz ragadni és az orosz birodalom fővárosába, Szentpétervárra szállítani, hogy azután a császári könyvtárba kebelezzék.

Aki a pétervári könyvtár keletkezésének történetét ismeri, jól tudja, hogy a cárizmus ezen alapjában kevés kulturális érzékről tanuskodó intézkedése évszázados hagyomány: hiszen a pétervári gyűjtemény alapját is ily módon vetették meg! Az egész könyvtár eredetileg nem volt más, mint a világhírű ZALUSKI-féle gyűjtemény, melyre SZUVAROV 1794-ben, Varsó elfoglalása alkalmából tette reá a kezét s amelyet sebtiben ládákba csomagolva sürgősen Pétervárra szállítottak. A könyvekkel ez alkalommal oly barbárul bántak el, hogy «még azután is sokáig emlegették, hogy a győzők úgy bántak velük, mint egykor LUCIUS MUMMIUS (Kr. e. 146.) római hadvezér a görög műkincsekkel». A nagyszerű gyűjteményt különben, mely a hosszú úton a kedvezőtlen időjárástól is sokat szenvedett, már Varsóban is erősen megdézsmálták, még pedig elsősorban a lengyel hazafiak, akik, midőn a könyvtár szomorú sorsa köztudomásúvá lett, több ezer kötetet tulajdonítottak el belőle. Így azután a nagyszabású könyvtár, mire Pétervárra ért, mintegy 250.000 kötetre — közte 12.000 kézirat — csökkent. A hadizsákmány későbbi években is egyike volt a könyvtár legbőségesebb gyarapodási forrásainak. Így 1832-ben a varsói közkönyvtárt, a SAPIEHA-RZEWUSKI hercegi könyvtárt s a pulawi-i CZARTORYSKI-gyűjtemény jelentékeny részét kobozta el az állam és kebelezte be a császári könyvtárba; a keleti kéziratok nagy része I. MIKLÓS alatt Törökországból került ki a hadizsákmány gyanánt, és így tovább.

Ne higyjük azonban, hogy a könyvek zsákmányolása orosz találmány. Már az ókorban is gyakran éltek vele. A thébai és memphisi régi ó-egiptomi könyvtárak sokat szenvedtek a perzsa betörés alkalmával; szintúgy az AULUS GELLIUS szerint első nyilvános görögországi könyvtárt, melyet PEISISTRATOS létesített, állítólag XERXES magával hurcolta Perzsiába. ARISTOTELES egykori könyvtára pedig, változatos mult után, mint SULLA zsákmánya végre is Rómába került.

A rómaiak sokáig nem helyeztek valami különösebb súlyt a zsákmányolt könyvekre. Kártágo elpusztításakor (Kr. e. 146.) állítólag az összes könyveket átengedték ázsiai szövetségeseiknek. S amikor egy századdal később a nagyszerű alexandriai könyvtár JULIUS CAESAR egy hadiintézkedése folytán a lángok martaléka lett, ANTONIUS a nagy kárt azzal igyekezett jóvátenni, hogy a pergamoni könyvtárt odaajándékozta a szép KLEOPATRÁNAK. Természetesen voltak azonban már akkor is római hadvezérek, akik méltányolták a könyveket. PLUTARCHOS dicsérettel írja AEMILIUS PAULUS-ról, Makedónia elfoglalójáról, hogy azt a sok ezüstöt és aranyat, amit a királyi kincstárakból egybehordtak, még csak látni sem akarta s csupán a könyveket tartotta meg fiai számára. Ép így LUCIUS LUCULLUS is gazdag könyvzsákmánnyal tért meg keleti hadjáratából (Kr. e. 67.) s ekként keletkezett gyűjteményét a legnagyobb szabadelvűséggel nyitotta meg a tudósok és írók előtt.

A népvándorlás és a régibb középkor idejében a könyvek a hadizsákmány közt csak akkor játszottak szerepet, ha bekötésük drágakövekkel díszített arany- és ezüstverettel voltak ellátva. Az efféle kötések káprázatos pompájáról némi fogalmat adhat az a följegyzés, mely szerint egyetlen evangéliumos-könyv födeleit 89 gyöngy, 31 smaragd, 14 zafir, 13 rubin és egész sereg kisebb ékkő díszítette. Képzeltethető, mily kedves zsákmány volt az ilyen pazar díszítésű kötet a kapzsi hordáknak! Persze a könyvet többnyire kiszáktották drága tokjából s mint értéktelen lomot sorsára hagyták.

A renaissance óta ezen e téren is változás tapasztalható. A könyveket ismét belértékük kedvéért is zsákmányolták. A kornak szinte minden fejedelme szenvedélyes bibliofil s épen nem vetette meg a könyvtárgyarapítás e kiadós eszközét. I. ALFONZ nápolyi királyról följegyezték, hogy katonái annyira ismerték bibliofil hajlamait, hogy a fosztogatások alkalmából mindig az ő részére tették félre a könyveket, mert tudták, hogy ezzel kegyeibe férkőzhetnek. A mi nagy bibliofil-uralkodónk, MÁTYÁS király szintén nem vetette meg az efféle zsákmányt: világhíres gyűjteményének néhány cseh származású pompás darabja alighanem ilyen úton került a budai könyvesházba. VIII. KÁROLY francia király 1495-ben hatalmas mennyiségű könyvet és műkincset vitt el Nápolyból. Csak a zsákmány elszállításaért Nápolyból Lyonig 1594 livres tournois-t fizetett, a zsákmány súlya pedig meghaladta a 87.000 fontot. Utóda, XII. LAJOS, Milano ellen viselt hadjáratában 1499 vagy 1500-ban, egyszerűen elkobozta a SFORZÁ-k paviai könyvgyűjteményét s beleolvastotta a saját királyi könyvtárába. A Laurenzianában ma is őrzött ősrégi pandekta-kéziratot szintén a hadiszerencse juttatta mai helyére: amidőn GINO CAPPONI Pisát kiéheztetéssel legyőzte, győzelmének egyetlen jutalmául e kéziratot kötötte ki s valóságos diadallal vitte át Firenzébe. Még a nyugati kultúrával szemben barbár törökség sem vetette meg a szép könyveket: ami Buda elfoglalásakor MÁTYÁS király könyvtárából még el nem kallódott, azt Konstantinápolyba vitték magukkal. Buda visszafoglalásakor viszont a császári hadak kutattak szenvedélyesen könyv-zsákmány után, persze a Korvina darabjait sejtve a föllett, jobbára kései kötetekben. Több száz kötet a bécsi udvari könyvtárba került; de jutott belőlük az egyes hadvezéreknek is. Így a mainzi városi könyvtár ma is őriz öt XVI—XVII. századi keleti kéziratot, melyet az egyik vezér, Johann Karl THÜNGEN br. zsákmányolt és 1692-ben, a kéziratok tábla-bélésére írt följegyzés tanúsága szerint, a mainzi jezsuita-kollégiumnak adományozott.

A harmincéves háború zavarai is nem egy könyvtárra végzetes hatással volt. De talán egyre sem oly nagy mértékben, mint a heidelbergi Palatinára, melyet a XVII. század elején joggal Németország legnagyobb könyvtárának tartottak. Sajnos, a benne felhalmozott kincsek 1622-ben hosszú időre, részben talán örökre elvesztek a számára. Alighogy TILLY szeptember 19-én a városba bevonult, MIKSA bajor herceg rátette a kezét a híres gyűjteményre s azt hadikárpótlásul XV. GERGELY pápának ajándékozta. ALLATIUS Leó pápai könyvtáros ötven társzekérén vitte el 1623 februárjában a kéziratok és nyomtatott könyveket. A kéziratok egy részét később ismét fegyveres úton elragadták Rómától s mint alább látni fogjuk, újra Heidelbergbe juttatták, de 432

görög, 1973 latin és francia, 289 héber kézirat, az összes nyomtatványok és számos keleti kódex továbbra is Rómában maradt. Sovány kárptótlás ezért az egykori gyűjtemény diszes katalogusa, melyet XIII. LÉO pápa a heidelbergi egyetem fennállása 500 éves fordulójakor ajándékozott az ünneplő intézetnek.

MIKSA, aki maga is szenvedélyes könyvbarát volt, bizonyára nem minden titkolt keserűség nélkül engedte át e nagyszerű gyűjteményt a Kuriának. Amikor későbbi években a fegyverek szerencséje újra idegen könyveket játszott a kezére, haladéktalanul a maga müncheni gyűjteményébe kebelezte őket. Így pl. a nördlingeni ütközet után (1634) KRISTÓF württembergi herceg, továbbá MÜLLER püspök könyvtárát is Münchenbe szállíttatta. E rablásnak a jogi színezetet azzal adta meg, hogy a saját gyűjteményein a svédek által okozott károokra hivatkozott. Ámde ezek a károk nem lehettek túlságosan jelentékesek, mert amikor 1632-ben a diadalmas svéd hadsereg Bajorországba tört, MIKSA udvari könyvtára legnagyobb ritkaságait hordókba rakatta s a waldhauseni erdőségben elrejtette.

Ez óvőrendszabályok a svédekkel szemben nem voltak épen indokolatlanok, hiszen a GUSZTÁV ADOLF alapította uppsalai egyetemi és stockholmi királyi könyvtárakban még ma is fölös számban hirdetik a könyvek és kéziratok GUSZTÁV ADOLF és utódai sikeres háborúinak emlékét. Egyik sem hirdeti azonban akkora ékesszólással az eredményeket, mint az uppsalai könyvtár ULFILASZ-kézirata, a híres *codex argenteus*, a gót nyelvtörténet e páratlan becsű emléke, mely Prágából került hadizsákmányként a kódös északra. A rigai és braunsbergi jezsuita kollégiumok gyűjteménye, a würzburgi püspöki könyvtár jelentékeny része, továbbá a lengyel-, cseh- és morvaországi gazdag könyvzsákmány mind-mind e két könyvtár gyarapítására szolgált. A zsákmányolás méreteiről némi fogalmat adhat az az egyetlen körülmény, hogy DIETRICHSTEIN Ferenc herceg, Olmütz bíboros-érsekének gyűjteménye egymaga 47 ládába csomagolva jutott a svédek földjére. Ugyanígy került oda COPPERNICUS Miklós, jeles csillagász sajátkezű bejegyzéseivel ellátott értékes könyvtára is, amelyet a tudós halálakor a frauenburgi káptalanra hagyott.

E fosztogatások egyike sem veteledhetik a zsákmány belső és ritkasági értékére, valamint darabszámára azokkal a kincsekkel, amelyeket I. NAPOLBON diadalmas hadai vittek magukkal. A francia köztársaság s példájára az első császárság is rendszeresen átkutatta a meghódított országok főbb gyűjteményeit s az ekként megállapított irodalmi kincsekre több-kevesebb brutalitással tette rá kezét. Az első ilyen kulturadót az irodalmi emlékekben különösen gazdag Belgiumnak kellett megfizetnie. Az 1792. hadjárat után a Párisba hurcolt kéziratok száma egymagában meghaladta a másfélezet.

Ezután Olaszországra került a sor. 1796-ban a milánói Ambrozianát kuttatták át és számos ritkaságát, köztük JOSEPHUS FLAVIUS papirusz-kéziratát, PETRARCA Vergiliusát, GALILEI és LEONARDO DA VINCI sajátkezű iratait hurcolták Párisba. Ugyanekkor a modenai hercegtől 68 kéziratot csikartak ki. A következő évben a monσαι kolostorból 115, Mantuából 15, Veronából 30 s Velencéből 200-nál több kéziratot vittek el. MONGE és BERTHELLET, a ritkaságok felkutatására kiküldött bizottság vezetői, valóban értékelték új mestersé-

güket. A pápai tulajdonnal valamivel körülményesebben bántak el. Itt legalább a külső dekorumot igyekeztek megtartani. Így a bolognai könyvtárak kifosztásához az 1796 júliusában kötött fegyverszünet szerződésében csikarták ki a pápa «felhatalmazását». A vatikáni könyvtárból elemelt 500 kéziratot pedig a torentinói békekötésben (1749 febr. 19.) kötötték ki maguknak. Ilykép Itáliából is 1500-nál több kézirat került Párisba.

Sokkal kisebb eredménnyel járt a német gyűjtemények kifosztása. Így a MOREAU generális vezetése alatt álló csapatok 1801-ben csupán 119 kéziratot zsákmányoltak, amiből 16 Münchenre, a többi Salzburgra esik. 1806 vagy 1807-ben fosztották ki Potsdam, Elbing és Wolfenbüttel könyvtárait, a legtöbbet Wolfenbüttel vesztett: mintegy 250 kéziratot. Sokkal szerencsésebben folyt le a francia okkupáció Berlinben, a gyászos jénai csata után (1807). BIGNON, a francia megbízott itt meglehetősen szerényen lépett fel. Csupán a *Philosophical transactions* s a berlini tud. akadémia *Denkschriften*-jeinek teljes sorozatát követelte a párisi École polytechnique számára, de Alexander von HUMBOLDT közbenjárására a *Transactions*-ról lemondott s beérte a *Denkschriften* teljes példányával, melyet a kir. könyvtár 40 tallér költséggel egészített ki csonka duplumaiból. Több kár háramlott a könyvtárra egyes francia tisztek részéről, akik kikölcsönzés ürügye alatt csentek el néhány kötetet.

A franciák ezen eljárása számos könyvtár vezetőségét arra indította, hogy kincseit idejekorán biztonságba helyezze. Így a szentpétervári császári könyvtár ugyanilyen úton szerzett készlete javarészt az orosz-francia háború kitörésekor elszállította Pétervárról, jöllehet NAPOLEON nem jutott el a névaparti fővárosba. Hasonló övrendszabályokkal élt Bécs is. Először 1805 októberében menekült az udvari könyvtár igazgatósága a főbb címeliákkal a Dunán Magyarországra. E példát november közepén a nemrég alapított SZÉCHÉNYI-könyvtár is követte. MILLER igazgató a könyvek és kéziratok legértékesebb darabjaival Pestről Temesvárra menekült, ahonnan az utak járhatatlansága folytán csupán március közepén tért ismét vissza. 1809 tavaszán ismét menekült a két könyvtár. A bécsi intézet 14 ládát rakott meg könyvekkel és kéziratokkal, míg a jóval csekélyebb jelentőségű pesti intézet 24 ládát használt. MILLER ezúttal Nagyváradon telepedett meg s hosszú huzavona után 1810 tavaszára tért vissza.

Minthogy Napoleon hadserege Pestre nem tette be a lábát, a SZÉCHÉNYI-könyvtárban nem esett kár. Nem úgy a bécsi udvari könyvtárban, melynek visszamaradt, még mindig jelentékeny kincsei felcsigázták az ellenség mohóságát. Már június 10-én felszólították OSSOLINSKI grófot, az intézet prefektusát, hogy terjessze DENON, a francia múzeumok főigazgatója elé az udvari könyvtár ama tárgyainak jegyzékét, «melyek érdemesek arra, hogy kiválogassák és elkülönítsék őket». Hiába hívta fel OSSOLINSKI gróf CHAMPAGNY gróf francia minisztert a könyvtár védelmére, hiába fordult e tárgyban magához NAPOLEONHOZ, az elkobzást nem volt képes meghiúsítani. Több száz görög, latin, francia és olasz kéziratot, továbbá 169 értékes és ritka régi nyomtatványt koboztak el és szállítottak Párisba a franciák.

A napoleoni háborúkban zsákmányolt könyvek legnagyobb részét azon-

ban csakhamar visszakapták jogos tulajdonosaik. Noha az 1814. és 1815. békeszerződések ez iránt kifejezetten nem is intézkednek, a szövetségesek csakhamar érvényt szereztek ebbeli természetes jogaiknak. A jelt Ausztria adta meg, mely már 1814 júliusának végén Párisba küldte az udvari könyvtár egyik tisztviselőjét, hogy válogassa ki és hozza vissza az 1809-ben elhurcolt kincseket. Az első szállítmány december végén érkezett meg nyolc ládába csomagoltan Ulmba. A maradvány hazaszállítását a száznapos uralom késleltette, de meg nem akadályozta.

Waterloo után Poroszország adta meg a jelt a könyvek visszakövetelésére. A rajnai tartományokból elvitt darabok augusztus 22-én adattak vissza. Ezt követte csakhamar a wolffenbütteli, müncheni és salzburgi zsákmány visszatérítése. A Génuból és Torinóból elvitt darabokat a szárd királynak, a belgiumiakat a németalföldi királynak s a felsőolaszországiakat az osztrák kormánynak adták ki. Legrosszabbul a Szentatya járt: a Vatikánból elvitt darabokat csak részben kapta vissza; az eredetileg Heidelbergből származó darabokat azonban a heidelbergi Palatina jogutódának, az egyetemi könyvtárnak juttatták. Hogy e nagy visszatérítés dacára nem egy darab továbbra is Párisban maradt, annak ékes tanúbizonysága a híres MANESSE-kézirat, melyet csupán az 1870/71. háborúból kifolyó békekötés egy külön pontja alapján kaptak vissza a németek.

Általános kulturális szempontból sokkal súlyosabb veszteség érheti a háború viszontagságai nyomán az emberiséget azáltal, hogy egész könyvtárak a háborúval járó elemi csapások, elsősorban a tűzvész áldozatául esnek. Az alexandriai könyvtár már említett égésétől a löweni könyvtár pusztulásáig a könyvtáraknak szinte beláthatatlan sorát érte ez a végzet. A népvándorlás, a tatárjárás, a százéves háború s később a harmincéves háború a könyvtárak szinte beláthatatlan sorát pusztította el a kultúra egyéb emlékeivel egyetemben a földszínéről. Hogy árpádkori irodalmi maradványokban oly szegények vagyunk, azt kétségkívül elsősorban a tatárdúlásnak köszönhetjük. A székesegyházak, szerzetesházak egész sora pusztult el ez alkalommal s velük a bennük felhalmozott könyvgyűjtemények is. Az újkorban a török és császári hadak dúlták fel nem egy könyvtárunkat. A kolozsvári unitárius főiskola híres könyvgyűjteményét BASTA hajdúi dúlták fel 1602-ben; BETHLEN Gábor erdélyi fejedelem gyulafehérvári pompás könyvtárát az 1658-ban Erdélyre zúdított tatárhad teljesen fölégette; a debreczeni református kollégium könyvtára pedig 1704-ben, amikor a császári csapatok feldúlták a várost, nagyrészt szintén tönkrement. Az 1848/49-iki szabadságharc sem mult el könyvtári veszteség nélkül. A nagyenyedi főiskola méltán híres könyvtárát akkor prédálták fel s úgy szétszórták, hogy hirmondónak alig két-háromszáz darab maradt meg belőle.

Időrendben legközelebb áll hozzánk az 1870/71-iki német-francia háború könyvtári áldozata: a régi városi könyvtár pusztulása Strassburgban a város ostromlása alkalmával 1870 aug. 24. éjjelén. A pusztulás alkalmából REUSS Rudolf bőven ismertette a *Revue critique*-ben a könyvtár történetét s az örökre elpusztult szellemi kincseket. A városi könyvtár magvát SCHOEFFLIN János Dániel (1695—1771.) francia királyi történetíró és tanácsos nagyszabású, történeti művekben gazdag könyvtára tette, melynek 10.792 kötetre rúgó egész

állományát 1765 máj. 25-én kelt közjegyzői okirattal a városnak engedte át, egy 2400 livret kitevő évjáradékkal együtt. Életének még hátralévő hat esztendejében folyton gyarapította a könyvtárat, úgy hogy az halálakor 11.425 kötetből állt. A forradalomig a könyvtár legfontosabb szaporodása SILBERMANN János András hires orgonaépítő adománya volt, aki 1783-ban elzászi vonatkozású darabokban gazdag könyvtárát a városra hagyományozta. De igazi jelentőségre a gyűjtemény a forradalom alkalmával tett szert, amikor az elzászi szekularizált kolostorokból töméntelen könyv és kézirat jutott a könyvtár birtokába. A szaporodás mértékéről fogalmat adhat az a körülmény, hogy csupán egyetlen intézet, a Szent Jakabról nevezett strassburgi rendházból 2000 ösnyomtatvány és 1200 kézirat került a városi könyvtárba. Pusztulásakor állományát mintegy 300.000 kötetre becsülték. A kéziratári részről JUNG készített még a hatvanas évek elején egy részletes leírójegyzéket, melynek eredeti példánya a könyvtárral együtt elégett, de öt folió-kötetre terjedő másolatát még 1863-ban a francia kormány rendelkezésére bocsátotta. E másolatot azonban, sajnos, nem sikerült feltalálni. Az elpusztult kincsek közt volt a remekül miniált *Hortus deliciarum*, mely 1175-ben készült HERRAD von Landsperg számára; a IX. századból való, bíbor-pergamenre arany és ezüst betűkkel írt imakönyv, több Karoling-korabeli más kézirat, az egyháztörténeti szempontból oly fontos *Synodicon* a X. század elejéről stb. stb. Továbbá számos a helyi történetre vonatkozó okmány és kézirat. Ösnyomtatványok dolgában szintén nagy volt a veszteség: hiszen a városi könyvtár ilyennemű kincsei 5000 kötetre rúgtak. REUSS azután bőven foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy a pusztulásért kit terhel a felelősség. Mint kortárs, aki az események közvetlen hatása alatt ragadott tollat, természetesen elfogult és gyűlölködő a diadalmas ostromló sereggel szemben, melyet tudatos vandalizmussal vádol. Annyit azonban maga is beismer, hogy a kár tetemes részét okos óvintézkedésekkel könnyen elkerülhették volna: hiszen csak tűzbiztos boltozott helyiségekbe kellett volna áthordani a könyvtár legbecsesebb címeliáit. Az is hiba volt, hogy amikor a tűz este kilenc órakor az épület második emeletén kiütött, kellő tűzoltóság sem volt készenlétben s a tűzvész a régi fabútorzatot szinte egy szempillantás alatt égő zsaratnökká változtatta. Ehhez járult még az is, hogy az épület főlépcsője is fából készült s így könnyen elvághatta az esetleges mentők útját. A bajt fokozta, hogy a tűzvész kitérésekor a könyvtári tisztviselők közül senki sem jelentkezett, hogy szervezte volna a mentési munkálatokat. Mint tudjuk, a német hódítók fényesen kárpótolták Strassburgot a kétségkívül akaratlanul okozott nagy veszteségért az 1872-ben létesített egyetemmel kapcsolatban felállított könyvtárral, melynek alapbeszerzéseire 150.000 márkát fordítottak s amely két évtized múlva már 700.000 kötetet számlált s a német birodalom egyik legmodernebb s legfényesebb könyvtáráépületével rendelkezett.

A mostani világháborúban elpusztult löweni könyvtár, mint építészeti emlék is kiváló volt. A XVIII-ik század pompakedvelő építkezéseinek egyik legszebb példája volt.¹ A főkönyvtárterem falait díszesen faragott tölgyfaálvány

¹ V. ö. La bibliofília. XVI: 317—18 l.

vette körül, tetején az ókori bölcsészek és írók életnagyságú mellszobrával. Egy másik könyvtárterem, melyet vagy egy évvel ezelőtt alakítottak át tanári dolgozósoborává, gazdag berakású tölgyfaburkolatával tűnt ki. A nyilvános olvasóterem legbecsesebb díszé az egyetem híres tanárainak pompás arckép-sorozata volt. A könyvtár legnagyobb ritkaságai közül fölemlíthetők THOMAS a Kempis sajátkezű kéziratai; Andrea VESALE: *De humani corporis fabrica c.* művének hártya-példánya, melyet V. KÁROLY császár adományozott az egyetemnek; az egyetem 1425-ben kelt alapító oklevele; a hittudományi, irodalmi és történeti szak számos nagybecsű régi nyomtatott emléke stb. A könyvtárral együtt elpusztultak azok a jegyzetek is, melyeket a könyvtáros egy tervbe vett leíró katalógus számára készített a gazdag állományról.

GULYÁS PÁL.

A Korvina két maradványa Amerikában. I. MÁTYÁS király világhírű gyűjteményéből újabban napfényre került relikviák sorából különösen kettőnek sorsa felől voltak a Korvina kutatói eddig teljes bizonytalanságban. Ezek egyike a *Statuta urbis Romae* c. h. é. és ny. n. ősnymtatvány remekül kifestett, hártýára nyomtatott példánya az ALTEMPS hercegek könyvtárából, melynek címlapját II. PÁL pápa és I. MÁTYÁS cimere ékesíti s amely egykorú, fényes kötéssel vanellátva. A miniált inkunábulum eléggé részletesen le van írva az ALTEMPS-könyvtár II. részének 1908 január 20—február 10. tartott árverésére készült fényes lajstromban, de az elsőrangú ritkaságot az árverés vezetésével megbízott Dario G. Rossi-cég árverésen kívül eladta s tőle sehogysem sikerült megtudni a bőkezű vásárló nevét. A másik, ennél is fontosabb maradvány az ú. n. DIDIMUS-kódex, melyet egy firenzei cég 1912-ben a magyar államnak is felajánlott vételre,¹ de oly túlzott igényekkel, hogy a vásárból nem lett semmi. Azóta erről a sokáig lappangott kodex hollétéről sem volt tudomásunk. Mint most egy Amerikában élő hazánkfiának, br. SZALAY Imre m. n. múzeumi igazgatóhoz intézett leveléből megtudtuk, mindkét, bibliofil szempontból elsőrendű, ritkaság a könyvvásárlásaiban szinte korlátlanul költekező Pierpont MORGAN gyűjteményébe került s jelenleg abban a fényes márványteremben van kiállítva, melyet MORGAN halála alkalmából oly szemléletesen írt le egyik egykori szállítója.²

G. P.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1914. július—december hónapokban.³

Budapest.

Abrahám Leó. VII., Dob-u. 16.
Adria-könyvnyomda r.-t. Üv. Schulhof
 Károly. VII., István-út 41—43.
 * *Adria-nyomda*. Sichermann és Lef-
 kovits. VII., Klauzál-u. 22.
 Breier József. VIII., Mária-u. 24.

Breuer Mór. VIII., Baross-u. 109.
 * *Budapesti Értesítő* sajtója. VII., Aréna-út
 6. sz.
 Durdik Károly. VIII., Mária-u. 17.
 * *Haladás* ny. (Tul. Németi Elemér. VII.,
 Nefelejts-u. 41.

¹ L. BERZEVICZY nagybecsű tanulmányának kivonatát Magyar Könyvszemle 1912. 280—83. l.

² L. u. o. 1913. 268. l.

³ Az egy *-gal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két **-gal jelöltek megszűntek.

Holló Lajos. V., Csáky-utca 36.
 Hunnia-ny. r.-t. V., Szalay-u. 3., most
 V., Csáky-u. 49.
 ** Jókai-ny. VII., Tököly-út 28.
 «Jókai» és Löbl Mór nyomda egyesített
 részvénytársaság. VII., Király-u. 27.
 Kalmár Mór. IV., Semmelweis-u., most
 VI., Ó-utca 40.
 * Lebowitch Lipót, («Reklame.») IV., Váci-
 utca 21.
 ** Löbl Mór. VII., Király-u. 27.
 ** Mezei Adolf és Fehér M. Márton. IX.,
 Ráday-u. 40.
 Mezőfi Vilmos. VIII., Baross-u. 4.
 Naftali Aron. VIII., Népszínház-u. 22.
 * Németh József. I., Fehérvári-út 15.

** Rákos Farkas. VI., Gr. Zichy Jenő-u. 37.
 Schmelcz Izidor és Zoltán Béla Studio
 nyomdai műintézet. VI., Izabella-u. 70.
 Schön Gizella. V., Báthori-u. 1.
 Seidmann Chaimné—Brük Mária. VI.,
 Gróf Zichy Jenő-utca 16.
 ** Siebermann-Major Lébél és Fischer Lef-
 kovits Vilmos. VII., Klauzál-u. 22.
 Stein Lipót. V., Falk Miksa-u. 10.
 Steiner Soma. VII., Rózsa-u. 29.
 Sugár István. VI., Hungária-körút 95.
 ** Weissenberg Armin.
 Weisz Armin. IV., Irányi-u. 15.
 Zubora István, Wendt Margit és Wendt
 Kornélia. IX., Közraktár-u. 12/a.

Vidéken.

Bácsföldvár. Kultura-ny. Bocskári Kálmán.
 Békéscsaba. * «Békésmegyei Függelékenység»
 kny. (Tul. Gesmey Soma.)
 Dunaszécsény. ** Adler Lipót.
 « » Adler Mózes.
 Érmihályfalva. Schönberger Mártonné. sz.
 Izsák Mariska, időközben megszűnt.
 Felsőgalla. ** Hacker Dezső.
 Győr. Neuirth Imre.
 Hajdubabász. * Wohlberg Izidor.
 Igal. * Czeider Kálmán.
 Jánosbáza. * Markovits Herman.
 « » ** Rubin Salamon.
 Kaba. Kabai könyvnyomda-társaság.
 Kecskemét. «Katonai József» ny. (Tul.
 Käufer Artur—Fischer Manó.)
 Kecskemét. ** Szil Nándor.
 Kolozsvar. * Bernát papírosáruháza nyomda-
 intézete.
 Kolozsvar. Egyesült kny. r.-t. (Sebestyén
 Dávid, Nadányi Emil, Gámán Dezső.)
 Köhalom. Köhalmi ny. ** (Babancu és
 Fielken.)
 Léva. Frankó Ferenc.
 Magyarfalva. Vulkán Lipót.
 Magyarokanizsa. ** Léderer Manó.
 « » * Léderer és Varga.
 Magyarlajos. ** Márk József.
 Medgyes. ** Wendler Ferenc.
 Mezőberény. ** Baltha János.
 « » * Baltha és társa.
 Módos. * Pátia-ny. (Tauszig Oszkár.)
 Mohács. Mohácsi doboz- és papíráru-
 gyár rt.

Nagybánya. * Lendvay-ny. (Tul. Morvay
 Gyula.)
 Nagybánya. ** Morvay Gyula.
 Nagyszombat. * Goldmann Miksa. (Tul.
 Hirschbein Armin.)
 Nagyszombat. ** Hirschbein Ármán.
 Nagyszöllös. * Abkarovits Alajos.
 Nyíregyháza. Borbély Sámuel. (Bérlő :
 Heiszler Jenő, Feldmann Fülöpé.)
 Nyitra. ** Deák József. Hermes-ny.
 « » * Gellis Ármán. Hermes-nyomda-
 vállalat.
 Pestújhely. ** Némegy Elemér.
 Polgár. Preszler Miksa.
 Pozsony. ** Löwy Gusztáv.
 « » Löwy Miksa.
 « » Pinn Nándor.
 Savanyúkút. Schiffer Artúr.
 Szabadka. * Bácsmegyei nyomdavállalat.
 (Fenyves és tsa.)
 Szabadka. Grósz Sámuel.
 Szeged. * König Salamon.
 Szeghalom. Friedmann Lajos.
 Szilágycséb. Vidin Jakab. Úv. Ladányi
 Ferenc.
 Szolnok. ** Bakos István.
 Tótkomlós. «Express»-kny.
 « » ifj. Valach Mihály és társai.
 Újpest. * «Egyenlőség»-nyomda. (Tul.
 negyedi-Szabó Geyza.)
 Újvidék. ** Fuchs Oszkár és társa.
 « » Fuchs O. és társa utóda Neu-
 pauer Ödön.
 Zsolna. Pokorny Hubert.

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE ÚJ FOLYAMA.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtáranak hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlőnye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait, beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként március, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvárusi forgalomban 8 korona; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a szerkesztő címére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók Ranschburg Gusztáv könyvkereskedésében, Budapest, IV. Ferenciek-tere 2. A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—22. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai időszaki sajtó 1910-ben. I. A magyar hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Dr. Fitos Vilmostól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája. Ára 1 kor. 50 fillér. Ezt évről-évre kiegészíti: A hazai időszaki sajtó változásai c. füzet. Ára 50 fillér.*

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.

Directeur: M. le Dr. PAUL GULYÁS.

Quatre livraisons par an: prix du volume. Nouvelle série. XXIII. volume. I—II-e

6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. livraison. Janvier—Juin 1915.

SOMMAIRE DU BULLETIN.

	Page
Wilhelm Fraknoi: Eine im Auftrage des Königs Matthias gedruckte Flugschrift	1*
Josef Szücsi: Die Bibliothek Emmerich v. Madács	1*
Dr. Paul Gulyás: Les traductions des belles lettres hongroises dans la bibliothèque du Musée National Hongrois. (Sixième partie) ...	2*
Nos bibliothèques de province en 1913	2*
Dr. Josef Holub: Die Kriegssammlung der Széchényi-Bibliothek ...	5*
Étienne Harsányi: La bibliothèque Rákóczi et son catalogue. (Neuvième partie)	6*
Indicateur officiel. Bericht über die Széchényi-Bibliothek des Ung. National-Museums im vierten Quartal des J. 1914	6*
Reglement für die Deponierung und Verwaltung der Familienarchive im Ung. National-Museum	7*
Littérature. Karl STEINHOFFER: Geschichte des Buches I. (Par Stefan GYALUS.) — Josef BARANYAI: Geschichte der Buchdruckerei und der periodischen Literatur von Komárom. (Par dr. Paul GULYÁS.)	7*
Revue des périodiques hongrois. Akadémiai értesítő. XXV. 10., XXVI. 1. — Corvina. XXXVII. 21—22., 27., 28., 33., 36. — Irodalomtörténet. III. 8—10. IV. 1—2.	8*
Notices. Das Personal unserer Bibliotheken und der Krieg. — Zur Geschichte der «Sokféle». (Koloman v. SZILY.) — Das Schicksal der Bibliotheken im Kriege. (Paul GULYÁS.) — Zwei Überreste der Korvina in Amerika. (P. G.)	9*
Changement dans l'état des imprimeries hongroises de juillet à décembre 1914	12*

Siège de la rédaction et de l'administration: Magyar Könyvszemle.
Budapest. Musée National Hongrois.